פרשת **וארא** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקפ"א שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

והכבד את לבו ולא שמע אליהם

פערה והמולה רבתי שררה בשוק העיירה, קולות וברקים מילאו את הללה עוברים ושבים נתקהלו לחזות שנעמדו שני השותפים יהודי וגוי שהסתכסכו בוויכוח סוער, וכשראו שאינם באים לעמק השוה הפנו את טענותיהם אל השופט שידון ביניהם, כשכל אחד משני הצדדים מנסה להוכיח את צדקתו ואשמת חבירו.

השופט שהיה שונא ישראל מובהק נטה כל הזמן לצידו של הגוי, וכשראה היהודי שידו על התחתונה והולך להפסיד את המשפט שלח להשופט מתנה בסתר כדי להטות את לבבו לטובה אליו.

שאל אותו השופט: כיצד הנך נותן לי שוחד הלא בתורתכם כתיב שאסור לתת שוחד לדיין שהרי לב הדיין יטה אחר נותן השוחד, והדין שיוציא לא יוכל להיות דין אמת, מכיון שהשופט נוגע בדבר.

השיב לו היהודי: אילו היית יהודי והיו באים לפניך ראובן ושמעון לדין, דעתך על שניהם שקולים היא, ואין לבך נוטה לזה יותר מאשר לזה, והדין יכול להיות דין אמת, לכן אם צד אחד יתן שוחד הוא מכריע בכך את לבו של הדיין לצידו, וכל מאזני הדין תטה לטובתו, לא כן הדבר כאשר באים יהודי וגוי לדון בפני שופט גוי, כאן דעתו של השופט אינה שקולה ושוה לגבי שניהם, לבו של השופט נוטה מלכתחלה לצד הגוי, שהרי הלכה הוא בידוע שעשו שונא ליעקב, וכדי לאזן את דעתך שלחתי לך שוחד, כנגד נטיית לבך לצד בעל דיני תבוא נטיית הלב אל השוחד, וכפות המאזניים של המשפט תהיינה שקולות, והדין יצא מתוקן.

על פי משל זה מבאר הבית הלוי מבריסק זי"ע את קושיית המפו' כיצד הכביד ה' את לב פרעה והרי על ידי כך נטל ממנו את האפשרות לבחור בטוב ולשלוח את בני ישראל מארצו.

אך לפי האמור מובן, שהרי רצונו האמיתי של פרעה היה שלא לשלוח את בני ישראל מארצו, אולם מתוך הסבל הגדול שהיה לו ולעמו מהמכות הוא עמד לפעול נגד רצונו, יציאה בתנאים אלו לא היתה נחשבת לפרעה לזכות, הואיל ומה שנעשה בהכרח אינו אלא אונס ואינו נחשב למאומה, חיזוק לבו ע"י ה' היה איפוא לא כדי לשלול ממנו הבחירה, אלא אדרבה כדי להסיר ממנו את יראת המכה, וע"כ שב פרעה לרצונו העצמי שהיה שלא לשלח.

אכן בני ישראל הם להיפוך, כמ"ש הרמב"ם (הל' גירושין פ"ב ה"כ) על מה דקיימא לן גבי גט וקרבן (יבמות קו.) כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי באמת מוטבע בנפש כל אדם מישראל לשמוע למצות קונו, אלא שיצרו הרע מסיתו לעשות הרע בעיני ה', ושאור שבעיסה הוא המונע והמעכב מלעשות הטוב והישר בעיני ה', ולאחר שהוכה ותשש יצרו הרע הרי הוא עושה כטבעו וכרצונו כדת של תורה.

וממוצא דברים אלו נמצינו למדין מליצה ישרה על כל בית ישראל, כי אף אם נכשלו ועברו על מצוות ה', לא מרוע לבבם עשו כן ולא להכעיס את בוראם חלילה, אלא אנוסים הם ביד יצרם הרע הבוער בקרבם תמיד, אבל בפנימיות לבבם כל רצונם ומאוויים ותשוקתם לעשות רצון קנם וחפץ צורם, ולאחר שמסירין המונע ותשש יצרם הרי הם עושים הטוב והישר כטבעם וכרצונם.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
עורה ותעלה ..... ג
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ד
קדוש יאמ"ר ..... ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שבח"י רפבן"ן ..... י
פינת יקרת ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
פשיג כהלכה ..... כ
צדקה כהלכתה ..... כא
הילולא רבא ..... כג
נועם שמרון ..... ל
פשולחן מלכים ..... לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ:
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

קהל
יטב לב
ד'סאטמאר
נתייסדה ע"י רבינו הגה"ק
מהר"י ט"ב זצוקללה"ה
בני ברק
בניסיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק טליט"א

שיר וקו"ל תודה

מריחוק מקום וקירוב לבבינו, ברכת מזל טוב תטופנה שפתותינו, קדם ידידינו וידיד כל, על כל מכיריו נערץ ומהולל, איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה, כל פה אליו יודה, לו יאתה לו התודה והברכה על עזרתו הנכונה, תמיד בכל עת ועונה, למען גליונינו המפורסם ברננה, ובמיוחד במחר "משולחן מלכים" להרוות צמאון עדת מי מנה, ה"ה

מוה"ר

יואל הכהן פריעדמאן

הי"ו

מגדולי העסקנים בעיר עוז לנו קרית יואל יצ"ו

והברכה אחת קדם מע"כ אביו האי גבראיקירא, עומד לימינינו ברוח מסורה, ושמוא"ל בקוראי שמו, טעמו ונימוקו עמו, הכה"ן הגדול מאחיו, יראת ה' חופף על פניו, חלה ומשקה מתורת רבותינו לאחרים, שבחו בפי ישרים, לשונו עט סופר במלאכתו, כה"ן שיפה דעתו, ידיו רב לו בתורה ובחסידות, איש האשכולות, זכה לקירבה וחיבה יתירה אצל מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע ולהבחל"ח אצל כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

הרה"ג רבי

שמואל הכהן פריעדמאן

שליט"א

חבר המערכת

לרגל שמחת נישואי בנו-נכדו למז"ט בשעטו"מ

ותהי נא ברכותינו עטרת לראשכם, שמשמחה זו יושפע תמיד שמחות באהליך, ואך טוב וחסד ירדפוך, לאורך כל ימי חייך, ותזכה להמשיך בפעולותיך, ותמיד נספר תהילתיך, וראה בנים לבניך, עוסקים בתורה ובמצות כאוות נפשיך, ותמשיך בהרמת גליונינו, שופרה של קהילתינו, ויהי נועם ה' עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו, ומלכינו מרן רבינו הגה"ק שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

החותמים למען שמו באהבה ובהודאה

מערכת "קול התעלחדותינו" בעלה"ק

מערכת "קול התעלחדותינו" בעלה"ב

סימן טוב ומזל טוב

וארא אל האבו"ת - אל אלו שיש להם רצון טוב

וארא אל אברהם וכו'. ופירש רש"י, **וארא אל האבות.** וכבר תמיה זו מפורסמת, מה בעי רש"י בזה כו', כי היה קשה, כי התורה הקדושה הוא נצחיית ומה בא הפסוק ללמדינו וארא אל אברהם, **וזה פי' רש"י וארא אל האבות, שיחיה גילוי השם יתברך לאותם שמתנדבים עצמם לחש"ת, ואבות הוא לשון רצון, כמו כי לא אבו, הגם שעדיין אינם עובדים להשי"ת רק שיש להם רצון טוב לזה יחיה להם גם כן גילוי יתברך שמו:**

אור לשמים

הש"י שומע צעקת החפץ לשוב וקשור בחבלי היצר

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. יאמר כשאדם חוזר בתשובה ותוהא על הראשונות, רק **שהוא קשור מאוד כל כך בחיצר הרע שאינו יכול להפריד את עצמו ממנו, והוא מבין דבר זה וצועק לה' על דבר זה, אז ה' שומע בקולו והבא לטהר מסייעין אותו** (יומא לח:). וזה: **"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל",** שכל צעקתם הוא **"אשר מצרים"** היינו היצה"ר **"מעבידים אותו",** היינו שעובד עמו עבודת שלו ואינו יכול לעזור את עצמו להפטר ממנו ולהנצל מעצתו, אז שומע ה' צעקתו ומסייעין אותו מלמעלה.

מבשר צדק

נאקת ישראל על אשר ע"י הצער שב אל ה' ולא מעצמו

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. כשאדם שרוי בעת צרה רח"ל, ומתעורר על ידה לתשובה, הרי מתחרט הוא אח"כ ומתבונן בנפשו: למה המתנתי מלעשות תשובה עד בא עת צרה, מוטב היה לי לעשות תשובה בעת הרווחה. הנה, **"זה הדרך הוא חשוב לפני הבורא ב"ה, ועל ידי זה כשהחרטה היא באמת, הקב"ה מרחם עליו ופודה אותו מהצרה".** וזהו: **"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל"** שכל נאקתם היא **"אשר מצרים מעבידים אותם"** שעל ידי הצרות שהמצרים מצירים להם, זה גורם ומביא אותם לעבוד את ה' מעבידים אותם ולהתחרט על עונותיהם, כי מוטב היה לצעוק אל ה' קודם הצרה. **"והיה זה השכל חשוב מאוד בעיני המקום ב"ה ושמע להם ופדה אותם".**

מבשר צדק

(בשם "הרב החסיד מקולבסיוו", הוא הרה"ק ר' אהוב ישראל' זי"ע)

גאולתנו תלויה באמונתנו

וידבר משה לפני ה' הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. ידוע קושיית המפרשים דק"ו פריכא היא, כי הרי מפורש בפסוק הטעם שלא שמעו לו בני ישראל "מקוצר רוח ומעבודה קשה". וראיתי פירוש הגון ויישר בספר יד יוסף כי הגאולה היה תלוי באמונת ישראל שיאמינו לדברי ה', **וע"י שישראל האמינו בה' ובמשה עבדו היתה ירידה לפרעה עצמו ולעמו, והיה מוכרח לציית, וכאשר נפלו ישראל מהאמונה ובטחון לא רצה פרעה לשמוע.** וזה היה טענת משרע"ה: **'הן בני ישראל לא שמעו אלי'** ונפלו מהאמונה ובטחון **'ואיך ישמעני פרעה'** כי זה תלוי בזה, אם ישראל יתחזקו באמונה שלימה בה' יהיה פרעה מוכרח לציית, אבל אם בנ"י לא שמעו האיך אפשר שישמע פרעה ולהוציא ישראל מתחת ידו, והוא נכון.

עבודת הגרשוני

(להגה"ק רבי גרשון מקאלאמייא זי"ע)

התנין הוא אות תחיית המתים, ומזה יש תקוה בכל מצב

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין. ובאמת אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואם הוא רחוק בתכלית הריחוק מהשי"ת, אם ישוב מיד יקבלו, כמ"ש (יחזקאל לג, יא): "חי אני נאם ה' החפץ אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מרשעתו וחי", ר"ל **'חי אני'** אני המחיה הכל, והרשעים הרחוקים ממני קרויים מתים, **'בשובו מרשעתו וחיה'** יהיה דבוק אלי ויחיה, ונקרא חי. **והראיה על זה מתחית המתים הגשמי,** בוודאי אין לו שום חיות גוף הגשמי, וברצון השי"ת מחיה אותם, כמ"ש (שם לז, ג): **"התחיינה העצמות האלה", ומכל שכן נשמות הרשעים שהם מתים, עבור שהם רחוקים מהשי"ת, ובשובו מרשעתו חי' יחי', וימשך עליהם חיות מהשי"ת.** וזה שאמר: **"כי ידבר אליכם פרעה",** ר"ל שיאמר לכם שתאמרו גם כן זאת לישראל: **"תנו לכ"ם מופת"** דייקא ר"ל שיתנו מופת לישראל אם אפשר להם שיצאו מטומאת מצרים וישעבדו את השי"ת, מאחר שהם רחוקים בתכלית הריחוק מהשי"ת. והכופרים גם כן אינם מאמינים בתחית המתים שיקחו ממנו ראיה לנשמת רשעים שיכולין לחיות. **וכי ידבר אליכם פרעה כזה אז: ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין, וזה ראיה גדולה על תחיית המתים.**

אורח לחיים

השגחת הש"י אף על אלו שכבר נמצאים בשפל המצב

כי אני ה' בקרב הארץ. ושמתי פדות בין עמי ובין עמך. הקב"ה מלכותו בכל משלה, **ואף האדם שחטא ושקע בתוך הארציות, ישמרנו השי"ת לבל יחטא ויוסיף עוד בבחינת 'גם שם ידך תנחני'.** וזהו: **'כי אני ה' בקרב הארץ'** בקרב הארציות, אלו החוטאים בנפשותם, אף שם **'ושמתי פדות בין עמי'** פדות והצלה לנפשו שלא יחטא עוד.

זאת זכרון

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

גאולה האחרונה תהיה בזכות התורה

לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו'. בפסורה לכן אמור לבני ישראל (שמות ו, ו), לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב). ונ"ל כי הנני נותן לו את בריתי שלום, פירושו שכרתי עמו ברית שיהיה הוא המבשר בגאולה אחרונה. ועל פי זה יתפרש הפסורה לכן אמור לבני ישראל וגו' והוצאתי אתכם וגו', **ושמא תאמר מה יושיענו בזה, הא גלות האחרון קשה עוד יותר,** לזה אמר 'לכן', ר"ל על ידי גאולה זו אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, **דהיינו שעל ידי זה יהיה גם גאולה אחרונה, דגאולה הראשונה הכנה היתה לגאולה האחרונה,** כי אחר יציאתן ממצרים נתנה להם התורה, **"והגאולה האחרונה היא על ידי התורה",** כמו שדרשו רז"ל (ב"ב ח, א) בפסוק (הושע ח, י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם.

ישמח משה

התורה מרחבת לבו של אדם

ולא שמעו אל משה מקוצר רוח. אולי כי לצד שלא היו בני תורה (– שהיה אז קודם מתן תורה), לכן 'לא שמעו', ולזה יקרא קוצר רוח – **'כי התורה מרחבת לבו של אדם'.**

אור החיים

"חירא את דבר ה'" עושה תורתו קבע ומלאכתו עראי

חירא את דבר ה' מעבדי פרעה הנים את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. "את עבדיו" כמו: מן עבדיו (ע"ד הכתוב (בראשית מד, ד) "הם יצאו את העיר" מן העיר]. כי ידוע ש"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" (אבות ב, ב) **אבן חירא שמים, אין ח'דרך ארץ' עיקר אצלו, ובורח תמיד מטרדות משא ומתן אל התורה והתפלה.** וזהו: **"חירא את דבר ה' הנים את עבדיו ואת מקנהו"** בורח מעבדיו ומקנהו **"אל הבתים"** לבתי כנסיות ובתי מדרשות, **"ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה"** את פירושו גם: עם פירוש, **נשאר משוקע עם עבדיו ומקנהו בחוץ.**

דברי ישראל

תפילה

חיזוק עצום לתפילה לכל יחיד בכל מצב, אף כשקשה להוציא דיבור של תפילה כראוי, הנלמד מגאולת מצרים

וידבר משה כו' הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. הנה כתוב בספרים שבגלות מצרים היה הדיבור בגלות, שלא היה להם דיבור כראוי של קדושה, ולכן נקרא זמן יציאת מצרים פסח לשון פ"ה ס"ח, ולהבין זה, דהלא כתיב 'ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה', נמצא שעלתה תפילתם השמימה לו ית"ש ואיך אמרינן שלא היה להם דיבור של קדושה שיעלה לה'.

רק הענין על דרך הכתוב **'ואף גם זאת בחיותם בארץ אויביהם כו' לבלותם',** ופירשו בספרים לשון תשוקה, שאף תשוקתם של ישראל אינו מואם השי"ת, וכתיב 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך'. **ולכן אין לשום אדם מישראל לייאש את עצמו כלל וכלל, ולא יאמר ח"ו אני נפסק מקדושתו ית"ש, שאין אני יכול להתפלל בלא מחשבה זרה וכדומה, שנראה לו שאין לו דיבור של קדושה שתעלה תפילתו לו ית"ש, לא ייאש את עצמו בכל זאת, כי לא ידח ממנו נדח, והטוב כי לא כלו רחמיו וחסדיו, ואומר השי"ת וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו חגון וכדאי.**

וגם האיש הזה שהוא בשפל המדריגה מאוד ונספתמין דבריו ואינו יכול לפתוח פיו כראוי לדבר לפניו ית"ש כלל, אף על פי כן ידע באמת, שגם התשוקה הזאת שחפץ ומשתוקק לדבר ולהתפלל לפניו ית"ש כראוי אף שאינו יכול, זה גם כן רואה השי"ת וחשוב לפניו ית"ש.

וגם יכול לעשות לעצמו שיחה ותפילה מזה בעצמו שיצעוק ויתחנן לפניו יתברך שנתרחק כ"כ מאתו ית"ש שאין יכול לדבר כראוי, ויבקש מאתו ית"ש רחמים ותחנונים שיחמול עליו, ויפתח פיו שיוכל לפרש שיחתו לפניו ית"ש שיהיה לו דיבור כראוי, ויוכל להתפלל כדת וכראוי וכנכון, ובודאי יעזרהו ית"ש.

וכעין זה מצינו הענין במצרים, דכתיב 'וישמע אלהים את נאקתם', וכתיב 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל', וידוע שנאקה הוא בלב לבד, **ששמע יתברך את תשוקת לבם לעובדו ית"ש כראוי בדיבור קדוש, והם בעצמם ביקשו רחמים על דבר זה שנתרחקו מאתו ית"ש, וצעקו על זה לו ית"ש,** וזהו שנאמר 'ויאנחו בני ישראל – מן העבודה', **פירוש על עבודתו יתברך שאינו כראוי, על זה צעקו לו ית"ש,** ושמע השי"ת ועזר להם. ובבחינה זו היה יציאת מצרים אף שהיה כנ"ל שלא היה להם דיבור כראוי לו ית"ש. וזהו פי' הפסוק הנ"ל 'הן בני ישראל לא שמעו אלי', שהגם שהאמינו כמו שנאמר 'ויאמן העם וישמעו', לא היה השמיעה בבחינת **'אלי'** [שהוא לשון נוכח, ובחי' השכל, עיי"ש], רק עזרם מבחינת עתיקא, מבחינת לעושה נפלאות גדולות לבדו, שאין השכל משיג, ונעלם מכל רעיון החסד הגדול הזה כו', עד שיצאו ונקרא פס"ח לשון פ"ה ס"ח כנ"ל.

זרע קודש

ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. נ"ל עפ"י המבואר בפרי"ד שבנ"י מחויבים לקבל גזירתו של הקב"ה וראוים לענש חי"ו כשאינם מקיימין מצד דינא דמלכותא, אף דהאי דינא ליתא באינו משוה גזירתו על כל בני מלכותו, הרי איתא בפרדר"א בשעה שהפיץ ה' את העמים נתן כל אומה לשר שלו, ויישראל נשארו תחת יד הקב"ה לבדו, ונמצא דישראל הם בני מלכותו, והיינו ולקחתי אתכם דייקא לי לעם, לכך והייתי לכם לאלוקים דיין ליפרע כי כיון שרק אתם בני מלכותו א"כ דינא דמלכותא דינא.

(ישמח משה)

☆

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ופירש"י כי כן הבטחתי ואח"כ יצאו ברכוש גדול, נשאלתי למה הביא רש"י סיפא דקרא ברכוש גדול, ויל"פ דכתיב למעלה ויישימו עליו שרי מסים וגו' ויתכן כי העניים בנו והעשירים הי' פודים את עצמם במס שנתנו להעמיד אחרים במקומן ואח"כ רבתה המשא עד שמכח זה נעשו עניים ואפשר שמה שאמר למען ענות"ו היינו לעשותן עניים בסבלותם ומפני זה אמר כאן והוצאתי אתכם לא מבע"י מנוף סבלותם אלא אפילו מן העניות ע"י המס שנתנו במקום סבלותם (כמו עין תחת עין) וזהו "מתחת" סבלות מצרים היינו מה שנתנו במקום סבלות מצרים, וזה שפרש"י כי כן הבטחתיו שנאי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

(ייטב לב)

☆

לכן אמור לבני ישראל אני ה' וכו'. ונראה עפ"י הנודע דע"י אמונה יוכל להמשיך רב טוב לבית ישראל,

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינו"ק עצי התמרים

משה רבינו רצה שתהיה הגאולה לגמרי ע"י הש"י בעצמו

וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. שמעתי מאחד מחבירי ששמע בעצמו **מפה קדשו של אדמו"ר הגה"ק בעל עצי חיים זצוק"ל** טענתו של משה "הן בני ישראל לא שמעו אלי", היינו דע"כ לא שמעו אלי בני ישראל, משום דלא רצו שיהא הגאולה על ידי, דאז לא יהיה גאולה נצחית, ואיך ישמעני פרעה, דמה נעשה אם פרעה ישמע אלי, א"כ יהיה הגאולה על ידי, ולא יהיה גאולה נצחית, עכדה"ק.

פרדס מרדכי

הטעם שבת תחילה סימן יפה לבנים

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר. פירש"י ד"ה אחות נחשון, מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה. אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב"ב קמא.) 'בת תחילה סימן יפה לבנים' פעם אחת פירש רבינו זצ"ל הטעם בזה בדרך צחות, דהא איתא בגמרא (ב"ב קי.) הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, ולכן על בתולה מונח האחריות שיהיה אחיה טובים מאוד, כדי שהיא תעשה שידוך הגון וטוב, ולכן היא מחנכת את אחיה גם כן שילכו בדרך התורה והיראה. ולכן אמרו בת תחילה מי שיש לו בת תחילה, סימן יפה לבנים, שיבוא אחריהם, כי בוודאי תשתדל שהם ילכו בדרך הטובים.

זכר צדיק לברכה (סי' תתתשפ"ט)

כשהגאולה תהיה ע"י הקב"ה בעצמו אז יהיה גאולה נצחית

ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה. במסורה שלוש פעמים פדות, "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך (שמות ח יט), "פדות שלח לעמו" (תהלים קיא ט), "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות" (שם קל ז), **ופירש מרן הגה"ק בעל "ייטב לב" ז"ל** דהנה ידוע מה שכתבו הספה"ק דלכן גאולת מצרים לא היתה נצחית, יען שהיתה ע"י שליח בשר ודם, שהוא גם כן אינו נצחי, והיינו ע"י משה ואהרן, אבל הגאולה העתידה תהיה נצחית כי תהיה ע"י הקב"ה שהוא נצחי. ז"ש: **"ושמתי פדת** (הסר ו"י) **בין עמי ובין עמך"**, כי הגאולה (הפדות) לא תהיה שלימה (שהרי נפתב חסר), ואמאי על זה אמר, כי **"פדות שלח לעמו"**, כי הגאולה היתה ע"י שליח, אולם **"כי עם ה' החסד"**, כלומר אם השי"ת יעשה עמנו חסד ויגאלנו אז **"והרבה עמו פדות"**. וזהו כוונתו של ישעי' הנביא שאומר: **"ישראל נושע בה'"** כלומר, אם הישועה תהיה מאת הקב"ה, אז **"תשועת עולמים"** (ישעי' מה יז).

עולמו של אבא (עמוד תנ"ד)

וכדאיתא במדרש אין ישראל ניזונים אלא בזכות האמונה, ואיתא בייטב לב כי הוא מלשון ויהי אומן את הדסה לשון המשכה כי ע"י האמונה נמשך כל מילי דמיטב, ולכן ציוה הקב"ה לכן אמור לבני ישראל אני ה', שע"י האמונה שיאמינו ישראל יוציא אותם ממצרים, ואח"כ כתיב בא דבר אל פרעה וישלח את בני ישראל מארצו בזכות האמונה כנ"ל, וזה ירצה בתשובת מרע"ה הן בני ישראל לא שמעו אלי מאיזה טעם שיהיי עכ"פ ע"י שלא שמעו אלי נחסר האמונה במה להמשיך הגאולה, וא"כ איך ישמענו פרעה לשלחם, כי בחסרון והעדר האמונה במה יוכל להמשיך הגאולה.

(קדושת יו"ט)

☆

וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה'. ויתבאר עפ"י משל הידוע לאחד שחטא נגד המלך והמלך מרוב חסדו לא רצה לעונשו ועכ"ז ביקש לעורר לבבו לשוב, הגדיל אותו ביתר שאת, ובראותו את גודל טובו וחסדו של המלך אליו אחר שחטא, נתמלא בושה והכנעה באומרו מה עשיתי כי מרדתי פי המלך הטוב והמטיב וזה הבושה והמרדות שבלבו טובה יותר ממאה מלקות, ובזה י"ל וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', ר"ל דהדיבור הקשה ודין שדיבר הקב"ה אל משה היה בזה שאמר אליו אני ה' אמירה רכה כי ע"י נעשה קטן ושפל בעיניו עוד יותר.

(עצי חיים)

☆

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ולקחתי אתכם לי לעם. וי"פ בהקדם דברי הישי"מ ליישב קושית אוה"ע כלום כפית עלינו ההכר כגיגית, דהנה לכאורה קשה על אמרם ז"ל שכפה עליהם הר כגיגית, הא קיי"ל אונסא כמאן דלא עביד, אך ידוע מה שכתב הרמב"ם בהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי טעם הדבר, דטבע הישראל לשמוע למצות קונו, אילולא המונע הוא השאור שבעיסה, ואחר שמסירין המונע עושה הטבע את שלו, ולפי זה לא קשה כלל קושית אומות העולם, דדוקא בישראל מהני כפיה לאשר הם זרע קודש מחצבתם, ועיקרן ושרשן טוב, ובחסיר המניעה שדי נופן בתר עיקרן וקבלו ברצון, אבל בעכו"ם לא מהני כפיה דאונס שלהם לא הוי ברצון ע"כ, וזש"ה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ושמא תאמר מה נשתנו אלו מאלו, לזה המשיך ואמר ולקחתי

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

צריך לעשות לעצמו נדרים וסייגים בכל ענינים

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. שמעתי מפה קדשו של רבינו בעהמ"ס הק' ייטב לב זצ"ל בהרימו את קולו הנעים בהספד מר על מטתו של הגה"ק מהר"ם שי"ק זצ"ל. ענה ואמר כתיב הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים (שמות ט כ). ופירש עפ"י מה דכתיב ובשר בשדה טרפה (שמות כב ל), ודרשו חז"ל (חולין קד קט"ו:) בשר שיצא חוץ למחיצתו, **ויש לפרש דאיש הישראלי הירא את דבר ד', צריך לעשות לעצמו גדרים וסייגים בכל ענינים, כדי להנצל מן היצר הרע,** אבל איש אשר לא שם לבו לדבר ד', זהו בבחינת שדה בלי גדר ומחיצה כלל, עבדא בהפקירא ניחא ליה, וזה שאמר **"ובשר בשדה"** מי שהוא בבחינת **"שדה"** זה הוא **"טריפה"**, ופירשו חז"ל בבשר שיצא חוץ **"למחיצתו"** הכתוב מדבר, דהיינו שאינו רוצה בשום מחיצה גדר וסייג. ואי' בספה"ק ד'פרעה' הו רמז ליצה"ר בחי' הער"ף, גם י"ל דהחושים של האדם נקראים עבדיו משום דמשועבדים לו ולכל אשר יחפץ יעשו, וז"ש הירא את דבר ה' **"מעבדי פרעה"** היינו מלהיות ח"ו עבד להיצר הרע, **"הניס את עבדיו"** אלו החושים שלו בתשובה, **"ואת מקנהו"** כל מיני קנינים שלו, **"אל הבתים"** לבחינת בית מוקף מחיצות דהיינו גדר סייג לתורה, **ואשר לא שם לבו אל דבר ד'** ויעזוב את **"עבדיו"** ואת **"מקנהו" בשדה,** בבחינת שדה בלי שום גדר וסייג.

נפש יהונתן (פרשת שופטים ובפרשתן)

הלהרגני אתה אומ"ר, באמירת שם הקדוש, כאשר הרגת את המצרי

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. איתא בגמרא, בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, זמן ק"ש היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, א"ל תלמידיו 'עד כאן', אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך' אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה, היה מאריך ב'אחד', עד שיצאה נשמתו באחד, (ברכות דף ס"א). **שמעתי ממו"ח זקיני הגה"ק מהר"מ ט"ב זלה"ה** (מרן הגה"ק בעל ישמח משה) ע"פ מה דאיתא בכתבי האר"י ז"ל דבשם "תכה", הרג משה את המצרי, שנאמר למה 'תכה' רעיך, ודתן ואבירם אמרו לו 'הלהרגני אתה אומ"ר כאשר הרגת את המצרי' באמירה בלבד. והנה סופי תיבות של את' ה' אלקיך' הוא גם כן שם "תכה". לכן כשראו תלמידיו של רע"ק שהוא מאריך בתיבת 'אחד', אמרו לו, רבינו עד כאן, למה אתה מאריך בתיבת אח"ד, ולא תרצה לומר להלן הפסוק שלאחריו "ואהבת את ה' אלקיך", שמרומז שם השם תכ"ה בסופי תיבות, שתוכל להנצל בכח שם קדוש זה משונאיך, השיב להם ר' עקיבא, ידעתי מזאת, אבל בכיוון איני אומר הפסוק הזה של ואהבת, מפני שאמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, שרצוני להדבק בו ית' באהבה ומסיני"פ.

דברי יחזקאל (אגדות עמו' קנ"ו)

אתכם לי לעם, וביאר הרמב"ן בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה, וקשה הרי קבלת התורה היתה ע"י כפיית הר ואונסא כמאן דלא עביד, וע"כ משום דבישראל מהני כפיה לאשר השורש שלהם טוב, ומזה מוכח כי גם כל המכשול של ישראל במצרים היה רק מתוך טירוף הדעת.
(ברך משה)

☆

הן בנ"י לא שמעו אלי וגו'. והקשו המפו' דהרי הוא ק"ו פריכא דישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה משא"כ פרעה, וי"ל לפימש"כ ביושב אהלים להעיר דמבואר בנמי אמרי נהרדעא לא כתבינן אורכתא (הרשאה) אמטלטלי דאם כפריה אינו ברשותו, ומעתה כיון שפרעה כפר בעיקר ואמר לא ידעתי את הי וגם את ישראל לא אשלח הרי הוי מטלטלין דכפריי וממילא אינו נעשה שליח, אך י"ל עפי"מ דקי"ל תקנת הגאונים לעשות הרשאה בכל אופן, ומעתה אף דמדינא לא היה יכול לעשות שליח בהרשאה מ"מ מתקנת הגאונים שפיר הוי שליח, והנה בי"ט כתב איך יצאו בנ"י ממצרים קודם הזמן, דכתיב הי צילך דבמדה שאדם מודד מודדין לו, וכיון שראה הקב"ה שעתידין ישראל לעשות משמרת לתורה גדרים וסייגים קודם זמן, כנון להוסיף מחול על הקודש בשבתות ויו"ט שהוא מדברי סופרים לכמה פוסקים, כמו"כ הקדים לגאלינו קודם זמנו וכאילו כבר הגיע זמנו ע"כ, וזש"ה הן בנ"י לא שמעו אלי ואיך ישמענו פרעה, כי היה לו טענה חזקה להקב"ה שאם בנ"י כאשר שמעו דיבורי קודש אלו יוצאים מפי משה רבינו אבי החכמים לא שמעו אליו, הרי לא קיימו ולא שמעו לדברי חכמים, א"כ ואיך ישמענו פרעה לשלוח את בנ"י כי איך הנני יכול להיות שליח בהרשאה הא במטלטלי דכפריי לא מהני הרשאה, וליכא למימר דאיכא תקנת הגאנים הא במדה שאדם מודד מודדין לו ואם אין בנ"י מקיימים תקנת חז"ל למה יקיימם פרעה, ואני ערל שפתים מטענת פרעה לאו בעל דברים דידי את ואין מענה בפי להשיב לו.
(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות"ה ק"ק עצי התמרים

אף אם מתאספים למען שמו ית', אבל אם ח"ו אינם פרושים מע"ז ומינות, אזי הוא בהכרח שלא באמת, ואינו מרוצה

ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. פעם אחת כשבא אדמו"ר אחד מארץ ישראל, והאדמו"ר הזה היה אחד מהחותמים שמצוה וחוב קדוש להשתתף בבחירות הטמאים בארץ ישראל, וכמה מבחורי הישיבה הלכו אל שלחנו בליל שבת קודש. **וכשנודע לרבינו דבר זה, רמז להם אז** [פרשת שמות שנת תש"ח לפ"ק] **בתורתו בשלש סעודות**, וכך דרש ואמר לפרש הפסוק "**בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה**", ואחר שדיבר באריכות בענין ביטול עבודה זרה, הוסיף ואמר (נעתק מן הטעי"פ):

"דער בורא כל עולמים איז א מגיד מראשית אחרית, אבער משה רבינו האט דא נאך גארנישט געהערט, ווייל ווילאנג ער האט נישט געזען קיין ביטול עבודה זרה, האט ער (השי"ת) אים נאך גארנישט געוויזן דערווייל, **און אזוי ברויך טאקע צו זיין, אז מען זהטו נישט קיין ביטול עבודה זרה, אפילו מען ואגט תורה, איז דאס אלעס גארנישט, עס איז ליגנט און שקר.** אזוי ווי דער פסוק זאגט טאקע דארט (ישעי' א טו- טז) אין זעלבן קאפיטל (וואו ס'שטייט) ידכם דמים מלאו רחצו הזכו (וגו') פארענט (כמה פסוקים לפניו בפסוק י"ג) זאגט דער פסוק 'חודש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה', זאגט רש"י פשט וואס האב איך פון אייערע אסיפות, איר קומט זיך צוזאמען אויף א שבת א חודש, איר קומט פאר מיר "לפני", איך זע אבער אין הארץ האט עטץ אלץ אינזין עבודה זרה, **און ביידע זאכן אינאיינעם קען נישט זיין, אז מ'איז נאך נוטה אין הארץ צו דער עבודה זרה, דאס איז נישט סובל מ'זאל זיך קענען צוזאמען קומען פארן בורא כל העולמים, מ'זאל זיך צוזאמען קומען פאר מיינעט וועגן און אינזין האבן עבודה זרה דאס קען נישט אויסהאלטן**, אזוי טייטשט רש"י דעם פסוק, און אלע מפרשים טייטשן אזוי אויס דעם פשט אויף דעם דרך, זיי טייטשן אזוי דעם פסוק, אז די ביידע אינאיינעם, דאס קאן נישט זיין".

ואחר אריכות דבריו הקדושים, סיים בדברות קדשו בזה"ל: "דארף מען וויסן אז נאר דער כח התורה דאס קאן מציל זיין אידען און מ'זאל זיך חלילה נישט טועה זיין חס ושלום ולא יעלה על לב לעולם. (שאפשר גאולה בלא זה) **שטייט ארויס אז שבת, חודש, אז מ'קומט זיך צוזאם און מ'האט א מחשבה פון עבודה זרה, שטייט, אז השי"ת זאגט, איך בין ענק מוחל דעם חודש מיטן שבת, אזוי שרייט געוואלד דער פסוק, וואס ברויך מען מער**, מחשבות עבודה זרה בעוה"ר חס ושלום ווייסט דאך יעדער ווי רוצה זיין אין א מלכות המינות וואס ס'איז דא דערינען בעוה"ר עבודה זרה ממש, **ס'איז נאך ערגער, ס'איז עבודה זרה מיט מינות, מיט אלעס, אז מ'איז חלילה נוטה צו זיי, ברויך מען נישט זייער דאוועננן, מיט זייערע שבתים, מיט זייערע אסיפות.** זאגט דער פסוק בפירוש "**און ועצרה**", אפילו זיי זענען זיך מאסף "**לפני**" אפילו גאר פארן בורא כל עולמים ס'וועגן אז מ'איז זיך מאסף, ווייל די מחשבה איז אבער נוטה לעבודה זרה (אינו מרוצה לפניו ית'). "**השי"ת זאל העלפן מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך פורש זיין פון אלע דרכי עבודה זרה פון דרכי המינות, מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך מדבק זיין אין דרך האמת**".

זכר צדיק לברכה (אות תתתקי"ט)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. ליבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה (רש"י). למרמית עין היה נחש זאת לחטוף אבל גליצ'ת דאמת הוכחו דיבורים אלו מן השמים. וזהו **ויאמר אליו,** דמה שאמר משה למה הרעותה, **אני ה'** מאמרתי זאת, והשכינה מדברת מתוך גרונו, וסיבב כן ה' שהיה צורך לעורר רחמים על ישראל בדיבורים הללו, דכשיש התעוררות דין למעלה, יש צורך בהתעוררות דלמתק, ולזה יש צורך בדיבורים של צדיק אמת לעורר רחמים למעלה. והנה אז היה משה מצער עצמו בצרתן וטען בשבילם, ובזה היה מעורר רחמים עליהם, אמנם מה יעשו ישראל בגאותן הדורות שמשה רבינו לץ יהיה בעולם, ומי יטעון בשבילם, לזה נאמר **ויאמר אליו,** דמה שאמרת למה הרעותה **אני ה'** מאמרתי זאת, ודיבור ה' נצחי לעולם וקיים לדורי דורות. ומצאנו גדיכים לעורר רחמים על זה, שה' יטעון בשבילנו למה הרעותה לעם הזה, שכבר שבלנו די והותר מחבלי משיח. (דברי יואל)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. פתח במדת הדין וידבר אלהים, וסיים במדת הרחמים בשם הוי"ה. להגה אמרו (דברים רבה ג): שמש היה משה נכנס לארץ, לץ היו יכולים לקום בתחיית המתים; והנה תחיית המתים הוא על ידי רחמי ה', כדאומרים (שמונה עשרה): מחיה מתים ברחמים רבים. וזהו **וידבר אלהים אל משה** במדת הדין, וגזר עליו שלא יכנס לארץ, ועל ידי זה **ויאמר אליו אני הוי"ה,** שמשך מזה רחמים גדולים שיזכו ישראל לקום בתחיית המתים. (משכ)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. כל מעשה התבות וגלגולי סיבותיהם שקבלו ערות ויקורים, והתפללו לה' והושיעם, נפתח על ידיהם ניצוץ הישועה לכל הזמנים, וכן מה שקבלו ישראל במצרים ונעקו לה', נפתח על ידם ניצוץ השפעת ישועה לכל ימי גלותם, שיצלו תמיד מיד המצרים חותם, ומקור הישועה לדורות נמשך מגאולת מצרים, כלאמר המגיד: אילו לץ הוציא ה' את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, וכמו כן גאולה העתידה נמשכת מגאולת מצרים, שהיא השורש לכל הגאולות. וזהו **וידבר אלהים אל משה,** שהוא בחינת דין הנרמז בשם **אלהים, ודיבור** הוא לשון קשה, ומאותו דין יוצאת רחמים גדולים לכל הדורות, כנרמז **ויאמר אליו אני ה',** שם הרחמים, שעל ידי קושי השיעבוד במצרים שבא מתוקף הדין, נצמח לכל הדורות רחמים וישועות טובות לישראל. (דברי יואל)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. ליבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה, מכאן למד משה שלא יכנס לארץ (מדרש). אם זכו ישראל היה אפשר להיות אז הגאולה השלימה, ואז היה יכול משה ליכנס לארץ, והיה עולם התיקון אף על ידי מדת הדין, אך מפני שלא זכו אז לזה, ולא נכנס משה לארץ ישראל, ועל ידי זה תרב המקדש, ותתארך הגלות והנסיונות גדולים, על כן גדיכים רחמים מרובים שנושע. וזהו **וידבר 'אלהים' אל משה,** שדבר אתו משפט, ומכאן הבין משה שלא יכנס לארץ, ורמז לו ה' **ויאמר אליו אני ה',** שעל ידי זה שלא יכול עכשיו ליכנס לארץ, על ידי זה יתארך הגלות, ויצטרכו לרחמי שמים מרובים להושע משם **הוי"ה** מדת הרחמים, ובזה יזכו לגאולה ולישועה. (תולדות תורה)

ויאמר אליו אני ה'. נתמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולץ לתנם שלחתך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים (רש"י). יש להבין מהו התשובה הזה על טענת משה למה הרעותה. ונראה להגה אמרו (דברים רבה ג): כל מה שישראל אוכלים בעולם הזה, זה בכח היסורים שבאו עליהם, אבל שכרן גדול ומשומר לעתיד לבוא; ולפי זה כל מה שקבלו במצרים, עתידים

הם לקבל שכרם בעולם הזה. וזהו **מי ה' נחמן לנפש שכר טוב** על היקורים שבגלו, וזהו תשובה על למה הרעותם לעם הזה, שנלטער על קושי השיעבוד, על כן ניחמו ה' שיגמת מזה טובה ליישראל. (דברי יואל)

ויאמר אליו אני ה'. טענתו של משה היתה, לפי שידע דבחופן שהוא יהיה השליח אין לפשר שתהיה הגאולה נגמית, כדלמרו (תנחומא שמות כ): כל הישועות שהיו על ידי שלוחי בשר ודם לא היו נגמיים; ועל כן הפליר שה' בעצמו יגאלם, ועל זה השיב לו ה' **מי נחמן לנפש שכר טוב**, דבאמת לא הגיע הזמן עדיין לגאולה נגמית, אבל יש הכרח לגאולה זו שהוא רק לפי שעה, **ולא נחנס שלחניך**, שיש בזה הכנה ושורש לגאולה העתידה, כדלכתב **ק"ו היישמע משה** (שלוח ד"ה כתיב): שהמקדשות שנתרבו לא היה בניהם פועל ריק, אלא על ידי עבודת הקודש שעשו שם, הכינו בזה גם וקדושה נפלאה לבית השליטי, שיהיה לו קיום נצחי ובית עולמים; וכמו כן כל הנסיונות שעמדו בהם ישרלל, כל זה היה הכנה לגאולה העתידה, ולעתיד כשה' בעצמו יגאלנו, יהיה התגלות האור כל כך, עד שלא יהי' בחינות נסיון כלל כדלמרו (שבת קנ"ו) שבימי המשיח לא יהיו נסיונות ולא קיבול שכר. (דברי יואל)

וארא אל אברהם וגו'. ולרש"י על התורה (רש"י). **ק"ו היישמע משה** (בא לוסף ז) הקשה: מה התחזקות של הרכוש גדול בעיני אברהם, שהבטיח לו ה' (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. אלא זה בא להורות שלא יטמעו ישרלל בתומות, ויהיו נתפשים על שם תבותיהם, כדלמרו (סנהדרין צא.): שהרכוש היה שכר העבודה, ובודאי שכר עבודתו של כל אחד לבד לא יעלה להון רב כזה, אם לא בהצטרף עבודת תבותיו, ונמצא שהרכוש הזה הוא עדות שלא נטמעו, דאם נטמעו אין לו ליטול שכר בשביל תבותיהם; והנה אמרו (במדבר רבה כו): לפי שהיו התומות מבזין את משפחת התנרי, ואומרים מה אלו מתייחסים על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים בתומותיהם, אם בגופם שלטו קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל ה' עליהם שה' מכות זה ו' מלד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני תבותיהם; וזהו **וארא אל האבות**, שהבטחתי להם שזרעם יהיו נתפשים על שם תבותיהם,

ושמי ה' לא נודעתי להם. אם י"ה המעיד על ישרלל שלא נטמעו, אם כן עדיין הם בלער שלא יטמעו זרעם בתומות, **לכן אמור לבני ישרלל אני ה'**, שמי מעיד עליהם שלא נטמעו, **והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים**, ופירשו (רש"י): כי כן הבטחתיו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שגם הרכוש יהיה עדות שלא נטמעו. (דברי יואל)

וארא אל אברהם וגו'. קושי השיעבוד הועיל לישרלל שלא יכשלו בחטא, דעל ידי זה לא נתערבו בין המצריים, ועל כן נשתרו התבות הקדושים תבות להם, דאם היו מתערבין בין המצריים, אז לא היה נקרלים עוד התבות הקדושים 'תבות', כיון דאז יש להם תבות אחרים בתערובות עם המצריים. ועל כן היתה התשובה על תרעומת משה שהתרעם על קושי השיעבוד **וארא אל האבות**, שעל ידי קושי השיעבוד נקרלים הם עדיין תבות לבנים. (תשח)

וארא אל אברהם וגו'. פרעה טען שישרלל אינם כשרים, ואינם מתייחסים אחר אבותם מישרלל, ואם כן אין מגיע להם רכוש מלרים וגאולתם, כי לבני אברהם היתה ההבטחה לגאלם ברכוש גדול, אבל לא עתה כשאינם מתייחסים אחר אברהם. וזהו **אני ה'** נאמת דברי (רש"י), שה' העיד על ישרלל שהם כשרים, **וארא אל האבות**, שהם מתייחסים אחר אבותם מישרלל ממש, וממילא מתייחסים אחר אברהם יצחק ויעקב, ועל כן מגיע להם **לתת להם את ארץ כנען.** (דברי שלוס ג')

ושמי ה' לא נודעתי להם. לא ניכרתי להם במדה מתמית שלי, שעליה נקרל שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתי ולא קיימתי (רש"י). ענין הבטחת הגבית לידע שם הוא גבית אמת שם לא, לא יבחן הגבית שלא שם הבטיח על טובה ולא בחה, אז בידוע שהוא גבית שקר, שכל דבר טובה שיגזור ה' אפילו על תנאי שיהי תוזר, אבל דברי הפורעות שהגבית אומר, אפילו לא עמדו דבריו, אין זה הכחשה על גזותו, דאפשר שעשו תשובה ונמחל להם (רמב"ם יסודי התורה י). וזהו **לא ניכרתי להם במדה מתמית שלי**, דמדת האמת של ה' אינה נודעת וניכרת שלא על ידי לד הטובה דוקא. (דברי יואל)

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים

פע"א נסע הרה"ק ר' נחום מטשערנאביל זי"ע בדרך והגיע לכפר נידח, שבו ישב יהודי בודד והחזיק את ה"ארענדא" שהי' לו בירושה במשך דורות רבים, ויהי בחצי הלילה, העירה האשה את בעלה הארענדער, ואמרה לו: כנראה אורחינו אינו מרגיש בטוב, כי אני שומעת אנחות חזקות בוקעות מחדרו, לשמע דבריה קם ממיטתו לקח נר דלוק בידו וירד לבדוק במה המדובר, ואכן שמע אנחות בוקעות מהחדר, הוא התכופף כדי להציץ דרך חור המנעול, וראה שהאורח יושב על הארץ, נר בידו, מתנענע וממלמל בשפתיו, כשמדי פעם פורצת אנחה עמוקה מפיו, כעת כבר לא הי' לו אפי' ספק קל שאכן אורחו אינו מרגיש בטוב, לכן דפק על הדלת, נכנס והתנצל שהיות וכפי הנראה סובל האורח מכאבים, על כן הוא בא לשאול אם לא כדאי להביא רופא אליו, ענה לו הרה"ק שהוא מרגיש ב"ה בטוב, אלא שהוא עורך תיקון חצות, שאל הארענדער, תיקון חצות מהו, ולצורך מה נערך, ענה לו הרה"ק על חורבן בית המקדש, שאל הארענדער, ומהו בית המקדש, מה פי' חורבן בית המקדש, כשראה הרה"ק עם מי שיש לו עסק, התחיל להסביר להיהודי, בעבר גרו היהודים בארץ ישראל, והי' להם את בית המקדש, ובעוונותינו הרבים החריבו הגוים את בית המקדש והגלו אותנו מארצינו הקדושה, וכאשר יבוא המשיח, הוא יקח את כולנו לארץ ישראל ויבנה את בית המקדש, תוך כדי שיחה שאלו הרה"ק, נכון שגם אתה רוצה שהמשיח יקח אותנו לארץ ישראל, ענה הארענדער, איננו יודע, אלך לשאול את אשתי. הוא הלך אליה, וראשית הרגיע אותה, שהאורח מרגיש בטוב, אלא הוא אומר שמשיח יקח את כל היהודים לארץישראל, והוא שואל אותי אם גם אני רוצה, ועל זה באתי להתייעץ עמך, ענתה האשה ואמרה, לך תגיד לו, שהדבר אינו בא כלל בחשבון, אנחנו כבר אנשים באים בימים, הצלחנו לחסוך מעט רכוש, יש לנו בית קטן משלנו, כמה פרות ועגלים, לול עם תרנגולים, ולא יתכן שנעזוב כך את הכל ונעלה לארץ ישראל, כשחזר והרצה את הדברים לפני הרה"ק מטשערנאביל, החל הרה"ק לשכנע אותו כי הגם שזה נכון שכאן יש להם כבר רכוש, אולם יש גם צרות צרורות מהגוים ואילו בארץ ישראל, כאשר יבוא משיח, נשתחרר מכל הצוררים, השיב הארענדער, שהוא ילך לשאול עוד פעם את אשתו, חזר הארענדער לאשתו ואמר לה, נכונים דבריך, שכאן יש לנו בית קטן רפת ולול, אולם פה הגוים עושים לנו צרות, והבעל הוסיף נופך משלו האין את זוכרת מה שהיה בשבוע שעבר כיצד השתכר שכננו הגוי, לקח אבנים וניפץ לנו את כל החלונות, ואילו כשמשיח יבוא ניפטר מכל זאת, התיישבה האשה בדעתה, ולבסוף אמרה לו, לך ותגיד לאורח, לנו טוב כאן, יש לנו כל הצורך, אלא מאי, הגוים עושים לנו צרות, לזה יש לי פתרון שמשיח יקח את כל הגוים לארץ ישראל, ואנו נישאר כאן, כאשר שמע הרה"ק ר' נחום את תשובת הארענדער נענה ואמר: זו כוונת הפסוק בפרשתן והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, פי' שלא תוכלו לסבול את הגלות, שהצעד הראשון לקראת הגאולה היה זה, שהגלות נמאסה בעיני בני ישראל, כי כל זמן שאפשר עוד לסבול את הגלות, אין הגאולה יכולה לבוא.

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם. יש להעיר בזה שלא נכתב זה הלשון רק במכה הראשונה שהיתה דם גם עדיין לא נודע כל כך כבדות לבו, והנה שמעתי בזה בשם מחותני הרב המפורסם מו"ה ליפא מק"ק חמעלניק וכמדומה לי שראיתי אחר כך כתוב זה במדרש, **והיינו 'כבד לב פרעה' שאצל פרעה נתהפך הלב ונעשה כבד**, עד כאן, והנה ידוע זה שמאתו לא תצא הרעות ח"ו וכל רעה שבא ח"ו לאדם העון עצמו הוא מייסרו וגמול ידיו יעשה לו תייסרך רעתך, ותמוגגינו ביד עונינו ח"ו (ירמיה ב, יט) ולכך בודאי מעין הפגם והרע שעשה הוא העונש, וזה יש לומר הטעם שהיתה מכה ראשונה מכת דם כי היה מענין הפגם והחטא שלו שהרע שלו היה אז שלבו נעשה כבד ומהחטא הזה נולד משחית ומזה בא עליו מכת דם שהיא מעין כבד שיש בו ריבוי דם והיא מלאה דם (עיין חולין קט: וברש"י שם),

ויש לומר על דרך הלצה שזהו שרמזו חז"ל (שמות רבה ט, י) **ממכת דם העשירו בני ישראל** כי ידוע שכל המכות היה נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל, וכדאיתא בספרים הקדושים של הרב מפולנאה ע"ה כי ממכה עצמה מתקן רטיה והיינו אותו דבר שהיה למצרים נגוף, היה רפוא לישראל כמבואר שם באריכות עיין שם, **והנה כאן היה למצרים מכה מכבד מכת דם, ודמים תרתי משמע** (עיין מגילה יח) **והיה אצל ישראל המשמעות השני שהוא ממון והעשירו בני ישראל**, ויש עוד בדברים אלו דברים סתומים ונעלמים למעיין ומשכיל היטב וימצא בהם דברים נפלאים.

דגל מחנה אפרים

פרפראות לחכמה

מצמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

הן בני ישראל לא שמעו אליך ואיך ישמענו פרעה. והקשו המפרשים דק"ו פריכא הוא, דבני ישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה, משא"כ פרעה יוכל לשמוע, אמנם יל"פ דהנה כשבא משה לבשר את ישראל שהם נגאלים, שאלו ישראל הלא לא נגמר הזמן של ד' מאות שנה, ובוודאי השיב להם משה דהקושי השיעבוד השלים, וז"ש ולא שמעו אל משה "מקוצר רוח ומעבודה קשה" דהיינו שלא קיבלו התירוץ שע"י העבודה קשה יגאלו לפני הזמן, וא"כ ואיך ישמעני פרעה שהם צריכים לצאת לפני זמנם, מפני קושי השיעבוד.

(הגש"פ נטפי מים)

☆

ואיך ישמענו פרעה ואני ערל שפתים. ונל"פ דהנה חז"ל מספרים איך נעשה משה ערל שפתיים, דכשהי' משה בבית פרעה בעודו נער נטל את הכתר מעל ראשו, ואמרו כולם שהוא עתיד להוציא את בני ישראל מצרים, ורצו להרגו, ובא מלאך בדמות שר ואמר להם, הלא ילד קטן הוא ולמה תהרגו אותו הרי אינו יודע מה הוא עושה, ונתן עצה לבחון בקערה שיש בו זהב וגחלים בוערות ומתחילה נטה ידו לזהב והמלאך דחף את ידו לתוך הגחלת ונכוה ידו ונתנו לתוך פיו ומזה נעשה ערל שפתיים, ובזה יבואר מה שאמר משה "ואיך ישמעני פרעה" להאמין אשר אני הגואל, ואם תאמר שפרעה יאמין שאני הגואל, יען לקחתי הכתר מעל ראשו בהיותי ילד, הלא "אני ערל שפתיים" שנעשיתי ערל שפתיים מהעצה שנתן המלאך, ומזה המה ראו שלא עשיתי זאת בחכמה ובתבונה.

(בנין דוד)

☆

כה אמר ה' הנה אנוכי מכה במטה אשר בידי על המים. ולכאורה תיבות אשר בידי מיותרות, כי איך יכה במטה אם לא ביד, כמו"כ מצינו בפר' בשלח "ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך", וגם שם לכאורה תיבות "קח בידך" הם למותר הנה, כי בוודאי יקח את המטה ביד ולא ברגל, ויל"פ דהנה מודעת זאת כי שם הוי"ה הוא שם רחמים, וזאת רק כשהוא על הסדר, כי אם אינו על הסדר אזי יורה על דין, והנה ידוע שעל מטה משה היה רשום שם הוי"ה, ולפי"ז כשהיה משה צריך להכות את היאור ולהפכו לדם, הוצרך להפוך את המטה, כדי שלא יהא שם הוי"ה הרשום עליו על הסדר, ויביא על הרשעים דין ופורעניות, משא"כ אצל הצור, ששם היה צריך המטה לגרום לרחמים, ליתן מים לבני ישראל, שם החזיק את המטה ישר כסדר, נמצא שהחלק במטה שתמיד היה מחזיק בידו, בו הכה את היאור, וז"ש הנה אנוכי מכה במטה אש"ר ביד"י, לא כן אצל הצור שהי' צריך להשפיע רחמים על ישראל לתת להם מים לשתות, אז כתיב "ומטך אשר הכי"ת בו את היאור קח ביד"ך" כדי שיהא שם הוי"ה על הסדר וישפיע רחמים.

(הגה"ק רבי שמשון מאוסטראפאלי זי"ע)

דורש טוב

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך, ופירש"י 'למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות'. **ותמוה דמה ענין מכת בכורות לכאן, והלא כאן מתרה על מכת ברד.**

ונראה דהנה איתא ברש"י בפרשת שמות על הפסוק הנה אנכי הורג את בנך בכורך, דאף שמכת בכורות באה לבסוף, פתח בה תחילה כדי להפחידו, מפני שהיא קשה מכולם, והנה כאן קורא הכתוב למכת ברד שהיא 'כל מגפותי' הרי ששקולה מכת ברד ככל המכות האחרות, **וקשה דא"כ** היה לו למשה להפחיד את פרעה במכה זו שהיא שקולה כנגד כל המגפות, אלא ע"כ דגדולה מכת בכורות יותר מכל המכות יחדיו ואף ממכת ברד, משא"כ מכת ברד אף ששקולה כנגד שמונת מכות האחרות אינה שקולה כמגד מכת בכורות, ולכן לא הפחידו בברד, אלא בבכורות הקשה מכולם.

וזה שכתב רש"י דמדכתיב כאן כל מגפותי וקאי על מכת ברד, ואף על פי כן לא התרה משה לפרעה תחילה במכה זו אלא במכת בכורות, ש"מ שמכת בכורות הוא הקשה מכולם ואפי' ממכת ברד, ולכן התרה במכת בכורות.

(חנוכת התורה)

עוד יש לתרץ דבאמת קאי 'מגפותי' על כל המכות הבאות, ומה שהוכירם עכשיו היינו לפי דברי רש"י למעלה דבחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה, ורק אחר חמש מכות הראשונות החזיק ה' את לבו, היות שגלוי לפני הקב"ה שממילא לא ישוב בלב שלם, שכן מבואר ברמב"ם בהל' תשובה דעד מכה החמישית היה פרעה בעל בחירה, והיה יכול לשוב, ואח"כ ניטלה הבחירה ממנו, ולא היה ביכלתו לשוב, וזה היה העונש שלא שב במכות הראשונות, **ולכן היה משה יכול להתרות את פרעה עכשיו על כל המכות הבאות, כי היה ברור ששוב לא ישוב פרעה, מאחר שניטלה בחירתו ודאי יבואו עליו כל שאר המכות**, ובשום אופן לא תוכל לעכב בעדם.

אלא דקשה לרש"י הלשון 'כל מגפותי' והלא כבר באו ששה מכות, ולא נותרו אלא ארבע, **והתי' ע"ז** כתב רש"י דהרי המכה האחרונה היא 'בכורות' השקולה נגד כל המכות יחד, ולכן אמר 'כל מגפותי'.

(דברי יחזקאל)

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳: (פרק ו פסוק ב)

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה... וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה (שמו"ר ו ד) חֶבֶל עַל דְּאָבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְחִין, הִרְבֵּה פְּעָמִים נִגְלֵיתִי עַל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי, וְלֹא הוֹדַעְתִּי לָהֶם שְׁמִי ה׳ כְּשֵׁם שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא הָרְהֲרוּ אַחַר מִדּוֹתַי וְכוּ׳, שֶׁלֹּא שְׁאָלוּנִי מַה שְּׁמוֹ כְּשֵׁם שֶׁשְּׁאַלְתָּ אַתָּה, וְאַתָּה תְּחִלַּת שְׁלִיחוּתִי אָמַרְתָּ לִי מַה שְּׁמֹךְ, וּבַסּוֹף אָמַרְתָּ וּמַצֵּל צָאתִי אֶל פַּרְעֹה וְגוֹ׳ לְעֵיל (ה כג), וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם וְגוֹ׳:

גַּם הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה עֵינֵנוּ מִתְיַשֵּׁב אַחַר הַמִּקְרָא[א], כִּי הֶקְשֶׁה לָהֶם ז״ל, לָמָּה יַזְכִּיר נְבוּאַת הָאָבוֹת לְפָחוֹת מַעֲלָתָם בִּנְבוּאָה, וְלֹאמַר שֶׁלֹּא נִרְאָה אֲלֵיהֶם רַק בְּאֵל שַׁדַּי, מַה צָּרְךָ הָיָה לוֹ זֶה, הָיָה רָאוּי לוֹמַר ׳אֲנִי ה׳, וְלָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה׳ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ הַמּוֹצִיא׳. וְלָכֵן יִדְרְשׁוּ כִּי הָיָה הַדָּבָר תּוֹכָחָה לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לוֹ, הִנֵּה הָאָבוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לָהֶם מַעֲלָתָם בִּנְבוּאָה אֲלֵיהֶם. וְלֹא רָאוּ רַק בְּאֵל שַׁדַּי, הֵם הֶאֱמִינוּ בִּי[ב]. וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם וְשָׁמַעְתִּי נַאֲקַת בְּנֵיהֶם בַּעֲבוּרָם[ג], אַף כִּי אַתָּה שֶׁיִּדַּעְתָּנִי כַּשֵּׁם הַגָּדוֹל וְהִבְטַחְתָּךְ בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ לְךָ לִבְטֹחַ בְּרַחֲמִים וּלְהַבְטִיחַ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְעִי שֶׁאֲעֲשֶׂה עִמָּהֶם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. וְגַם זֶה נָכוֹן וְחָגוּן:

(ו) **לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל[א] אֲנִי ה׳ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וגו׳.** (ז) **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:** (פרק ו פסוק ו, ופסוק יג)

(יב) **הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי...** וְטַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי מִתְּחִלָּה לֹא צִוָּה אוֹתוֹ שֶׁיְּדַבֵּר הוּא אֶל פַּרְעֹה, רַק אָמַר ׳וְאַתָּה אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו׳ (לְעֵיל ג יח), וְהָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיְּדַבְּרוּ הַזְּקֵנִים וְהוּא יַחֲרִישׁ. וְהָיָה בּוֹשׁ מִלְּדַבֵּר גַּם אֶל הָעָם וְאָמַר ׳לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי׳ (שם ד י). וְהַקַּב״ה חֻשְׁיוֹ ׳וְדִבֶּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם׳ (שם טז), וְכֵן עָשָׂה בְּבוֹאָם מַתְּחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם ט) ׳וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׳. וְעַתָּה כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה ׳לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה״, דִּבֶּר הוּא לָהֶם בְּעַצְמוֹ[ב]. כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו. וְכַאֲשֶׁר חָזַר וְצִוָּהוּ אוֹתוֹ לְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה אָמַר אֵיךְ אֲדַבֵּר אֵלָיו וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם[ג], וְהַקַּב״ה צִוָּה אַהֲרֹן עִמּוֹ וְצִוָּה שְׁנֵיהֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּדַבְּרוּ לָהֶם כָּל אֲשֶׁר יְצַוּוּם וְאֶל פַּרְעֹה לְהוֹצִיאָם מֵאַרְצוֹ[ד]. וְרַשׁ״י פֵּרֵשׁ עַל דִּבֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה. וְאֵין צָרְךָ:

מעשה חש"ב

א כדאי להבין דברי רבינו נקדים דברי רש"י בזה. רש"י ע"ד **הפשט** מפרש הכתוב 'וידבר אלקים אל משה', שהקב"ה דיבר עמו במשפט, משום שהוקשה לומר למה הרעותה לעם הזה. והמשך הכתובים 'ויאמר אליו אני ה' וגו'', אינו המשך של הדיבור קשה, רק מתחיל כבר הענין של השליחות, שהקב"ה אמר למשה רבינו שילך לפרעה שיוציא את בני ישראל ממצרים, מכיון שהוא צריך לקיים את ההבטחה שהבטיח לאברהם אבינו, והכתוב מספר כל השתלשלות הענינים 'ושמי ה' לא נודעתי להם', שעדיין לא הייתי ניכר במידת האמיתות שלי שעל שמה אני נקרא ה', 'וגם הקמתי את בריתי אתם', ולפיכך 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל', עי"ש.

ואח"כ הביא רש"י (בפסוק ט) דברי המדרש, שאמר לו הקב"ה למשה, חבל על דאבדין ולא משתכחין, שהרבה פעמים נגליתי עליהם ומעולם לא שאלוני מה שמי, כפי ששאלת אתה בתחילת שליחותך, 'ואמרת לי מה שמו מה אומר אליהם'. וכן מעולם לא הרהרו אחרי מדותי, ולא שאלו מדוע אין ההבטחה מתקיימת, ואילו אתה שאלת למה הרעותה לעם הזה. **ולפי המדרש כל המשך הכתובים הוא המשך הדיבר אתו משפט.**

על זה אומר רש"י שאין הדברים מתיישבים לפי פשוטו של מקרא, שכן לפי זה היה לו לומר 'ושמי ה' לא שאלו', ולמה נאמר 'לא נודעתי'. וכן לפי המדרש לא מתבאר סמיכות המשך הכתובים 'וגם אני שמעתי וגו' 'לכן אמור לבני ישראל'. אלא יתיישב המקרא כפשוטו דבר דבור על אופניו, והדרש תדרש. על זה כתב רבינו **'גם המדרש הזה ענינו מתישב אחר המקרא'**, כדמפרש ואזיל לבאר ע"פ הדרש כל הקושיות של רש"י, כדלקמן.

ב רבינו מבאר שמזה שאמר הכתוב 'ושמי ה' לא נודעתי להם', מרומז שהאבות לא שאלו. דאם לא כן למה סיפר הכתוב שלא הגיע האבות למדריגת הנבואה שהשיג משה רבינו, וכי לפחות מעלתם בנבואה. אע"כ שבא לרמז לומר הדברי תוכחה, שאע"פ שהבטיח להאבות, מ"מ לא נגלה אליהם אלא בקל שדי, ושמי ה' לא נודעתי להם, שלא היה ניכר להם במדת האמיתות שלי שעל שמה אני נקרא ה' שנאמן לאמת את דברי. ומ"מ לא הרהרו אחרי מדותי.

ג רבינו מוסיף 'בעבורם', ובזה מיישב הקושיא השניה שהוקשה רש"י מה המשך הכתובים של 'וגם אני שמעתי', איזה דברי תוכחה הם. ולפי דברי רבינו התוכחה שהקב"ה אמר למשה, שמה ששמע את נאקת בני ישראל, והולך להוציא את בני ישראל, הרי הוא רק בזכות האבות ולא בזכות עצמו.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (פרק ו פסוק יג)

... וְהִנֵּה זוֹ מַעֲלָה גְּדוֹלָה לְמֹשֶׁה, שֶׁהָיָה פִּיהוּ בְּעַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁהָיָה בּוֹשׁ לְדַבֵּר בְּעֶרְלַת שְׂפָתָיו, וְכֵן אָמַר לְחַלָּן (א ג) **גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם, מַדָּה כְּנֶגֶד מַדָּה, שֶׁהָיָה רֵאֵהוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכְבֶּה בְּעֵינֵיהֶם. וְרַשִׁ"י פָּתַב לְחַלָּן** (ז ב) **אַתָּה תְדַבֵּר כַּעַם אַחַת כָּל שְׁלִיחוּת וּשְׁלִיחוּת כִּפְי שֶׁשִּׁמַּעְתָּ מִפִּי, וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יַמְלִיצֵנוּ וְיַטְעִימֵנוּ בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה. וְאֵין זֶה נָכוֹן כְּלָל:**

מעשה חש"ב

ד בפרשת שמות (פרק ג) מבואר שהקב"ה שלח את משה לפרעה מלך מצרים שיאמר לו שישלח את בני ישראל ממצרים. ומבואר שם (פרק ד) שאמר משה להקב"ה שהוא חושש שלא יאמינו בני ישראל לשליחותו, כמו שנאמר (שם פסוק א) 'ויען משה ויאמר, והן לא יאמינו לי וגו'', ואמר לו הקב"ה שיעשה שלוש אותות ועי"ז יאמינו ישראל. והמשיך משה ואמר (שם פסוק י) 'ויאמר משה אל ה' וגו' לא איש דברים אנכי וגו'', ואמר הקב"ה למשה שיקח עמו את אהרן והוא ידבר אל העם, כמו שנאמר (שם פסוק טז) 'ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה וגו''.

ומבאר רבינו, דמה שאמר הקב"ה למשה 'ודבר הוא לך אל העם', שאהרן ידבר אל בני ישראל במקום משה, זה היתה רק בפעם הראשונה שדברו אל בני ישראל. אבל אח"כ דיבר משה רבינו בעצמו אל בני ישראל, כגון מה שנאמר בפרשתן (שם) 'וידבר אלקים אל משה וגו', לכן אמר לבני ישראל וגו'', היינו דמשה רבינו בעצמו דיבר את הדברים האלו לבני ישראל, ולא באמצעות אהרן. ויתכן לומר לפי שיטת רבינו לקמן כי חוץ מפעם הראשון שדיבר אהרן אל בני ישראל, בשאר הדברות דיבר משה אל ישראל, ורק עם פרעה, דבר אהרן.

ה **הקדמה:** מקודם נבוא לבאר דברי רבינו נסכם סדר הכתובים בפרשתן (פרק ו). בפסוק ו' איתא שהקב"ה שלח את משה לבשר לישראל שהוא עומד לגאול אותם ממצרים, כמו שנאמר 'לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו''. ובפסוק ט מבואר שמשה רבינו דבר אל בני ישראל, 'ולא שמעו אל משה מקצר רוח וגו''. ושוב נאמר (שם פסוק י יא) 'וידבר ה' אל משה לאמר בא דבר אל פרעה מלך מצרים וגו', ובפסוק יב כתיב שלא רצה משה ללכת לפרעה כמו שנאמר 'וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו''. ולכן מבואר בפסוק יג שצירף הקב"ה אליו את אהרן כמו שנאמר 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן, ויצום אל בני ישראל, אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים'. ושם (פסוקים יד – כח) מפסיק באמצע הענין, ומפרט את סדר יחוסם של בני ישראל. ובפסוק כט נשנה עוה"פ 'וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים וגו', וחזר ואמר משה (שם פסוק ל) 'הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה'. ושם מבואר (פרק ז פסוק ב) שהקב"ה אמר למשה שיצרף אליו את אהרן בשליחותו אל פרעה, 'ואהרן אחיך ידבר אל פרעה'. והנה דעת רש"י שמה שחזר ושנה עוה"פ מפסוק כט והלאה, אינו דבר חדש, רק כיון שהפסיק ביחוס של ישראל חזר וכתבו עוה"פ. אמנם רבינו מבאר שהם שני ענינים נפרדים.

ו רבינו מפרש סדר הדברים כדלהלן: מה שנאמר בפסוק ו' שהקב"ה ציוה את משה 'לכן אמר לבני ישראל', קיים משה השליחות ודבר בעצמו אל בני ישראל, אבל הם לא שמעו אליו. ועל שליחות זו לא התרעם כלל. אח"כ ציוה עליו (פסוק יא) 'בא דבר אל פרעה', וע"ז השיב משה הקל וחומר 'הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'', וע"כ ציוה לו הקב"ה שגם אהרן יבא אתו אל העם ואל פרעה וידברו אליהם. וסבר משה שסגי באחד משניהם שידבר, וע"כ חשב שאהרן לבדו ידבר, כדרך ב' שלוחים שאחד מדבר במעמד שניהם. אמנם חזר אליו ה' ואמר לו (פסוק כט) 'וידבר ה' אל משה לאמר אני ה'', שנגלה לו לבדו בשמו הגדול וציוה אותו 'דבר אל פרעה מלך מצרים', שדייקא משה הוצרך לדבר לפני פרעה מלך מצרים. רק הקב"ה הוסיף לו אהרן שהוא ילך אתו. וע"ז טען משה שוב (פסוק ל) 'הן אני ערל שפתים', ואז התרצה הקב"ה לדבריו שאהרן יאמר הדברים לפרעה בשליחותו.

העולה מן האימורין, דרק כאשר הקב"ה ציוה למשה רבינו שידבר עם פרעה, אז השיב הקל וחומר, וע"ז הוסיף לו אהרן שיתלוה אליו, ובסוף הסכים שרק אהרן ידבר אל פרעה. אבל יתכן לומר שעם כלל ישראל דיבר משה בעצמו. [חוץ מפעם הראשונה שדיבר אהרן].

ז מבואר בדברי רבינו שלכן זכה משה שהוא יקבל הנבואה מה' להוציא את ישראל ממצרים, [ואהרן ידבר אל פרעה], בזכות ענותנותו שהיה בוש לדבר בערלת שפתיו.

וראוי לציין מש"כ רבינו לעיל (שמות פרק ד פסוק יג, עה"כ ביד תשלח) "והסבה למשה בכל הסרבנות הזאת, ענותו הגדולה מכל האדם אשר על פני האדמה, שלא היה מוצא את לבו להתגדל ולדבר אל המלך ושיתפאר לאמר ה' שלחני, ולא על ישראל להוציאם ממצרים ולהיות עליהם מלך".

ואפשר לומר טעם הדבר שדווקא בזכות ענותנותו הגדולה זכה לקבל הנבואה מה' להוציא את ישראל ממצרים.

דהנה אמרו חז"ל (סוטה ה.) 'כל מי שיש בו גסות הרוח, כביכול אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין לעמוד במקום אחד'. הרי לנו שאם רוצים לזכות שיהיה השראת השכינה בשלימות עם האדם, צריך להיות במעלת הענוה בשלימות. ואפילו אם יהיה לו קצת מדת הגאוה, שוב לא יוכל כביכול להיות השכינה עמו בשלימות.

והנה ידועה הפתגם (הובא במהר"ל בספרו נצח ישראל ריש פרק א) 'ידיעת ההפכים שוים', כי מן המראה השחור יכול לדעת מראה הלבן שהוא הפכו, וכן כל ההפכים מן האחד נקנה הידיעה בהפך שלו, עי"ש. ולפי"ז יוצא שאם מי שיש בו גסות הרוח, אין אני והוא יכולין לדור בה, א"כ מי שיש לו מיעוט גיאות, שוב לא יוכל להיות השראת השכינה בשלימות, ורק מי שהוא עניו זוכה להשראת השכינה, וכל מי שענותנותו גדולה יותר, זוכה להשראת השכינה מרובה. ולכן דווקא משה רבינו שהיה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, הוא זכה להבטחת הקב"ה 'ואהיה עמך', שיהיה השכינה מדברת מתוך גרונו.

וזה כוונת רבינו "והנה זו מעלה גדולה למשה זכה בה **בענותנותו**", וכן לשונו של רבינו **"ענותנותו הגדולה מכל האדם אשר על פני אדמה"**, שלכאורה צ"ב מה ענין הענוה לזכות למעלה גדולה זו של להוציא בני ישראל ממצרים, אלא לפי האמור א"ש, שכדי לזכות להשראת השכינה בשלימות, ושיהיה השכינה מדברת מתוך גרונו, צריך להיות העניו היותר הגדול מכל האנשים, וזה היה משה רבינו. ולכן זכה בשליחות זו, וכן זכה למדריגה הכי גדולה בנבואה.

מאמר המשך:

שנתן מכבודו לבשר ודם

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשתן פ' וארא מצינו (שמות ו, יג) וידבר ה' אל משה ואהרן ויצום אל בני ישראל **ואל פרעה מלך מצרים** וגו', ובמדרש מובא ברש"י שהקב"ה צוה את משה ואהרן לחלוק לפרעה כבוד בדבריהם עי"ש. וכן מצאנו בפרשת בא בפסוק (שמות יא, ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא, דלא אמר לפרעה עצמו שירד וישתחוה אליו, אף שבסוף פרעה ירד בעצמו אליו בלילה ואמר קומו צאו מתוך עמי, משום שחלק כבוד למלכות, ומבואר דראוי לכבד מלך עכו"ם ואף רשע. ונבאר קצת ענין הברכה שמברכין למלך עכו"ם 'שנתן מכבודו לבשר ודם' וטעמא, והאם מברכין גם לראש ממשלה שבזמנינו דהוא נבחר כל ד' שנים.

בגמרא מס' ברכות (נח.) איתא: "הרואה מלך ממלכי אומות העולם מברך ברוך אתה וכו' שנתן מכבודו לבשר ודם". ובגמ' (שם ובדף ט: יט:) מבואר עוד: "אמר רבי יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם". וברש"י פי' שמי שרואה מלכי אומות העולם יבחין יתר כבוד נוטלי שכר מצוות, יותר ממה שהיה כבוד האומות בעולם הזה, עי"ש. ויסוד הדברים מבואר בירושלמי (פ"ג ה"א): "מצוה לראות גדולי המלכות, לכשתבוא מלכות בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות", עי"ש.

ובספר 'חדשים גם ישנים' להגאון רבי יונתן שטייף ז"ל (אות רס"א) ביאור תיבת **לעולם**, דהא אפילו במקום טומאה דרבנן רשאי הכהן לטמא את עצמו ולרוץ לקראת המלך, וכדאיתא שם (דף יט:) דטומאה דרבנן נדחית מפני כבוד מלכים, ועוד ביאר בתיבת לעולם שאפילו בשבת שהריצה אסורה בו, מ"מ לקראת מלכים שהוא מצוה ירוץ גם בשבת, עי"ש.

ובגמ' מס' ברכות (ט:) איתא: "העיד ר' יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום כולו, א"ר זירא איני והא אנא סמכי ואיתזקי, א"ל במאי איתזקת דאמטיית אסא לבי מלכא, התם נמי מבעי לך למיהב אגרא למחזי אפי מלכא, דא"ר יוחנן דלעולם ישתדל אדם", וכו'. ומבואר שצריך להוציא ממון כדי לראות את פני המלך, וכן משמע מלשון הגמ' לעולם **ישתדל** אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל וכו', משמע דבכל גוונא צריך להשתדל לראות את המלך. וכ"כ ב'גליוני הש"ס', וז"ל "משמע דהפסד ממון וטורח הגוף ערך אחד להם, מדדנין חיוב נתינת אגרא דהוא הפסד ממון, מריצה דהוא טירחא", עכ"ל. עכ"פ מבואר דכשם שיש חיוב לרוץ לקראת המלך כך יש חיוב להוציא ממון בשביל זה.

ובספר 'מגיד תעלומה' להרה"ק הבני יששכר ז"ל דן בזה, וז"ל: "הנה לכאורה משמע מכאן דמיבעיא ליה לאיניש למיהב אגרא על כל מילי דרבנן לקיימם. אולם אפשר לומר דשאני הכא דלא אמר ר"י לעולם ירוץ אדם רק לעולם **ישתד"ל** אדם, השתדלות מיקרי אפילו

יצטרך לבזבז ממון, עי"ש. וכתב בזה דבר פלא בהטעם דצריך להוציא ממון, וזל"ק: "דמבואר בגמ' הטעם שאם יזכה יבחין וכו', **הנה צריך לבזבז ממון שאם יזכה לפרסומי ניסא** דמכש"כ בפרסומי ניסא שכבר היה, על כן פסקינן דבנר חנוכה מוכר כסותו ושואל על הפתחים ויפרסם הנס", עי"ש.

וע"ע שם וזל"ק: "באומרו איבעיא לך למיהב אגרא, הנה נשמע המבואר בזוהר (ח"ב קכ"ח ע"א) דהמצות שהאדם עושה בחנם תוכל הקליפה הנקראת חנם לשלוט עליה, ורמז בכתוב ויצאה חנם אין כסף אין בה כיסופא וחשקות. **וידעתי מאנשי מעשה שאפילו היו מכבדין אותן באיזה כיבוד בס"ת ובבית הכנסת היו נותנין לצדקה בכדי שלא תהיה המצוה בחנם**, וז"ש בכאן התם נמי מיבעיא ליה למיהב אגרא אפילו תוכל עשות זאת בחנם. והנה לכאורה נשמע מכאן דאפילו על אזהרת חכמים מיבעיא לן למיהב אגרא ולא לעשות בחנם, וכבר כתבתי בקונטרס די"ל דשאני הכא דאמר ר' יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ וכו', וההשתדלות היינו באגר שלים והטעם הוא שאם יזכה יבחין וכו' והוי פרסומי ניסא ולפרסומי ניסא כגון נר חנוכה מוכר כסותו. ועוד נשמע מכאן דקאמר התם נמי מיבעי לך למיהב אגרא והנה בכאן לא נתן ר' זירא ברצון רק הכריחוהו באונס, אעפי"כ חשוב לפני הש"י כאלו עשה מצות חכמים באגר שלים ברצון, והיא הוכחה נכונה נפקא לדינא עי"ש.

וב'אגרא דפרקא' (אות שי"ג) נמי כ' כדלעיל. ובאות קצ"ט מוסיף: "דאם יזדמנו לפניו ב' מצות, מצוה אחת יצטרך להוציא מעות ואחת בחנם, ישתדל ביותר באותה מצוה שיצטרך להוציא מעות, כגון כיבוד להכניס לברית או שיעלה לתורה ובין כך וכך יש יכולת בידו לקיים מצוה בממונו, ישתדל במצוה בממונו ותעשה המצוה הזאת על ידי אחרים" וכו', עיי"ש, וע"ע בספר 'חדשים גם ישנים' (אות קס"ה).

ועי"ש עוד (שם) ב'מגיד תעלומה' על הגמ' שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי האומות וזל"ק: "כמה שגבה מעלת גדולת ישראל על גדולתם, הנה דבר שמברכין עליו נעשה כעין חפץ של מצוה, הנה ההשתדלות לרוץ לקראת מלכי אוה"ע הנה מברכין עליהם ונעשין כעין חפץ של מצוה ויש להם עי"ז איזה שארית לעתיד כענין שנאמר (ישעיה מט כג) והיו מלכים אומניך, מלכים דייקא שברכו עליהן, ושרותיהם וכו' וידעת כי אני ה' אשר לא יבושו קוו"י כי בהשתדלך לברך על המלכים היה עבור זה כי קוית לה' שתזכה להבחין, וזה יש לפרש תחלים (קיז ב) הללו את ה' כל גוים וכו' כי גבר עלינו חסדו, דהנה בעבור התגברות עלינו חסדו נתחייבנו לברך עליכם ונעשיתם חפץ של מצוה ויש לכם עי"ז שארית", עי"ש.

ואגב ב'מהרש"א' (שם נח.) הקשה דלמא לא אמר שירוץ לקראת מלכי עכו"ם כדי שיוכל לברך עליו הברכה, ותי' בזה"ל: "דמשום הברכה אין אדם צריך לכך, דהא אינו חייב לברך כי אם ברואה, ואם אינו רואה אינו חייב להשתדל כדי לברך", עי"ש.

ובשו"ת 'שבט הלוי' (ח"א סימן ל"ה) באמצע התשובה כתוב בזה"ל: "נראה דה"ט דיש מצוה **'לרוץ'** גם אם אינו רואה את המלך, דשם מצוה לראות בכבודם שאם יזכה יבחין, ויש ראיה לזה ואין האסף כאן, ודע דלשון הש"ס והשו"ע (רכ"ד סעי' ט) מצוה להשתדל לראות מלכים אפי מלכי או"ה, איברא בירושלמי (נזיר פ"ז) הא מצוה לראות גדולי מלכות וכו', ויש לפרש לשון זה בתרי אנפי או דדוקא המלכים הגדולים לאפוקי בעלי שררה הקטנים ועד שדן עליהם הרדב"ז הנ"ל לענין הברכה כיון דאין כל כח השררה אתם, או דנפרש לשון הירושלמי כפשוטו דגם גדולי המלכות שהם נושאי כבוד המלוכה מצוה לראות דהמצוה לראות בכבודם שאם יזכה יבחין וזה מתקיים גם בגדולי המלכות", עי"ש.

ועי' בשו"ת 'חתם סופר' חלק א' (או"ח סימן קנט) שכתב: "דכיון שמברכין עליו א"כ **מן התורה מחוייבין בכבודו** לנהוג כבוד במלכות, כדילפינן ממשה רבינו ע"ה שאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי, וכן הזהירו הקב"ה ויצוהו על פרעה שינהוג בו כבוד, וכן פירש"י פ' וארא ו' י"ג, וכן גבי אליהו כתוב וישנס מתניו וירץ לקראת אחאב (מלכים א' יח, מו) וכלם לא עשו בשביל מורא מלכות שימיתם אלא משום חק החיוב", עי"ש.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בעז"ה

אמירת דבר שבקדושה במקום טהור

בפרשתן (ויקרא ט, כד) **ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את כפי, וברש"י "כצאתי את העיר" מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים.**

אמירת דבר שבקדושה נגד צינור של שופכין

צינור של שופכין [צינור של ביוב וכדו'] - מעיקר הדין אין איסור לומר דבר שבקדושה כנגדן כיון שהשופכין אינו נשאר שם אלא נשטף ויוצא החוצה, וגם אין רוח רע נודף מהם, והוא משמש גם לזרימת מים נקיים.

שו"ת מנחת יצחק סי' ו', ומחמת הטעמים הנ"ל אינו דומה לבית הכסא ועביט שאסור לומר נגדם דבר שבקדושה אפי' כשהם נקיים.

אך מ"מ נכון לכסות את כל הצינור בבגד וכדו' בשעה שרוצה לומר שם דברים שבקדושה.

ובפרט בצינורות העשויים מפלסטיק שיש לחוש שמא במשך הזמן נדבק על דפנותיהם לכלוך וצואה, ובארחות רבינו (ח"ג) מביא עדות מהחזו"א שהשיב לשואל לגבי הדלקת נר חנוכה מול צינור כזה שאם הוא עשוי מחרס שיחמיר.

בתי כסא בזמנינו

אסור לומר דבר שבקדושה בחדר בית הכסא, ואפי' כשאין שם לכלוך צואה, דכיון שהחדר מיועד לבית הכסא אסור לו לומר שם שום דבר שבקדושה (שו"ע סי' פ"ג סעי' א').

ומחוץ לחדר מותר לומר בתנאי שאין שם ריח רע, אבל אם מגיע לשם ריח רע מהבית הכסא אסור לומר גם שם דבר שבקדושה אלא אם כן ירחיק ד' אמות ממקום שכלה הרית.

בענין בתי הכסא בזמנינו הכריעו גדולי הפוסקים שיש לנהוג בהם כפי הבתי כסאות בימיהם לאסור אמירת דברים שבקדושה בהם.

והנידון הוא, דבגמ' איתא (ברכות דף כ"ו, וכן נפסק בשו"ע שם סעי' ד) דבית הכסא דפרסאי, דהיינו בית הכסא שהוא עשוי במדרון בענין שהלכלוך נופל מיד למרחוק ולא נשאר כלל באותו המקום, דאין לזה דין בית הכסא, ומותר לומר שם דבר שבקדושה כשאין שם ריח רע, וכמו כן בבית הכסא שלנו שבכל פעם הכל נשטף מיד ונעלם עם המים, יש לצדד לומר דיהא מותר שם לומר דברים שבקדושה.

והכרעת הפוסקים דאין לומר שם דבר שבקדושה, ורק לגבי דין דהיוצא מבית הכסא שצריך ליטול ידיו אז יש להקל בשעת הדחק ולומר שא"צ ליטול.

וכן יש להקל בדוחק לגבי עצם הנטילה דמי שאין לו מים לנטילה שיכול לרחוץ שם.

עי' באריכות שו"ת ארץ צבי ח"א סי' ק"י, ומובא דבריו במנח"י ח"א סי' ס', חזו"א סי' י"ז ס"ק י"ד, ועוד פוסקים, והטעם דהחמירו בזה כיון שאינו דומה לגמרי לבית הכסא דפרסאי דהתם לא היתה הצואה מתעכבת כלל ונופלת תיכף למרחוק אבל בבית הכסא שלנו הצואה מתעכבת עד שמזרים עליה מים לשוטפה.

בית הכסא חרש

בית הכסא במקום חדש שעדיין לא השתמשו שם, ג"כ אסור לומר שם דבר שבקדושה, כשהמקום מוקף מחיצות, דכיון שהזמינו המקום לבית הכסא ממילא חל שם האיסור (שם סעי' ב').

ואף אם לא התקינו עדיין את המושב ורק המקום מוקף מחיצות - החדר המיועד לזה ג"כ אסור (לפי המתבאר במשנ"ב שם).

דבר שבקדושה כנגד צואה

אסור לומר שום דבר שבקדושה כנגד צואה, ובכדי לומר דבר שבקדושה תלוי הדבר היכן מונח הצואה:

אם הוא מלפניו צריך להתרחק כמלוא עיניו, דהיינו שיתרחק עד שלא יוכל לראותה, ואפילו בלילה שאינו יכול לראותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום.

שו"ע סי' ע"ט סעי' א', והטעם דצריך להרחיק מלפניו כמלוא עיניו נחלקו בהו הראשונים, דעת הרשב"א דלאוו ד"לא יראה בך ערות דבר" קאי נמי אצואה שאסור לראותה, ודעת הרא"ש ד"ולא יראה בך ערות דבר" קאי רק אערוה, והצואה ליכא רק איסור משום "והי

מחניך קדוש" והא דאסור לפניו כמלוא עיניו כיון דלפניו נחשב בכלל חניה וזה נכלל בפסוק והיה מחניך קדוש ואסור.

ואם הוא מלאחריו או בצדדיו - צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח.

הטעם דצריך להרחיק ד' אמות משום דכתיב והיה מחניך קדוש וכל תוך ד' אמות של האדם נחשב כחנייתו של האדם, ואם יש צואה או ריח רע תוך ד' אמותיו אז לא נחשב כל חנייתו לקדוש.

צואה מכוסה

מותר לומר דבר שבקדושה כנגד צואה מכוסה, ובתנאי שאין ריח רע מגיע אליו (סי' פ"ז סעי' ג').

ודווקא כשהצואה הוא מכוסה בחפץ של ממש, אבל אם עשן או ערפל וכדו' מסתירים הראיה, דינו כמו בלילה שאסור אע"פ שאינו רואה, בכל ענין שהיה יכול לראותו ביום (כה"ח סי' ע"ו ס"ק ל', ועוד)

ובצואה מכוסה ויש שם ריח, לכתחילה יש להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח, ובדיעבד מהני להתרחק למקום שאין מגיע הריח.

דבמשנ"ב בביאוה"ל סי' ע"ט בהקדמה בא"ד הביא סתירת הפמ"ג דבסי' ע"ו א' משמע דבמכוסה אין צריך להרחיק רק עד מקום שיכלה הריח, ובסוף סי' ע"ט נשאר בצ"ע, ודעת הגר"א ח"א והה"ח דצריך להרחיק ד' אמות, ובמשנ"ב סי' ע"ו ס"ק ג' משמע דנוטה להקל.

צואה בקטן

קטן המלוכלך בצואה והוא לבוש בבגדים, לכתחילה ראוי שלא לומר דבר שבקדושה כנגדו כל זמן שיש ריח רע, או שיתרחק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ובדיעבד די להתרחק למקום שאין מגיע הריח לשם (כנ"ל).

וכל זה בתנאי שהצואה מכוסה תחת הבגדים ואינה נראית מבחוץ, אבל כשהוא מגולה אין לומר לפניו כמלוא עיניו ולצדדים ולאחוריו ד' אמות.

בגד המיוחד לקטנים לכסות הצואה הנקרא "פעמפער" [חיתול] - אם הוא מטונף בצואה, אז בין כשהקטן לבוש בהם, ובין כשאינו לבוש בהם, יש לחשוש שלא לומר דבר שבקדושה כנגדם, אף כשהצואה מכוסה בהם, וצריך לכסותה בבגד וכדו'.

פוסקים, דיש לחשוש דזה נחשב כגרף של רעי, ואף שאין בה ריח רע, וכ"ש כשיש ריח רע דאסור לומר.

ואם הוא רק רטוב מחמת הקטן, אז אפשר לומר דבר שבקדושה כנגדם (דאז אינו נחשב כגרף של רעי).

ואם הוא רטוב הרבה מאוד עד שנראה מבחוץ אז אסור (כמו שאסור לומר כנגד מי רגלים).

ומצוי בגני ילדים וכדו', אופנים אלו ויש ליזהר בזה.

גיל הקטן

מעיקר הדין צואת קטן אוסרת רק משהקטן הוא לערך ג' חודשים, וטוב וישר להקפיד אפי' כשהוא בן יומו.

(דבשו"ע נפסק דאוסר כשהקטן הגיע לכלל שאפשר לאכול כזית בכדי אכילת פרס, ונקטו הפוסקים דבזמנינו שמצוי דייסות שנוחים לאכול לקטן, זהו משהגיע לג' חודשים, ולכתחילה כתב השו"ע דנכון להחמיר כשהוא בן יומו).

נמצא במקום מטונף

אם הוא נמצא במקום מטונף ואינו יכול לצאת משם כגון שהוא חבוש בבית האסורים וכיוצ"ב - מוטב לו שלא יתפלל כלל דעובר בזה על איסור דאורייתא (ביאוה"ל סי' ע"ו סעי' ח').

עבר והתפלל

עבר והתפלל או קרא קריאת שמע כשידע שיש כנגדו צואה מלפניו או מצדדיו - צריך לחזור ולהתפלל, או לקרות קריאת שמע וברכותיה, ואפילו כשלא היה במזיד או בפשיעה אלא באונס או מחמת חסרון ידיעת ההלכה, וכן הדין בברכת המזון דצריך לחזור ולברך.

ואם לא ידע בעת אמירת הדבר שבקדושה שיש שם צואה, אזי אם הוא נמצא במקום שהיה צריך לחשוש שיש שם צואה והיה צריך לבדוק את המקום (דהיינו במקום שמצויים קטנים וכדו') **- צריך לחזור ולקרות קריאת שמע וברכותיה, וכן שמונה עשרה אם עדיין לא עבר זמן תפילה,** (דבעבר זמן תפילה אין משלימה בתפילה אחרת דפושע הוא שהתפלל ולא בדק, ואין תשלומין אלא בנאנס), **ושאר ברכות וברכת המזון אינו חוזר.**

ואם התפלל או קרא קר"ש במקום שלא היה צריך לחשוש לזה, ואחר התפילה והקר"ש מצא שהיה שם צואה - אינו צריך לחזור ולהתפלל ולקרות, כיון דאנוס הוא ומאי הוי לי' למיעבד (שו"ע סי' ע"ו סעי' ח' ואחרונים שם).

ויתן לך את ברכת אברה"ם

ברגשי ידידות ובאותות הערכה, נשגר כוס של ברכה, קדם מעלת כבוד ידידינו וידיד מוסדותינו, הרבני היקר והנעלה, מופלג בכל מידה ומעלה, האדם היקר באנשים, תומך נלהב למען החזקת מוסדותינו הקדושים, מרבה צדקה וחסד לכל דורשים ומבקשים, אר"י שבחבורה, כל פה אליו יודה בשבח ותפארה, ה"ה

הרבני הנגיד הנכבד ריודצו"ח

מוה"ר אברהם יודא באנדא הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' בוויליאמסבורג יע"א

שהשמחה במעונו, רוממות קל בגרונו

שמחת אירוסי בתו הכלה החשובה שתחי'

עב"ג הבה"ח המופלג בתו"ש החתן **משה יודא**ני"ו

בן ידידינו החשוב מוה"ר **מאיר יצחק וויס** הי"ו אב"י בקרית יואל יע"א

בן ידידינו הרבני החשוב הנכבד והנעלה, מוכתר בכל מידה ומעלה

הרה"ח מו"ה אליעזר וויס הי"ו

מראשי קהילתינו הק' בקרית יואל יע"א

יה"ר שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יחצקאל כשטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

איסור שכחת התורה (ח)

א. לא יעבור איש בין שתי נשים וכן אשה לא תעבור בין שני אנשים. מפני שהוא קשה לשכחה [א] וגם יש בזה סכנה משום רוח רעה [ב].

ב. ואם עבר על איסור זה יאמר פסוק המסוגל לינצל מסכנה [ג].

ג. אמנם אף שמבואר שהוא "סכנה" מכל מקום יש המלמדים זכות על אלו שמקילים בזה ולא נזהרים כראוי [ד] אכן זה רק מטעם סכנה אבל מחשש שכחת התורה וודאי יש להקפיד על זה.

ד. יש אומרים דכל האיסור הוא רק בדרך או ברחוב אבל בבית אין צריך להקפיד על זה והרוצים ליזהר תבוא עליהם ברכה [ה].

ביאורים והוספות

(א) בהוריות י"ג אמרו חז"ל עשרה דברים קשים ללימוד ואחד מהם העובר בין שתי נשים ואשה העוברת בין שני אנשים וברש"י שם פירש שהעושה אותן יהא קשה לשמוע אמנם בראשית חכמה (פרק דרך ארץ שער ג') כתב שהוא קשה "לשכחה".

(ב) בגמ' פסחים (קי"א ע"א) מבואר שאשה אין ממצעין אותה (שלא תעבור בין ב' אנשים) ולא מתמצעת (שהאיש לא יעבור בין ב' נשים) שזו סכנה שאם היא נדה בתחלת ראייתה ח"ו הורגת אחד מהם (עי' בתוס' דהיינו אם עושה להם כישוף) ואם היא בסוף נדתה עושה ביניהן מריבה עיי"ש ומובא זאת להלכה בא"ר (סי' ג' אות י') ובשולחן ערוך הרב (שמירת הגוף והנפש ס"ט) וברעק"א (או"ח סי' קנ"ו) והמשמעות בדברי חז"ל שהסכנה הוא לשלשתן וכן הוא משמעות לשון השו"ע הרב "רוח רעה שורה עליהן".

(ג) בגמ' פסחים שם איתא מאי תקנתיה אמר רב פפא נפתח באל ונפסיק באל (שיאמר הפסוק אל מוציאם ממצרים וגו' כי לא נחש ביעקב עד מה פעל אל) אי נמי נפתח בלא ונפסיק בלא (שיאמר הפסוק לא איש אל ויכזב וגו' עד ולא יקימנה) וע"ע בזוהר חדש רות (דף פ"א ע"ב) דהעובר בין שתי נשים אם נדות הן סכנת דם או הריגה מזומנת לו ואם אינן נדות עין הרע שולט בו בגופו או בממונו כיון דרוח רעה שורה עליו כי הא דר' נחום היה בקיסרי ועבר בין שתי נשים והסתכן בגופו וממונו ולכן יעשה עצה הנ"ל שיאמר הפסוק המיוחד לכך עיי"ש. ועי' במהרש"א בהוריות דעצה של אמירת הפסוק מועיל רק לגבי הסכנה אבל לגבי קשה לשכחה אין שום תקנה אכן בשו"ת שלמת חיים (ח"ד סי' כ') כתב דמועיל אמירת הפסוק גם לענין שלא ישכח תלמודו.

(ד) בספר טעמא דקרא הנהגות החזו"א (אות כ"ט) מביא שאשה אחת אמרה לחזו"א שקשה לה ליזהר בזה וענה החזו"א וכי בתוך האש היית נכנסת אך בשו"ת שלמת חיים (ח"ב ל"ד) נשאל למה אין אנשים נזהרים בזה בזמנינו בפרט שאם היא נדה יש כאן סכנת מיתה ותירץ שם דהא דאיתא שאם היא תחלת נדה הורגת היינו דווקא בזמן ראיה ממש ולכן שפיר יש ללמד זכות דברוב הפעמים אין סכנה עוד תירץ שם דאפשר דווקא אם היא רואה ויודעת ומתכוונת ליכנס בין ב' אנשים בזה יש סכנה אבל אם הולכים באקראי ולא שמים לב ובלי כוונה מיוחדת עוברת ביניהם בזה אין סכנה וכעין זה כתב בספר בית ברוך (מלואים לכלל א' סקל"ט) והוסיף דאף שאין ברור כ"כ הוא לימוד זכות על עיירות גדולות שא"א ליזהר בזה ובספר תו יהושע (ח"ב סי"ב) כתב ג"כ דמי שאינו יודע מזה ואינו מכוון לזה ע"ז נאמר שומר פתאום ה' בפרט בעיירות גדולות א"א ליזהר מזה כלל בדרך הליכתו עיי"ש ובספר בן יהוידע (פסחים קי"א) כתב דדברים אלו לא נאמרו אלא בזמן קדמון שהיו השדים והמזיקין מצויין הרבה והיו מינים ממינים שונים ועתה נחלשה הסטרא אחרא נתמעטו אלו גם כן עיי"ש ובהשמטות בסוף הספר כתב "רק לכתחלה טוב לחוש ליזהר בזה".

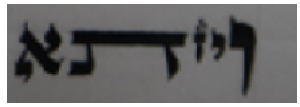
(ה) כ"כ בשו"ת שלמת חיים להגאון ר' יוסף חיים זאננפעלד זצ"ל (סימן תת"נ) ועיי"ש בסי' (תתס"א) דשאל אותו ממה שכתב הגר"א שאסתר זימנה את המן כדי שיזדמנו ביחד ותוכל להתמצע ביניהם ולהרוג או לעשות מריבה כמבואר בפסחים קי"א הרי מוכח שאפי' בבית יש קפידא והשיב הגרי"ח דבאמת בסתמא אם אינה מתכוונת אינו מזיק בבית אבל אם מתכוונת במיוחד לעבור ביניהם ולהזיק אז גם בבית ניזוק עיי"ש אכן בשו"ת שלמת יוסף (להגאון מראגאטשוב סימן ח' אות ג') כתב דהא דקשה לשכחה הוא גם בבית.

קסת הסופר סימן כח

הִינֵי כְּתִיבַת מְגִלַּת אֶסְתֵּר וּתְפִירָתָהּ וּבוֹ י׳ סְעִיפִים:

ה. עֲשָׂרֶת בְּנֵי הָמָן מְנֻהָג מְדִינוֹתֵינוּ לְכָתְבָם בְּדַף מְיֻחָד [כג] דְּהַיְנוּ בִּתְחִלַּת הַדַּף ׳אִישׁ׳ בִּתְחִלַּת הַשִּׁיטָה, ׳אֶת׳ בְּסוֹף הַשִּׁיטָה וְחֶלֶק בָּאֶמְצַע [כד]. וַאֲחַר כָּךְ ׳פַּרְשַׁנְדָּתָא׳ מִצַּד זֶה ׳אֶת׳ מִצַּד הַשֵּׁנִי. וְכֵן כֻּלָּם. וּבְסוֹף הַדַּף ׳וַיְזָתָא׳ מִצַּד זֶה, ׳עֲשֶׂרֶת׳ מִצַּד הַשֵּׁנִי. וּצְרִיכִין לְהַאֲרִיךְ בְּוָי״ו דְּוַיְזָתָא, וְיִהְיֶה רֹאשָׁהּ כָּפוּף קְצָת בְּזִקְפָּה בָּאַלְכְסוֹן לְמַעְלָה (ט״ז ופרמ״ג) [כה] (וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיַאֲרִיךְ בְּקְרִיאָתָהּ) [כו]:

שנילי הסופר

כח) בענין כתיבת וי״ו דויזתא[1] צריך להאריך בוי״ו של ויזתא[2], דהיינו שירים מעט ראשה הכפוף, ותהיה כעין זקופה, לרמז שכולם נתלו בזקיפה אחת[3]. ועכשיו לא נהגו כן, אלא נוהגין לעשותה וי״ו גדולה[4].

---

1 **הקדמה:** בגמרא (מגילה טז:) ״אמר רבי יוחנן וי״ו דויזתא, צריך למימתחה בזקיפה [צריך למתחה ביותר כעץ פשוט וארוך] כמורדיא דלברות [כמשוט הספינה דמשתמשים בו בנהר הנקרא לברות]. מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזדקיפו [שכל בני המן נתלו על עץ אחד ארוך, זה למטה מזה]״. ונאמרו בזה כמה פירושים.

כתבו הרא״ש (מגילה סימן ט) והר״ן (שם ד״ה ואר״י) יש מפרשים למתחה בקריאתה [ולפי פירוש זה ליכא דין מיוחד בכתיבת הוא״ו]. ב. ויש מפרשים למתחה בכתיבתה,

וכתב הרא״ש למתחה בכתיבה, דהיינו שצריך לכתוב הוא״ו גדולה, שהיא אחת מהאותות הגדולות שבתנ״ך.

אמנם הר״ן (שם) הוקשה על פירוש זה, דהרי וא״ו של ויזתא אינה נמנית במסורת עם האותיות הגדולות, ולכן פירש, שצריך לפשוט את ראשו הכפוף של הוא״ו, וזה הלשון זקיפא שנקט רבי יוחנן, שעל ידי המתיחה הוא זוקף את ראשה של הוא״ו.

וכ״כ הארחות חיים (לרבי אהרן הכהן מלוניל הלכות מגילה אות יח) וז״ל פירוש הרא״ה צריך למימתחיה לזקוף ראשו הכפוף, וכל המאריכו אינו אלא טועה, לפי שלא מצינו וי״ו זה בתוך האותיות הגדולות״.

2 שו״ע (סימן תרצ״א ס״ד) וז״ל ״צריך להאריך וי״ו דויזתא הגה בכתיבתה, וי״א בקריאתה״.

3 כן פירש הט״ז (שם סק״ג) כדעת הר״ן. וז״ל ״וי״ו דויזתא. פירוש, למתוח ראשה הכפוף ותהיה כעין זקיפה, שנתלו כולם בזקיפה אחת״. וכן נקט המשנה ברורה (שם ס״ק יח) ״למתוח ראשה הכפוף, ותהיה כעין זקופה, לרמז שנתלו כולם בזקיפה אחת״. והנה בפמ״ג (מנשב״ז סק״ג) כתב וז״ל ״ופירוש הר״ן ז״ל לא הבינותי, אם לומר שיהא וי״ו רק קו ישר בלא ראש כפוף, אין זה צורת וי״ווכו׳, ואם לומר שיהא ראש הכפוף קצת בזקיפה באלכסון למעלה כזה, מכל מקום לא ראיתי לסופרי זמנינו שיעשו זה, רק כותבים מאותיות גדולות״.

4 פרי מגדים (משב״ז ס״ק ג) וז״ל ״מ״מ לא ראיתי לסופרי זמנינו שיעשו זה [למתוח הראש], רק כותבים מאותיות גדולות״., שעה״צ (ס״ק יד) וז״ל ועכשיו לא נהגו כך, אלא כדעת האומרים שיהיה הוי״ו גדולה והיא מאלפא ביתא של אותיות גדולות, כמו שכתב הרא״ש [לבושי שרד]״.

למעשה: נוהגים הסופרים לעשות וי״ו גדולה. וכן יש שעושים גם ראש הוי״ו בשיפוע קצת כלפי מעלה[5].

זי״ן של ויזתא: נוהגים הסופרים לכתוב הזיי״ן של ויזתא באותיות קטנות[6].

אם לא האריך הוי״ו דויזתא, אלא כתבה כשאר האותיות, אין להחמיר בזה וכשרה לקרות בה[7].

כו) **להאריך בקריאתה:** יש אומרים דיש להאריך בקריאת הוא״ו של ויזתא[8], והיינו שלא יחטוף אותה[9].

ו. מַה שָּׁנּוֹהֲגִין הַסּוֹפְרִים לִכְתֹּב עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת אֵינוֹ מֵעִקַּר הַדִּין, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֶמְנוּ בְּמָסוֹרָה בֵּין הָאלפ״א בֵּית״א גְּדוֹלִים. אַךְ הַסּוֹפְרִים נָהֲגוּ כֵּן לְפִי שֶׁעַל הֶרֹב כּוֹתְבִין אֶת הַמְּגִלּוֹת עַל דַּפִּין אֲרֻכִּין, וַעֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן אֵינָן אֶלָּא י״א שִׁיטִין, וּצְרִיכִין לְמַלּאוֹת בָּהֶן אֶת כָּל הַדַּף, וְיִשָּׁאֵר חָלָל הַרְבֵּה לְבַסּוֹף אוֹ רֶוַח גָּדוֹל מְאוֹד בֵּין שִׁיטָה לְשִׁיטָה, לָכֵן כּוֹתְבִין אוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלּאוֹת אֶת הַדַּף.

וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּדַף אֶחָד אֵין לַעֲשׂוֹת אוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת אוֹ קְטַנּוֹת כֻּשְּׁאֵינוֹ מְקֻבָּל מִבַּעֲלֵי הַמְּסוֹרָה לַעֲשׂוֹתָן, שָׁאנֵי הָכָא כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂרֶת בְּנֵי הָמָן כְּתוּבִים בְּדַף מֻיָּחד בִּפְנֵי עַצְמָן, אֵין לְהַקְפִּיד אַף שֶׁהַדַּפִּין הָאֲחֵרִים כְּתוּבִים בִּכְתִיבָה דַּקָּה וְדַף זֶה בִּכְתִיבָה גַּסָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵין יְרִיעוֹת הַמְּגִלָּה אֲרֻכּוֹת וְלֹא יֵשַׁח תֹּאַר הָעַמּוּד כְּשֶׁיִּכְתֹּב בִּכְתִיבָה בֵּינוֹנִית קָרוֹב לִכְתָבָם שֶׁל שְׁאָר הַדַּפִּין, מוּטָב לִכְתֹּב כְּתִיבָה בֵּינוֹנִית (שערי אפרים שער ו׳ סעי׳ נ״ח):

---

5 ז״ל הקסת ״וצריכין להאריך בוי״ו דויזתא, ויהיה ראשה כפוף קצת בזקיפה באלכסון למעלה (ט״ז ופרמ״ג)״. ואפשר שכוונת הקסת שצריכים לקיים ידי שניהם, גם להאריך הוא״ו, וכן שיהיה ראשה כפוף קצת למעלה. ולפי״ז א״ש מה שציין ט״ז ופמ״ג, וכוונתו שצריכים שיהיה ראשה כפוף למעלה, כהט״ז, ושיהיה אותיות גדולות, כמו שכתב הפמ״ג שכן המנהג לכתוב אותיות גדולות. [ולא ראיתי במחברי זמנינו שיפרשו כן דבריו].

6 שערי אפרים (שער ו סעיף נא).

הנה במילת **'ויזתא'**, שבעשרת בני המן, כותבים הוא״ו גדולה, והזיי״ן קטנה. ולכאורה אם יתבוננו בכל המילה 'ויזתא', לכאורה הוא״ו נראה לתינוק כנו״ן פשוטה, שהרי הוא גדולה משאר האותיות. והזיי״ן נראית מחמת קוטנה כאות יו״ד. א״כ איך זה מסתדר עם ההלכות של צורת האותיות.

תשובה לדבר: בשו״ת אבני נזר (או״ח סימן יא) כתב לחדש, דבהגדרת האות מסתכלים לפי **אותו האות** גופא, ואם לפי ערך הגג ניכר האות הרי הוא כשירה, אע״פ דכשמסתכלים באופן כללי אינה ניכר צורתה. ולכן ה״ה בנידון דידן, אפילו כשמסתכלים בכל המילה אינה ניכרת שהיא וא״ו, ואינה ניכרת שהיא זיי״ן. מ״מ כשמסתכלים באותו האות עצמה, ואז לפי גודל הראש של הוא״ו רואים שהרגל יש לה רק ב׳ קולמוסין הרי הוא אות וא״ו [דאות נו״ן יש 3 קולמוסין]. וכן הזיי״ן לפי עובי הראש רואים שברגל יש ב קולמוסין הרי היא אות זיי״ן. [דאות יו״ד יש לה רק קולמוס אחד]. ולפי זה הכל על מקומו יבוא בשלום.

[וכאן המקום לעורר: דהנה הרבה פעמים מכיון שכותבים הוא״ו של 'ויזתא' רבתי, מאריכים גם הרגל הרבה יותר מ 2 קולמוסין, ואז הוא ספק אם הוא וא״ו או נו״ן פשוטה. והדבר מצוי בעיקר בסופרים מתחילים שכותבים מגילות].

7 שעה״צ (שם סק״כ) דאין להחמיר בדיעבד בוי״ו דבויזתא, דבלאו הכי י״א דהיינו בקריאתה, ובפמ״ג משמע דאף בזה יש להחמיר, ולא נהירא.

8 ראה בהקדמה לסעיף זה שיש מפרשים דברי חז״ל למימתחה בזקיפה, היינו להאריך בקריאתה. ובדרכי משה הביא שכן נהג המהרי״ל כשהיה קורא את המגילה.

9 משנה ברורה (שם ס״ק יט).

שנילי הסופר

אותיות גדולות / רחבות בעשרת בני המן

כז) עשרת בני המן מעיקר הדין צריכים לכתבם באותו כתב כמו כל המגילה, שהרי אינם בכלל האלפ״א בית״א גדולים. ולכן הכותבים מגילות של י״א שורות, כותבים עשרת בני המן באותו גודל אותיות כמו שאר המגילה. ולכן יש נוהגים להדר לכתוב מגילה של י״א שורות. דבזה מרוויחים גם שעשרת בני המן הם אותו גודל אותיות כמו כל המגילה, וגם שעשרת בני המן הרי הוא בעמוד בפני עצמו[10] [11]. וכן נהגו רבותינו הקדושים לקרות במגילה של י״א שורות.

[ויש להעיר דבמגילות של י״א שיטין אם יניח גליונות גדולות למעלה ולמטה, הרבה פעמים יוצא שעי״ז הגליון מרובה מן הכתב, ולכן יש לכתבה באותיות גדולות שיהיה מקום הכתב מרובה על הגליון[12]. וכן אין יוצאים בזה דעת הסוברים שיש לכתוב מגילה מ״ב שורות כמנין השורות בס״ת, אבל זה גם לא יוצאים במגילת המלך].

אמנם הכותבים מגילות של יותר מי״א שורות, כגון מה שנהוג היום מגילות **'המלך'** שהם כ״ח שורות, אי אפשר לכתוב העשרת בני המן באותו גודל של כל המגילה, מכיון שכותבים העשרת בני המן בעמוד שלם, ואם יכתוב באותיות רגילות, יהיה ריוח גדול בין השורות, או בסוף העמוד.

לכן יש לשנות באופן כתיבת עשרת בני המן מכתיבת שאר המגילה, ויש בזה שני אופנים:

יש אומרים שיכתוב עשרת בני המן באותיות ארוכות, שכל אות תמשך על כמה שורות, כדי שימלא כל העמוד, אבל לא באותיות גסות יותר, כיון שעשרת בני המן אינם מאותיות רבתי [13].

---

[10] הנה בביאור הגר״א (סימן תרצא סקכ״ה) כתב שאין צריך לכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו, כפי שהארכנו בגליון הקודם, ויותר טוב שלא יכתוב בעמוד בפני עצמו, דאז יהיה מוכרח לעשות אותיות גדולות שיחזיק כל העמוד, וזהו שיבוש דהרי לא נמסר לנו לכתוב עשרת בני המן באותיות דא״ב רבתי. וע״כ צוה לכתוב שאר שיטות למעלה מעשרת בני המן. והנה להגר״א היתה מגילת אסתר של מ״ח שורות, והעשרת בני המן נכתבה בסופו.

ומה שנוהגין לקרוא למגילה של י״א שיטין מגילת הגר״א, הכוונה שבזה מרויחים שיוצאים דעת הגר״א שאין לכתבה באותיות רבתי. וכן יוצאים בזה שזה נכתב בעמוד בפני עצמו. אבל המגילה שהיתה להגר״א היתה של יותר מי״א שיטין, והיתה כתובה עוד שורות בתחילת העמוד.

[11] וראוי לציין שבשו״ת בית אפרים (או״ח סימן ע) שדן בענין כתיבת עשרת בני המן באותיות גדולות, וכן בדבר המנהג לכתוב בעמוד בפני עצמו, העלה רעיון זה שאפשר לעשות מגילות של י״א שורות, ובה יצאנו ידי שניהם, אמנם כתב שם ״מ״מ נראה שאין זה הגון לעשות מקלפים קצרים שלא יחזיקו רק י״א שיטות, ותהיה עבה הרבה, ויצטרך גליון גדול כדי לגול את כולה, וא״כ בע״כ הוא צריך לאותיות גדולות כמו שכתבנו, וא״כ הו״ל לחשבו במסורה״.

[12] ובענין שיעור הגליונות שצריכים להניח למעלה ולמטה, אי״ה נאריך במאמר מיוחד לזה בס״ד.

[13] בנשמת אדם (כלל קנה ס״ק ב) כתב לקיים מנהג ישראל לכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו, ומה שהקשה הגר״א דאם צריך לכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו, נמצא דצריך לכתבן באותיות גדולות, ולא נמנו במסורה בין אותיות רבתי, מתרץ דאף בספר תורה אם יכתוב עמוד שלם באותיות גדולות לא נפסל בכך, וכמבואר בש״ך (יו״ד סימן ערב סק״ו) שאם לא נשאר

ויש אומרים שיכתוב באותיות גדולות ורחבות, ואינו נחשב לכתב רבתי, כיון שכל העמוד נכתב כן[14].

למעשה: המנהג כהיום שכותבין אותיות גדולות ורחבות יותר משאר כל המגילה, ועי"ז ממלאים כל העמוד, משום דאם יכתוב באותיות ארוכות [שאינם רחבות], יכול להשתנות צורת האותיות, בפרט אותיות י' ו' ז'[15].

שיעור הריוח בין שורה לשורה: מגילות של יותר מי"א שורות, וכותבים העשרת בני המן באותיות גדולות ורחבות, יש ליזהר שלא להניח בין שורה לשורה, כדי לכתוב עוד שורה בגודל הכתב בעמוד זה, כי באופן זה דינה של כל שורה כפרשה חדשה, ויש בזה חשש שהניח פרשה שלא במקום פרשה. אמנם אם הניח בין שורה לשורה בגודל כתב של עמוד זה, יש ללמוד עליהם זכות שאינה נחשב כפרשה חדשה, כיון שגם הכתב כפול[16]. ולכתחילה לא יעשה השרטוט בעמוד זה כמו בשאר עמודים, אלא יהיה ריוח גדול בין שרטוט למשנהו, דאם אין שם שרטוט קיל טפי[17].

לכתוב בעמוד אחרון של הס"ת אלא פסוק אחד, כותבין אותיות ארוכות ממטה למעלה כדי שתחזיק תיבה אחת ארבעה וחמשה שיטין, כדאיתא בגמרא (מנחות ל.) ובשו"ע (שם ס"ד) דעושין כן אפילו לכתחילה, [ובאמצע הס"ת אינו אלא בדיעבד], וכיון דמצינו כן בס"ת היכא דאי אפשר בענין אחר עושה כן אפילו לכתחילה, א"כ כ"ש במגילה, כיון שנמסר שיהיה נכתב בעמוד אחד, ממילא ידעינן שצריך למשוך את האותיות שיחזיק כל אות שתים או שלש שיטין,

ועוד דלא שייך למנות לאותיות גדולות וקטנות, אא"כ נשתנה איזה אות משאר אותיות שבתיבה, או אפילו תיבה שלימה משאר תיבות שבעמוד, כגון ש' דפרמשתא וז' דויזתא, אבל אם כל עמוד נכתב באותיות ארוכות היאך ימנו אותם באותיות גדולות עי"ש.

וכתב שם שיכתבם באותיות ארוכות כנ"ל, אבל לא יכתבם בכתיבה גסה יותר משאר אותיות המגילה, אלא באותו כתב שנכתב כל המגילה רק שיהיו ארוכות. ובמשנה ברורה (שעה"צ שם ס"ק טז) הביא דברי הנשמת אדם שיש לכתבם באותיות ארוכות, ולא יכתבם בכתיבה גסה יותר משאר אותיות המגילה.

[14] שערי אפרים (שער ו' סעיף נה), והובא דבריו בקסת הסופר (כאן), ובמשנה ברורה (שעה"צ שם), ואע"פ שכותב אותיות רחבות וגדולות יותר מכל המגילה, מ"מ אין זה נחשב לאותיות רבתי, משום שדוקא כשמשנה האותיות שבאותו עמוד לאותיות רבתי, נחשב לאותיות רבתי, אבל אם כל האותיות שבעמוד זה שוות בגודלם, אף שאינם שוות לאותות שבשאר העמודים, אין זה נחשב לאותיות רבתי.

[15] כתב במשנת הסופר (שם ס"ק כד) שלמעשה כותבין בכתיבה גסה, ובשעה"צ (שם ס"ק כד) כתב דאפילו לא העתיק את דברי הנשמת אדם שהובא במשנה ברורה בשעה"צ ס"ק טז, שאין לכתוב בכתיבה גסה יותר משאר האותיות, משום דאין מנהג העולם כן, אלא כותבין בכתב גדול כדבר השער אפרים, ועוד דלשיטת נשמת אדם שכותב אותיות ארוכות, אבל לא יותר גסות משאר הכתב, יש לחשוש לקלקול צורת האותיות, בפרט באותיות י' ו' ז' שאם יכתבם בכתיבה דקה ויאריך אותם ישתנה צורתם.

[16] שו"ת שבה"ל (ח"ד סימן קלו) דאף שבשו"ת ספר יהושע מבואר דיש לחוש לחשש פרשה ע"י הנחת ריוח כפול בין השורות של עשרת בני המן, ולדעתו כל שורה של ריוח מיותר כבר נקרא פרשה במקום שאין פרשה, ולדעתו כותבים מה"ט אותיות גדולות כדי שישאר רק שורה אחת בין כתב לכתב. אמנם מנהג הסופרים אינו כן, ומניחים גם הריוח כפול, דהיינו ב' שורות כעין הכתב, ויש ללמד עליהם זכות כיון דגם הכתב כפול.

[17] משנת הסופר (ביאור הסופר שם ס"ו ב"ה הסופרים נהגו כן).

עץ חיי"ם היא למחזיקים בה

בברכת התורה, ובאותות הערכה והוקרה, נשגר בזה ברכת מזלא טבא, מריחוק מקום וקירוב ליבא, קדם מעלת כבוד ידידינו העסקן היקר האי צנתר דדהבא, עסקן נמרץ לכל דבר שבקדושה, ובמיוחד משליך עצמו מנגד לטובת כוללינו במידה מרובה וגדושה, מסור בלב ונפש למען כוללינו המעטירה, ברוח נדיבה ומסורה, נחמד למשה ואהוב למעלה, חיי"ם שיש בו כל מידה טובה ומעלה, נודע לשם ולתהילה, הלא הוא

הר"ר חיים צבי סופר הי"ו

מגדולי עסקני כוללינו הק'

לרגל שמחתו בהולדת בנו למזל טוב

וכאן המקום להביע לפניו רגשי תודה והוקרה
על רוב עזרתו המרובה ופעולתו המסורה
לטובת כוללינו הקדושה והמעטירה
יום ולילה לא ישבות חשיכה כאורה

ותהי נא ברכותינו לראשו עטרה, שיזכה לרב ברכות ושובע שמחות תדירא, מתוך תענוג ונחת לשם ולתפארה, ומתוך הרחבת הדעת ורוב שמחה ואורה, וימשיך לעמוד לימין החזקת הכולל, ברוב אונים ואמיץ כח, עדי נזכה לביאת המשיח, ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

הכו"ח נרגשי הוקרה והערכה, אסידי התורה והברכה

הנהלת הכולל בארה"ק | הנהלת הכולל בארה"ב

יענקו בקו"ל

מכתבים הערות והארות שנתקבלו על שולחן המערכת

למע"כ העוסקים במלאכת הקודש של הוצאת גליון הנפלא "קול התאחדותינו" לשם ולתהלה, יישר כחכם וחילכם לאורייתא.

הנני להציע שאלה קטנה בענין מה שנרשם בגליון פ' ויחי העעל"ט במדור "שולחן מלכים" בשיחת קודש של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א עם הגה"צ רבי משה פריעדמאן שליט"א דומ"ץ דקהלתינו הק' בבארא פארק יצ"ו, מש"כ בהגה 41 שספה"ק דודאים בשדה נדפס בהסכמה נלהבה ממרן הגה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע.

חיפשתי ומצאתי את הספר ועיינתי בלשון קדשו של ההסכמה הנפלאה בתענוג רוחני, אבל מ"ש בסוף ההסכמה בזה"ל – **"והמשכיל יבין בתורתו נפלאות תמיד דעים, ונזכה לשבעה רועים, הנרמזים בתיבת דודאים, ויעלו לציון מושיעים"**, וכו'.

לא הבנתי הרמזים בזה, אולי תוכלו למצוא ביאור הענין.

ש. פ. ה. קרית יואל יע"א

תשובת המערכת

הנה בתיבת **"דודאים"** מרומזים ה'שבעה רועים' בראשי תיבות **א**'ברהם **י**'צחק **י**'עקב **מ**'שה **א**'הרן **י**'וסף ותיבת 'דוד' בשלימותו.

הרה"ק מצאנז היה מחותנו של בעל דודאים בשדה, כי חתנו הרה"צ רבי אליעזר ירוחם בארון זצ"ל היה נכד בנו הרה"צ רבי יהודה לייבוש הורוויץ זצ"ל. וכה כותב בהסכמתו **"הנה חתני הרב המופלג החסיד בנם של קדושים מו"ה אליעזר ירוחם נ"י ואחיו הרב החסיד המופלג בנם של קדושים מו"ה יעקב דוד נ"י הראו לפני כתב ספר איש גדול הוא ניהו כבוד מחותני הרב המאוה"ג בוצינא קדישא איש אלקים כקש"ת מו"ה ראובן הלוי הורוויץ זללה"ה האבד"ק זארנאווצא... ועתה עלה על לבם להדפיסו, ושאלו ממנו בעצה אם נכון להדפיסו, ואמרתי: בני, למה תחשו מהגלות מצפון אוצר נחמד אשר עמכם, ולמה תמנעו בר, כי ראיתי בהספר הזה דברים יקרים וספונים, יצאו ממחצב גאוני הדור הקדושים שלפנינו זי"ע, ויתהללו לבבות בני ישראל לעבודת ה' במועצות ודעת.**

ומן הראוי לציין דבר נפלא כי המוציא לאור הראשון הרה"צ רבי אליעזר ירוחם זצ"ל מתחנן בהקדמתו, **"ואולי יעמוד לי זכות זקני להבנות על ידו בזרע של קיימא, אשר עד עתה נעדר ממני בעווה"ר"**, ואת בקשתו זו הוא חוזר וכופל **"א**'תפלל ל'פניך י'וצרי ע'תירתי ז'כור ר'חמיך י'כמרו ר'חמיך ו'חסדיך ח'נני **מ**'הר (ראשי תיבות של שמו) בזש"ק לאריכות ימים ושנים, ואכן תפילתו נתקבלה ונפקד בבנים.

הכו"ח בברכה ובידידות, המערכת

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

כ"ט טבת

הגה"ק רבי יהושע לייב דיסקין אב"ד בריסק - [מהרי"ל דיסקין]

וזרח השמש

נולד ביום י' כסלו שנת תקע"ז, בעיר הורדנא לאביו הגאון ר' בנימין האב"ד, כבר במעלליו יתנכר נער, ונראו בו כוחותיו הרוחניים הגדולות, אביו הכניס לתוך ביתו מקרי דרדקי, ולמד את הילד אל"ף בי"ת, ואחר ידעו את האל"ף בי"ת, התחיל אביו בעצמו ללמוד אתו תורה, ואכן הילד תפס כל מה שלמדו אביו, ועוד יותר שהי' מבין דבר מתוך דבר, פ"א הי' מטייל עם אביו בין עצי היער, ואביו דיבר אז מגדלות ה', ובין היתר אמר לו שהשי"ת היא יחיד ומיוחד, נענע הילד ואמר, כי הדבר פשוט ויודע מזה כבר, שאלו אביו מנין לך שכך הוא, ענה הילד, הלא אמרתי לי לפני כמה ימים שהש"ת מלא כל הארץ כבודו, וכיון שהעולם מלא מכבודו הרי אין מקום לזולתו, והילד עלה ונתעלה בתורה לא לפי ערך שנותיו, בהיותו בן חמש שנים נפל למשכב ונטה למות, אביו הזעיק את עדתו ואמר להם בקשו רחמים בעד גאון הדור, ואכן היתה יום תפלה גדולה והילד קם מחליו, – וככה כבר בימי עלומיו הפליא את רואיו בבקיאותו בש"ס בבלי וירושלמי, רמב"ם טור ד' חלקי שו"ע, ראשונים ואחרונים בחריפות נפלאה.

האיש מקדש

לפני הבר מצוה בא בברית הארוסין עם בת אחת ממשפחת ברודא המיוחסת, ובן י"ד הי' בהכנסו לחופה, אחר נישואיו הי' סמוך על שלחן חותנו בוואלקוביסק, והי' יושב על התורה והעבודה בקדושה ובטהרה, ומשם נתגדל ונתפרסם שמו ברבים למרות רצונו, ותלמידים רבים התחילו לנהור אליו, ומשם התחיל להרביץ תורה לעדרים, אביו הגדול סמך עליו בכל, והרבה פעמים מסר לידו למרות גילו הרך ענינים עמוקים ומסובכים אשר הצריכו עיון רב, בהתקרבו לשנת השמונה עשרה אמר לו אביו שבדעתו למסור לו בימים הקרובים דבר גדול, ושיכין עצמו לדבר, עברו כמה ימים שוב אמר לו אביו כנ"ל, כך הי' כמה פעמים, עד שהגיע לו יום מלאות לו שמונה עשרה, קרא לו אביו ואמר לו בני קדוש אתה מרחם, זכית לכתרה של תורה, הגיע זמן לקבלת עול מלכות שמים באימה וביראה, והתייחד עמו ודרך לו דרך אשר לפיו כיון ר' יהושע לייב את כל הליכות חייו כל ימי חייו על האדמה, וממנו לא זע כל ימיו.

ימי ההילולא

כ"ה טבת

- **רבי משה צבי מסאוואראן ב"ר שמעון שלמה - תר"ה**

כ"ו טבת

- **רבי אברהם חיים מזלאטשוב ב"ר גדליה** (אורח לחיים) **- תקע"ה**
- **רבי ישכר בער ב"ר ארון ארי' מפרעמישלאן - ת"ר**
- **רבי הלל מראדישיץ ב"ר יצחק - תרס"א**
- **רבי אברהם שוואַרטץ** (חתן ר' צבי הירש מליסקא) **ב"ר קלונימוס קלמן - תרע"ב**

כ"ז טבת

- **רבי שמשון ב"ר רפאל אריה הירש מפראנקפורט** (ר' שמשון רפאל הירש) **- תרל"ז**
- **רבי אברהם יהושע העשיל מחלם ב"ר יעקב מאיזביצא - תר"ף**

כ"ח טבת

- **רבי מנחם מענדל מלינסק ב"ר אברהם חיים - תרכ"ח**
- **רבי נפתלי מליטובסק ב"ר ישכר דוב - תרנ"א**
- **רבי יעקב יצחק מקוידינוב ב"ר יוסף - תרע"ט**

כ"ט טבת

- **אברהם אבינו ע"ה - ב"א קכ"ג**
- **רבי נח שמואל ליפשיץ אב"ד טורבין וברעזין** (תלמי החוזה) **ב"ר יהודה לייב** (זר זהב) **- תקצ"ב**
- **רבי משה צבי** (השני) **מסאוואראן ב"ר ברוך מסאוואראן - תרנ"ו**
- **רבי משה יהושע יהודה לייב דיסקין אב"ד בריסק ב"ר בנימין - תרנ"ח**
- **רבי יחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר ב"ר יחיאל** (ישמח ישראל) **- תר"ע**

על כס הרבנות

בשנת תר"ד נפטר עליו אביו שהי' אז אב"ד בעיר לאמזשע, ועיני העדה של העיר לאמזשע נתנו עיניהם עליו שיבא למלא את מקום אביו, ואם כי הי' ז"ך בשנים ניהל את העיר ביד רמה ובתקיפות, ולא קם ולא זע משום אדם, כבר זמן קצר אחר עלותו על כסא הרבנות ראו כולם את גבורתו כי נורא, וכך הי' המעשה, השלטונות גזרו בימים ההם לימוד חובה של שפת המדינה בבתי הת"ת, ומהרי"ל התנגד מאד לדבר ולא הרשה להכניס את הלימוד בשום פנים, והי' שם מלשין אחד שהלך להלשין אצל

מושל העיר על בתי הת"ת שהם מזלזלין בפקודת החינוך של הממשלה, המושל הזמין את ראשי העדה ודרש מהם הסבר למה הם מזלזלין בפקודת הממשלה, והם השיבו שהדבר לא תלוי בידם אלא תלוי ברב העיר, אז הזמין המושל את מהרי"ל שיבוא אצלו, ואכן מהרי"ל בא אצלו, והמושל הגיש גליון כדי שמהרי"ל יחתום צו לבני קהלתו שלא יזלזלו בפקודת החינוך, אבל מהרי"ל לא נכנע ולא חתם, המושל קם בחמתו ואמר לו שהיות שהדרך ירט לנגדו והוא צריך לנסוע מן העיר לרגלי ענייניו, ואין לו עכשיו זמן לטפל בענין, אבל כשיחזור הוא כבר ינקוט אמצעים, שהוא יסכים לחתום, ונסע מן העיר ובאמצע הדרך עבר על גשר שעל פני נהר, והגשר נשבר תחתיו ומושל נפל לתוך המים ונטבע.

בשנת תרי"ט נתקבל לכהן בעיר מעזריטש לאב"ד, ולא ארכו לו הימים שם, ומשם עבר לקאוונע, ומקאוונע עבר לשקלאוו, ומשם עבר לבריסק ועל שם העיר הזאת נקרא בתפוצות ישראל, וע"י עלילה הוצרך לברוח מליטא ועלה לירושלים.

בשעריך ירושלים

כבוד גדול עשו לו בהגיע לשערי ירושלים כל העיר יצאו לקראתו אנשים נשים וטף ובראשם הגאו' ר' מאיר אוירבאך ור' שמואל סלנט זצ"ל, ובאותו זמן נתנו לו ה"קאפטין הירושלמי" אשר תפרו הנשים צדקניות שבירושלים לכבודו, גדולי הדור מסרו לו כתב רבנות ובקשו ממנו שיקבל עליו את עול הרבנות שבירושלים, אבל הוא הי' סרבן באותו זמן, ואם כי לו קיבל עליו את עול הרבנות אע"פ כן ע"פ ישק כל דבר שבירושלים, – גדולות ונצורות פעל ועשה בעיר, הוא הגבר אשר הקים את הבית דין הגדול שבירושלים, גם הקים בירושלים את בית היתומים הידוע "דיסקין" אשר מטרתה היתה כי באותו זמן הקימו הציונים בית יתומים אשר על ידה צדו ברשתם יתומים אז הקים גם הוא בית יתומים, הרבה כוחות השקיע בו, ומאות יתומים נצלו מרשתם של הציונים ע"י בית היתומים הזאת, אשר עמד תחת השגחתו המדוקדקת, גם הקים ישיבה בשם אהל משה אשר ע"י זכו ת"ח שבירושלים לעסוק בתורה בהרחבת הדעת, וגם הוא הי' נותן שיעור אשר רק העילויים ויחידי סגולה השתתפו בה, וגם הוא הי' אשר יסד ביחד עם רבי שמואל סלנט את ה"עד השחיטה של כל קהילות האשכנזים" שבירושלים, אשר עד אז הי' שכל כולל הי' להם ועד השחיטה משלהם וזה גרם הרבה סכסוכים שבין כולל לכולל, אשר שקטה ע"י התסיידות של הועד הזאת אשר הי' מורכב מכל כולל וכולל, ובערוב ימיו הקים את הכולל "אמריקע" ליוצאי אמריקע אשר השתקעו בירושלים ולא הי' להם מקום איפה אשר יהי' מלוכדים, כמו כולל שומה"ח ליוצאי אונגארין וכדו'.

באותו זמן התחיל להתפשט נגע הציונות אשר כוונתה היתה להעביר הדת ישראל מדרך התורה הקדושה, והקימו חברות שונות בשמות נרדפים, כדי להפיק זממם, ואחד מן האמצעים אשר נקטו הי' שרצו לכבוש את החינוך הישן שבירושלים, ולשנותו בשינוים לפי רוחם, ושלח לירושלים שליחם איש מוצלח מאד שהוא יבצע את משאת נפשם, והשליח כשבא לירושלים ראה שכל מעשיה של העיר נחתכין ע"פ של הגרי"ל, ע"כ בראשונה הלך אצלו ואמר לו שברצונו לדבר אתו דבר סתר, הגרי"ל כששמעו את דבריו פתח את החלונות ואמר אל יאמרו הבריות שדברנו דבר סתר והמתקנו סוד יחד, ואח"כ המשיך ואמר אם להקל את העניים ממצוקתם באת מהיכא תיתי, אבל אם באת לתקן תיקונים בדת וכדו' אומר אני לך שכאן אין בית ואין חצר אשר אין קול התורה נשמע בתוכה, ולא עליך לתקן, והשליח הלך ופתח בית מדרש ואמר שברצונו לקבוע מקום לתורה ולתפלה, במשך הימים נהפך הבית לבית ועד של משכלים ופוחזים וריקם, והגרי"ל בראותו שהבית מהוה סכנה להישוב הישן, קרא את אנשי ירושלים לעצרת רבתי, והגרי"ל עם כי ביתו הי' רחוק ממקום העצרת הגיע בשארית כוחתיו, ועמד על רגליו ואמר בקול בכי: על דתנו מרחפת סכנה, תורתנו בצרה גדולה, שמעתי כי שליח הציונים כונן לו מקום מיוחד לתפלה ולתורה והוא מין, כאשר העידו לפני , והבית הזה תצא ממנו מינות, על כן אסור לבוא אל הבית הזה, ואח"כ הכריזו איסור חמור לקרב את השליח ולהתקרב אל ביתו, והגרי"ל פסק שהאיסור הזאת הוא ביהרג ואל יעבור, ונתקבל האיסור בכל בתי ישראל הכשרים, עובדא הוי שאחד מיקירי ירושלים מת והשאיר אחריו אלמנה ושבעה יתומים, והשליח בשמעו מן הדבר בא לבית האלמנה והציע לפניה עזרתו, ושלחה לשאול את פי הגרי"ל, לשמע השאלה הזדקף הגרי"ל מעל כסאו והשיב בקול גדול "הרג ואל יעבור", ואמר אני מבטיח להאלמנה שתגדל בניה לתורה ולחופה, ותראה דורות ישרים, וכך הוי, וכך הציל את הישוב הישן מלשלוט בו יד זרים וזדים, והוא הי' הראש והראשון במלחמה הכבידה אשר נמשך עד היום הזה.

ימי ההילולא

א' שבט

- **רבי יצחק שפירא ב"ר נתן נטע שפירא בעל מגלה עמוקות - ת"ט**
- **רבי אברהם משולם זלמן אב"ד אוסטראה ב"ר צבי אשכנזי חכם צבי - תקל"ז**
- **רבי נתן נטע מהלם ב"ר אברהם** (נטע שעשועים) **- תקע"ב**
- **רבי משה שיק ב"ר יוסף** (מהר"ם שיק) **- תרל"ט**
- **רבי יוסף מנירעדהאז ב"ר מרדכי מנדבורנא**

ב' שבט

- **רבי מנחם מנדל אב"ד ניקלשבורג ב"ר אברהם** (שו"ת צמח צדק) **-תכ"א**
- **רבי משולם זושא מאניפולי ב"ר אליעזר ליפמאן -תק"ס**
- **רבי שמחה בונם מווארקי-אוטבוצק ב"ר מרדכי מנחם מנדל -תרס"ז**
- **רבי משה משולם זוסיא מקיוב ב"ר בן ציון יהודה לייב מהארנאסטייפל- תר"פ**

מלחמה לד' בעמלק

אשכבתי' דרבי

ביום שלישי כ"ד טבת נחלה בדליקת הראיה והרופאים אמרו נואש ובראותו כי ששעותיו ספורות קרא להרבנית וביקש מים לנטילת ידים וכזית פת לאכילה כי רצה לקיים עוד מצות של ברכת המזון, בהוודע ליהודי ירושלים כי הוחמר מצבו האספו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להתפלל על מצב בריאתו הקשה וגם רבה הישיש של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט עמד על רגליו בשארית כוחותיו לפני ארון קודש פתוחה והתחנן בדמעות שליש על בריאותו של הגרי"ל ובשלשה ימים האחרונים הי' מעוטף בטלית ותפילין ורק שפתותיו מרחשין לפני השבת חלץ התפילין מניחם ונשקם כמה פעמים ומאז לא דיבר כלום, בשעת רעוא דרעוין נהרו המוני ירושלים לעבר בית מדרשו כי שמעו שרגעיו ספורות, אח"כ התפללו ערבית והבדילו כל הכוס, ואחר ההבדלה אור ליום כ"ט טבת ער"ח שבט נצחו אראלים את המצוקים במעמד תלמידיו ובקול אדיר פצחו כולם "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

כ"ט טבת

הגה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק זי"ע בעמח"ס "ישמח ישראל"

ואלה תולדות

נולד בשנת תרי"ג כבנו לאביו הרה"ק ר' ירחמיאל האדמו"ר הזקן מאלכסנדר בן אבי שושלתא דבית אלכסנדר ה"ה הרה"ק ר' שרגא פייבל מגריצא זי"ע (אשר רבו הרה"ק הרבי ר' בונם מפאשיסחא זי"ע העיד על יחוס משפחתו באמרו: עדיין לא ראיתי משפחה עם יחוס נקי כזה עד אברהם אבינו ע"ה) בעיר טורטשין, ויקרא שמו בישראל ירחמיאל ישראל יצחק ע"ש האדמו"ר הזקן מווארקי ה"ה הרה"ק ר' (ישראל יצחק) איציקיל ווארקער זי"ע (השם ירחמיאל נוסף לו על פי מצות הרה"ק ר' מענדל'ע ווארקער זי"ע עקב מחלתו), כבר מקטנותו נצטיין בכשרונותיו ובפקחותו, וגאוני הדור התפעלו מגאונותו העצומה, חכמתו הנפלאה היתה לשם דבר בכל קצוי ארץ, בני משפחתו כיבדו והעריצו אותו מאד בשל פקחותו ואצילות רוחו, גם אביו החשיב אותו מאד, והי' מתייעץ עמו בדרכיו, ולימים כאשר אביו קיבל את ההנהגה לא עשה שום דבר מבלי להתייעץ עמו ממש לא זזה ידו מתוך ידו, כבר מגיל צעיר לקחו אביו אל רבו ה"ה האדמו"ר הצעיר מווארקי ה"ה הרה"ק ר' מנחם מענדל מווארקי זי"ע (בן הרה"ק ר' איציק'ל זי"ע), להיות בסביבה של אויר מגדולי החסידים, פ"א כשהי' בן חמש ראהו אותו הרה"ק מווארקי כשהוא מהלך בחצר בית המדרש והסידור בידו, שאלו, מי למדך סדר התפלה אביך או רבך, השיב הילד: לא אבי ולא רבי אלא הסידור..., וכך נתגדל ונתחנך בסביבה של חסידות ווארקי וקלט וספג לתוכו מילדותו את יסודותיה של חסידות זו, ופלס לעצמו את דרכי ההתנהגות ששימשו לו אח"כ אבני יסוד בהנהגתו, כשנעשה ל"רבי" באלכסנדר, ובהתהלכו בין גדולי החסידים עם נועם הליכותיו ראו בו את המנהיג בעתיד.

האיש מקדש

בן חמש עשרה שנה נלקח לחתן לאחד מגדולי החסידים מעיר פולטוסק, הרה"ח ר' דב חייטשקע, זוגתו היתה אשה צנועה וחסידה ביותר, שכל ימיה התמסרה למעשי צדקה, בשנת תרכ"ח כשעבר ההנהגה להרה"ק ר' בעריש מביאלע זי"ע נעשה אביו מתלמידיו, וגם ר' ישראל יצחק נסע אליו, אבל כיון שהי' חשוך בנים רח"ל התחיל גם לנסוע ולהסתופף אצל הרה"ק ר' יעקב לייב מראדזמין זי"ע, שהי' מפורסם כבעל מופת גדול, כשבא אליו בפעם ראשונה אמר עליו הרה"ק מראדזמין: "מֶיַלדי העברים הוא זה", בחינת מוליד נשמות ישראל, היינו עתיד הוא להיות מנהיג לישראל ויזרע בלבותיהם תורה ודרכי ה', ודבק מאד ברבו זו, וגם רבו חבב את תלמידו והי' מקרבו יותר מכל זקני חסידיו תלמידי פאשיסחא ווארקי, פ"א כשעמד בחברת חסידים פנה הרה"ק מראדזימין אל רב מופלג אחד ואמר לו: אתה תלמד "פשעטלאך", ובהצביעו על הצעיר ר' ישראל יצחק אמר: "אחריו ינהרו אלפי ישראל" וקראו אליו ואמר: אברך בא ואלמדך כיצד קוראים "פתקא", אף את מטהו נתן לו במתנה, ואת מטה של רבו שמר מכל משמר והי' לוקחו כל מקום שנסע עד סוף ימיו. הרבה נצטער ר' ישראל יצחק על שלא היו לו בנים, והי' מזכיר ענין זה לפני רבו, פ"א כשהזכיר את עצמו לפני רבו, נחמו רבו ואמר לו: שיש לו נשמת ה"אור החיים" הקדוש, וכידוע שגם לו לא הי' בנים.

על כס הרבנות

כשעבר הנהגת חסידי ווארקי–ביאלא לאביו, נהג לנסוע להסתופף גם בחצרות צדיקים אחרים, ור' ישראל יצחק הי' מלווהו תמיד, וביקרו בין השאר אצל הרה"ק השר שלו' מבעלז, אצל הרה"ק מצאנז, אבל הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא, אצל הרה"ק המגיד מטריסק, זי"ע, ומכולם השכיל ומאביו ביותר ולא זזה ידו מתוך ידו כל הימים, הערצתו של אביו אליו הי' למופת, ובייחוד כשהי' אביו חלש וחולה בסוף ימיו, לא סר ממנו, ואפשר לומר שעוד בחיי אביו נהל את כל האדמורו"ת, שבפקחותו ובהתנהגותו משך לב כל רואיו, ועל כן לאחר פטירת אביו הק' נתנו החסידים עיניהם בו להכתירו לרבם, י"ד שבט נפטר אביו, ונמנו החסידים וגמרו להכתירו לרב ולרבי במקום אביו, אולם הוא סירב, ואמר שבכלל לא עלה על דעתו למלאות את מקום אביו, ובדעתו הי' לעלות לארץ ישראל, וכך אמר להגאון מסאכטשוב בעל "אבני נזר" זצ"ל שבא לנחמו בימי ה"שבעה", ומצאו יושב על הקרקע, אמר לו: תלמיד חכם אסוד לו לשבת על הקרקע, אמר לו: אחרי אב כזה, אמר לו: אע"פ כן, אז נשמע להגאון, וישב על כסא קטן, שוב שאלו הגאון מה יש בדעתו לעשות עכשיו, ענה: אומרים עלי שאני יודע קצת ללמוד, אסע לארץ ישראל ואהי' שם מלמד, שאלו הגאון: על מי יעזוב את החסידים, ענה, איננו יכול למלא מקום אבי, שאלו ומה יהי' על המשפחה, ענה, הקב"ה לא יעזבם כמו שעזר לכל ישראל, קם הגאון מסאכטשוב, ויצא אל קהל החסידים שהסתופפו בחצר ואמר להם: דעו לכם שהוא הרבי שלכם, אל תזזו מכאן עד שיקבל את האיצטלא, עוד תוך ימי "השבעה" כתבו את כתב הרבנות ומינוהו

לרב דמתא תחת אביו, בשבת ראשונה באו אליו הבעל בתים לקרוא לו להתפלל עמהם ולדרוש לפניהם כנהוג, ואמר שאינו יכול, התרגזו מאד ראשי הקהילה, היתכן שמינוהו רב שאינו יכול ללמוד, עד שבאו גדולי החסידים והפצירו בו למען השלום שילך לדרוש, אמר להם כי עדיין לא למד הלכות ספר תורה בעיון ופן יקרא "שאלה" והוא לא ידע לפסוק, אבל הם לא הרפו ממנו עד שנענה להם, ואכן חששו נתקיימה כי נתעורר שאלה בספר תורה, ולא רצה לפסוק וביקש מהרבנים שבאו לכבודו לפסוק, אבל הם סרבו באמרם שהוא הרב, והוכרח לפסוק בעצמו.

הנהגתו

כשעברו ימי אבל השלושים אחרי פטירת אביו ואלפי חסידים ובראשם הרבנים הגדולים והחסידים הישישים באו לאלכסנדר אל החתונה של הנכד, בנו של אחיו בעל ה"תפארת שמואל", אז מצאו את ההזדמנות להכתירו לא רק כאב"ד באלכסנדר על מקום אביו אלא גם באדמורו"ת להנהיג את אלפי החסידים אלכסנדר בכל מקומות מושבותיהם, ובע"כ נענה לבקשתם, וכך נעשה "רבי" לחסידי אלכסנדר, אשר בימיו שגשגה עד למאוד ואלפי אלפי חסידים צבאו על פתחו לשתות בצמא את דברי תורתו וחכמתו המלהיב לבבות, ולקבל הדרכה בתורה ועבודה וליהנות ממנו עצה ותושיה, והי' לכולם אב רחמן, בקי במחסוריו של כל אחד ובני ביתו בגשמיות וברוחניות, הלהבים בנועם מתיקות תפילותיו, הושיעם בעצותיו אשר היו כאשר ישאל בדבר האלקים, מסר נפשו להמציא מזור ותרף לכל הנזקקים אליו בתפילה ועצה, בכח צדיק גוזר, וברב אהבה וחמלה פעל לנחם ולשמח את כל הבאים בצל קדשו, עד שאמר על עצמו שארבעים שנה פעל להכניס שמחה בקרב ישראל, ובצוואתו הק' כתב "אוהבי ורעי אשר מסרתי נפשי עליהם". אחד הכשרונות הנפלאים שלו מלבד חכמתו ופקחותו הי' כח זכרונו, והי' זוכר את כל אדם גם אם ראהו פ"א, ודבר מפורסם היא שהכיר את רבבות חסידיו בשמותיהם ואת שמות נשיהם וילדיהם, וכשקרה שחסיד אחד הי' שוכח להזכיר בפתקא אחד מילדיו הי' מזכירו, והי' מכיר כל כתב יד בפתקאות, אף שעברו תחת ידו עשרות אלפים פתקאות.

אהבת ישראל

ולא רק חסידי ואנשי מעשה מצאו את מקומם אצלם אלא גם פשוטי העם המוני בית ישראל נהרו אליו, והוא ע"י רוב אהבת ישראל אשר בער בקרבו לא רוחקם, וברוב חכמתו ותבונתו ע"י עצותיו ותשובותיו הנפלאות הצליח שיצייתו לו שישמרו שב"ק וכדו', ולקרבם ולהכניס בלבם אהבת הבורא, פ"א בא אליו חנוני והתאונן שאין לו פרנסה מן החנות, הבין שהאיש מחזיק את חנותו פתוח בשבת, אמר לו אם תרצה לשתף אותי בחנותך על חמש עשרה "פראצענט" מן החנות אני מבטיחך שתהי' לך פרנסה, החנוני שמח ואמר בוודאי, אמר לו אם כן החלק השביעי הוא שלי, ואני בורר לי שיום השבת יהי' שלי, ואני מצווה עליך שתסגור את החנות ביום השבת כי שלי הוא, ומשאר ימות השבוע יהי' הריווח שלך ותהי' לך הצלחה, וכן עשה ושמר חנותו סגורה בשב"ק, פ"א בא בעל עגלה לפניו והתאונן לפניו שהסוס אינו רוצה לאכול, שאלו וכיצד אתה נוהג באכילתך, השיב הבעל עגלה, מה פירוש כיצד, כמו כל שאר בעלי עגלות, אני נוטל ידי בבוקר, ובערב קודם שאני הולך לישון אני מברך, אמר לו "אם אתה מתנהג כבהמה, אין פלא שסוסך נוהג כאדם, תתחיל להתנהג כאדם אז סוסך יאכל כבהמה...".

גדלותו בתורה

ולא רק בדרכי החסידות ובדביקותו ובהתלהבותו הצטיין, אלא הי' גם למדן וגאון גדול, עודנו רך בשנים וכבר הי' בקי בש"ס ובפוסקים ובמדרשים ובזוהר הק' בעל פה, כי כח זכרונו הי' להפליא, ונתפרסם כאחד הלומדים החשובים בפולין, פ"א שלחו אביו באיזה ענין לווארשא, אל בעל "נפש חיה" זצ"ל, והי' אז בביתו רבנים מופלגים בתורה מאנשי ליטא, וביניהם גם הגאון המפורסם ר' יוסף בער זצ"ל מבריסק, והתפלפלו באיזו סוגיה, כשמוע את פלפול קם האברך הצעיר בענוה ואמר, שלפי עניות דעתו אין הפשט כך בגמ' והביא מקורות לסברתו, והתחילו מתפלפלים עמו ולבסוף הודו לו כולם, ואמר אח"כ הגאון מבריסק "אברך זה הוא מן הלומדים הראשונים בפולין", גם כתב הרבה תשובות אבל מרב ענוותנותו לא פירסמן, ואע"פ שלא נשאר ממנו ספר שו"ת בהלכה, יצא שמו למרחקים ודבר ידוע הוא שהרידב"ז מצפת בא אליו לדבר עמו בדברי תורה, וכשיצא ממנו הי' מלא התפלאות מגאונותו ובקיאותו, ואמר לאברכים שישבו בבית החסידים שלא רק חסידות יכולים הם ללמוד מרבם, אלא הוא גם אחד הגאונים הגדולים בנגלה ובנסתר, ואע"פ שהי' בקי גדול היתה ענוותנותו כה רבה שלא רצה לסמוך על דעת עצמו בהוראת דין, כשבאה לפניו בשנה ראשונה לרבנותו שאלה חמורה בענייני אישות, בירר את ההלכה כדרכי הלימוד שלו ממקור התלמוד ורש"י ותוספות וראשונים בכתב, ושלחם אל הגאון בעל ה"שדי חמד" זצ"ל שהי' אז רב ב"רוסלאנד" ושאל את הסכמתו, ובקש ממנו שלא ידפיס את דבריו, והגאון בעל "שדי חמד" שלח לו הסכמתו בכבוד ובהערצה גדולה, וז"ל: כבוד קדושת הרב הגאון הגדול שר התורה והיראה הצדיק המפורסם פאר ישראל וקדושו נזר אלקיו על ראשו חכימא דיהודאי לעמא ומדברנא דאורייתא כקש"ת מוהר"ר ר' ירחמיאל ישראל יצחק אב"ד ורבי באלכסנדר שליט"א, דברי כ"ק גאונו וסברות עמוקות שלו נחמדים מזהב ומפז, ולא צריך לדידי ולדכוותי וד' עמו והלכה כמותו, ולהרגיע רוחו הטהורה שלא אעשה דבר שלא כרצונו חלילה הנני שולח בחזרה את גוף מכתבו ואבקש מכבוד קדושת גאונו להודיעני מקבלת מכתבו ותנוח דעתי, וכו', וחותם: דוש"ת וטובתו ומתכבד בקרבתו הצעיר חיים חזקי' מדיני, עכ"ל.

צדיק גוזר

ידוע ומפורסם הי' לבעל מופת ולצדיק גוזר, אבל הוא בחכמתו השכיל לחפות על כל פלאיו אשר חולל להושיע את

המוני ישראל לאלפים, מסופר שעוד בחיי אביו הי' פ"א עם אביו בכפר אחד בגלל בריאתו, פ"א באמצע הלילה הורע מאד לאביו, והי' בסכנה גדולה, ושום רופא אל הי' בקרבתם, הצדיק חשב כי קרב קצו ובכה בכי רב, ניגש אליו בנו וחיבקו ונשבע לו כי לא יאונה לו כל רע, אח"כ יצא לתוך היער, וצעק לפני הקב"ה בבכיות ואמר: רבונו של עולם וכי כך תעשה להרבי מאלכסנדר ביער ואין איש, והלא אמרו חז"ל חס הקב"ה על כבודם של צדיקים, כשחזר מצא את אביו שהוטב לו, שאלו אביו כיצד נשבעת לי, ענהו: סמכתי על דברי הרה"ק מרוזין זי"ע, שפירש הכתוב, "עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי", וכך פירש, דהנה הסתרת פנים אינו יכולה להיות רק בזמן שאדם יכול עוד לשית עצות בנפשו, אבל בזמן שאין לו שום עצה ורק ישועת ד' תוכל לעזור לו, אז לא תוכל להיות הסתרת פניו ח"ו, וכאן ביער שראיתי שאין לנו שום עצה רק ישועת ה' הייתי סמוך ובטוח שלא יאונה לנו כל רע ח"ו, ועל כן נשבעתי לך (סיפורי צדיקים), פ"א ראה גוי אחד את השורה הגדולה של החסידים העומדים אחרי החד להיפרד מרבם, צחק הגוי ואמר שגם הוא ידחף עצמו בין השורות ומי יבחין אם גוי הוא או חסיד, הלך ביער והלביש עצמו בשטריימל ובעקיטשע ועמד בין העומדים ליכנס להרבי, כשהגיע תורו פנה אליו ה"ישמח ישראל" ואמר לו: " דו זאלסט פייגערן", מאחורי הגוי עמד חסיד אחד, וכששמע הקללה, תמה מאד על כך, ואמר לעצמו שהוא חייב לתור אחריו, ומה יהי' אתו, הלך החסיד אחריו וראוהו יוצא ליער וראה שמוריד מעליו את השטריימל והבעקיטשע, והלביש עצמו בחזרה בגדי האיכר, ומיד כשלבש את בגדיו נפל כפגר מת, החסיד נתרגש מאד מהמעשה ובא לביהמ"ד וסיפר להחסידים מה שראו עיניו מופת גלוי שעשה הרבי, כששמע ה"ישמח ישראל" את זה, אמר, שאין זה מופת ממנו, אלא החסיד הי' לו אמונה חזקה כ"כ ברבו, וכששמע אותו אומר להגוי שימות הי' לו אמונה שכך יהי', ולכן מת הגוי (יהי אור).

ובא השמש

בימיו האחרונים לפני הסתלקותו אמר: כל ימי הייתי עובד על מדת שמחה, לשמח לבבות ישראל, במלים אלו כאילו סיכם בעצמו את מפעל חייו, הוא האיש החלש בגופו וידוע חולי הי', ובלי בנים רח"ל, הי' מחזק ומשמח את לב כל נדכא, מסופר שפ"א כשהי' חולה מאד, הזכירוהו לפני הגאון מסאכטשוב זצ"ל, אמר: אין פלא בדבר, הריהו "רבי" שבע עשרה שעות במעת לעת, כיצד יהי' בריא, שש עשרה שנה הנהיג את אלפי ישראל במסירות נפש, אך לדאבון לא האריך ימים שמתוך עוצם מסירות נפש על כלל ישראל נפטר ביום כ"ט טבת תר"ע והוא בן חמשים ושבע שנים בלבד כשהוא עדיין באמצע פעולתו, ומנוח"כ בביה"ח באלכסנדר, אם כי לא השאיר אחריו זרע של קיימא, אבל ספרו הק' שמלהיב לבבות ישראל ה"ה "ישמח ישראל" היא בלתי שום ספק לשם ושארית טוב אחריו, אחיו וגיסיו הוציאו לאחר פטירתו את חידושיו, וקראו את ספריו "ישמח ישראל" שכל ימיו עבד על מידת השמחה, לשמח לבבות ישראל.

א' שבט

הגה"ק רבי משה שיק זי"ע
בעמח"ס "מהר"ם שיק"

ואלה תולדות

הרה"ק רבי משה שיק זי"ע נולד בעיירא ברעזאווא, (ועל שמה חתם את עצמו תמיד בשולי מכתביו: משה שיק מברעזאווא) ביום כ"א אדר תקס"ז לאביו רבי יוסף ב"ר דוד שיק נכד הרה"ק בעל "תוספות יו"ט" זי"ע, מלפנים ציינו את שם המשפחה – שי"ק בסימן של ר"ת – ש'ם י'שראל ק'דש, ומסופר כי בשעה שיצאה פקודת השלטון לכל איש יהודי להוסיף שם משפחה, חשש אבי המשפחה לדברי הקדמונים שאסרו לשנות את שם ישראל לשם לע"ז, ועל כן בחר לו שם זה, המרמז בתוכו קדושת שם ישראל.

במעלליו יתנכר נער

כבר בשחר טל ילדותו כאשר עודהו נער כבן י' שנים כבר הי' בקי בתנ"ך ובששה סדרי משנה, וכשהי' בן י"א שנה כבר למד בישיבתו של דודו הג"ר יצחק פרענקל, וכשנעשה בן ארבע עשרה שנה עבר ועלה לישיבתו הגדולה של מרן החתם סופר זי"ע.

מסופר שכאשר נכנס למרן החתם סופר ובקשתו בפיו שיכניסו ויקבלו לישיבתו ושאלו החתם סופר איך קוראים לך, אמר לו, משה מברעזאווא, אמר לו החתם סופר בלשון חיבה: משה ברעזעלע [כי הוא הי' או בחור צעיר ולא הי' שם בחורים בגיל הזאת] האיך אני יכול להכניסך בישיבתי הלא בישיבתי לומדים רק בחורים גדולים שכבר מלאו כריסם ממעדני התורה, אמנם כאשר הפציר בו בחן אותו החתם סופר הדק היטב וכאשר ראה גדלותו בתורה הכניסו להישיבה וקירבו בקירבה יתירה, והבחורים הגדולים תמהו ע"ז שילד קטן יהי' בישיבה גדולה אמר להם החתם סופר בזה"ל: לקבל תורה הוא בא ואם קטן הוא בעיניכם אקוה כי אם יתמיד בלימודו ראש לשבטי ישראל יהי', ולמד אז בישיבתו של החתם סופר שש שנים ברציפות.

האיש מקדש

כשהגיע לפרקו נשא את בת דודו הנגיד ר' פרץ פראנקל זי"ל לאשה, ומסופר שגם רבו החתם סופר רצה לקחת אותו לבתו ולא איסתייע מילתא י"א בגלל שמותיהם שהי' שוים, וי"א כי כבר הבטיח לדודו שיקח את בתו ורצה לקיים דברו, אחר חתונתו ישב כעשרה שנים על התורה ועל העבודה בקדושה ובטהרה וחותנו נתן לו די מחסורו, וכבר אז התחיל להרביץ תורה לעדרים ולמד עם בחורים ולא פסקה ישיבה מעל שולחנו עד יום פטירתו.

על כס הרבנות

בשנת תקצ"ח באו אל החתם סופר בני הקהילה של ק"ק

יערגין הסמוכה לפרעשבורג ואמרו לו היות שנתפנה כסא הרבנות של קהילתם נפשם בשאלתם שהחתם סופר יבחר להם אחד מתלמידיו שיבוא וימלא חסרונם, השיב להם החתם סופר בזה"ל: "אם תרצו לקבל רב גדול וצדיק אזי קחו לכם את הרב ר' משה שיק ואם תשמעו לעצתי אז תהי' מאושרים ומוצלחים בעזהשי"ת כל הימים" ויהי כשמעם את דברי קדשו יוצא מפי החתם סופר קבלוהו כל הקהילה לאב"ד כאיש אחד בלב אחד, וישב בעירה קטנה זו משך של כ"ד שנים, ועל רב גדלו בשנים אלו יעיד מכתבו של הגאון רבי שמעון סופר זי"ע אב"ד בעיר הגדולה קראקא לגיסו הגאון ר' זלמן שפיצער זצ"ל שהי' רב בעיר וויען, שר' זלמן שאלו למה מסרב לקבל על עצמו עול הרבנות בעיר קראקא השיבו בזה"ל: ה' היודע תעלומות לב יודע צערי כשאני רואה בעוה"ר עולם הפוך, עליונים למטה תלמידי חכמים צדיקים הראויים למלל גבורות ה' להשמיע כל תהילתו כגון רב מרא דכולא תלמודא מו"ה משה ברעזאווא וכיוצא בו יושבים בקהילות קטנות במצור ובמצוק וצעירים ירקדו בקהילות גדולות...

בשנת תרכ"א נתבקש לבוא לכהן בק"ק חוסט אשר בגליל התחתון (אינטערלאנד) והיות שביערגין הי' קשה לו להחזיק ישיבה גדולה כי היתה קהילה קטנה ולא הי' ביכולתם לשאת בעול ההוצאות וגדול הי' שאיפתו להרביץ תורה לעדרים ביתר שאת ויתר עוז לכן הסכים לקבל את הרבנות בחוסט, וכשעבר משם באו עמו הבחורים שלמדו אצלו ביערגין ושמה בחוסט גדל ונתרבה ישיבתו פי כמה, ויצאו מישיבתו זאת רבנים גדולי תורה והוראה.

עם מרן הייט"ל זי"ע

ידידות נפלאה שררה בין הגה"ק המהר"ם שיק זי"ע למרן הייטב לב זי"ע, וידוע מה שאמר שהיה לו כדאי לבא מעיירות אויבערלאנד (מקום מולדתו אשר שם שימש ברבנות בק"ק יערגי"ן יצ"ו עד שנתעלה לכהן פאר והעתיק מושבו) לחוסט שהיה באונטערלאנד, כדי להכיר אדם השלם כמו הרב מסיגוט.

והדברים ידועים שבעת שהרציא המהר"ם שיק את שיעורו בחומש רש"י לפני התלמידים היה אומר חידו"ת בשם ספר ייטב לב עוד בחיים חיותו, כל כך היה קשור אליו.

פע"א כאשר נחלה הגה"ק המהר"ם שיק נסע הייטב לב זי"ע לבקרו, ושאלו לו הייט"ל: חוסט'ער רב, וואס מאכט איר? ענה לו המהר"ם שיק שהוא אינו מרגיש בטוב, והוסיף ואמר לו: "סיגוט'ער רב זייט מתפלל איך זאל געזונד זיין, איך ווייס באמת נישט פאר וואס עס קומט מיר קראנק צו זיין, דאע"פ שאיתא בגמ' אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה "פון קיין ביטול תורה ווייס איך ניקס", ונמשך שיח סודם באריכות, כשיצא הייט"ל שלח המהר"ם שיק את תלמידיו ללוותו, אז שאל הייט"ל את אחד מתלמידי המהר"ם שיק בזה"ל: איר זענט אַ מבין וואס דיין רבי האט געזאגט, והשיב לו בהתפעלות דהרי אמר שלא מרגיש שביטל תורה והוא אמת שאינו מבטל אפילו רגע כמימרא מדברי תורה, הניח הייטב לב את ידו על ראשו ואמר לו: דו בטלן, דו פארשטייסט נישט ער האלט דאך שוין ביי פשפש ולא מצא, דהחידוש הוא שהוא יכול להעיד ולומר על עצמו פשפש ולא מצא...

ויסופר שהמהר"ם שיק הזכיר את עצמו לפני הייטב לב שיתפלל בעדו לרפואה שלימה, ושאלו הייטב לב, מה חסר לכם הרב מחוסט, ענה המהר"ם שיק, רק כח, נענה הייטב לב ואמר, הנה כתיב (ישעיה מ לא) וקוי ה' יחליפו כח, והכוונה דהנה הקב"ה הוא הנותן ליעף כח, ואנו קנין את הכח מאת השי"ת על ידי קנין חליפין, על ידי שאנו נותנים לו הקיווי והבטחון, וזה שאמר וקוי ה' יחליפו כח שעל ידי שאנו מקווים ומייחלים לה', הוא מקנה לנו כח בחליפין.

פע"א באו להייטב לב שני בחורים תלמידיו של המהר"ם שיק מעיר חוסט, וטרם שנסעו אמר להם הייט"ל שיאמרו לרבם הרב מחוסט שאם רוצה שיהיה לו שכן טוב (חוסט היא קרובה לסיגעט) יתפלל עליו שישוב בתשובה שלימה.

סביבות עיר חוסט מקום מגוריו של המהר"ם שיק היו הרבה ערים עם רבנים מפורסמים, אך המהר"ם שיק לא היה ניחא דעתי' שבחורי ישיבתו יסעו אצלם, אמנם כאשר רצו לנסוע לסיגעט להייט"ל שמח מאוד ועודדם ובכל פעם שלח אתם פרוסת שלום מיוחדת להייט"ל וכמו"כ שלח הייט"ל בחזרה פריסת שלום להמהר"ם שיק.

כאשר הוציא לאור את ספרו הק' ייטב לב לא הזכיר את שמו על שער הספר, אולם בפנים הספר ראו שמביא ד"ת מאביו וזקינו הק' ובזה היו יכולים להבין מי הוא זה המחבר החפץ בעילום שמו, אבל מחמת ענוות קדשו לא רצה לפרסמו בשער מבחוץ. בימים ההם היה נהוג כאשר מאן דהוא הוציא לאור ספר מסויים היה שולח את הספר להבארון ראטשילד אשר היה רגיל לשלוח בחזרה סכום כסף נכבד לכבודו של המחבר, כאשר יצא לאור הספה"ק ייטב לב והשער נשאר ריק ולא היה כתוב שם המחבר, החליט איש אחד מעיר חוסט להרוויח כסף על חשבון ספר זה, והחליף את שער הספר, ובשער השני כתב את שמו ושם עירו חוסט ששם נדפסה הספר, כאשר קיבל הבארון ראטשילד את הספר וראה שהיא נדפסה בחוסט שלח את הכסף להרב מחוסט המהר"ם שיק אשר הבין מיד שהאיש הלז רצה להתלבש בטלית שאינו שלו והכיחו על כך ועי"ז לא הצליח הלה במעשה הגניבה.

התמדתו בתורה

רבות מסופר אודות התמדתו ויגיעתו בתורה עוד מימי נעוריו שהי' למעלה מהשגת אנוש, והיא היא אשר בזכותה זכה למה שזכה, כפי שהוא העיד לימים על עצמו: "בילדותי הי' לי מח חלש ורק בכח היגיעה הפכתיו", כל כך דבוק הי' בלימודו עד כי הורה להתקין קורה כעין זיז בולט במרחק ארבע אמות מבית הכבוד, כדי שבדרכו לשם יתקל בקורה ויפסיק מלהרהר בדברי תורה.

את גודל התמדתו בכל רגע פנוי מטיב לתאר אחד מתלמידיו המובהקים הגאון רבי זלמן שפיצער אב"ד ווינא וחתן החת"ס, המספר בזה"ל: בעת הולכו לבית הכנסת היה שונה את פרקו כל זמן הליכתו, וכן אחר מנחה וסעודה שלישית היה יושב

אצל החלון ולמד עמי ספר העקרים כדי שלא לבטל עד צאת הכוכבים, וכאשר נסע לפעמים בזמן רחוק על עגלה הייתי יושב עמו ומיד כאשר ישבנו התחיל עמי לחזור רשב"א תורת הבית משפה ולחוץ, עכ"ל.

בסגנון דומה מתאר תלמידו הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זי"ע את סדר טיולו במקום ההבראה, שם שהה שבועות אחדים במשך זמן הקיץ, וז"ל בס' שאול בחיר ה': כשהתחלנו לטייל, התחלתי אני להגיד לו ארבע חמש דפים גמרא ותוס' עם מהרש"א ומהר"ם בעל פה, הרבי אמר את הראשונים על דפים אלו, אח"כ המשכתי שוב בגמ' ותוס' עם מהרש"א ומהר"ם בע"פ והרבי עם הראשונים, ובאופן לימוד זה טיילנו כל בוקר שעתיים, ולמדנו כל יום עשרים עד שלושים דפים גמרא תוס' עם הראשונים.

וסיפר רביה"ק זי"ע שהמהר"ם שיק ממש לא פסק מומ"ה מגירסא, וכאשר הי' לו ד"ת ואחד שמע את הטענות של הבעלי דין ופסק את פסק דינו תיכף חזר ללימודו ולא השגיח על הבעלי דין אם קבלו את הדין.

בחודשים האחרונים לימי חייו כאשר כהו עיניו מראות הבחין משמשו כי הוא בוכה, לשאלתו לפשר הדבר נענה ואמר: אילו הייתי יודע שאבוא לידי כך הרי הייתי לומד יותר, לתמיהת המשמש על דבריו אלו, השיבו: אכן, מיום עמדי על דעתי לא ביליתי אפילו רגע אחד אם היה אפשר ללמוד, רק אם הייתי יודע שאבוא לידי כך הייתי ממעט בלימוד, ומרבה לחזור על הלימוד.

אמנם על אף דברי ענווה אלו מספרים תלמידיו כי עמדה לו אז בימי חליו זכות התמדתו הנפלאה והיה זוכר בעל פה את כל תלמודו, באופן שהיה לפליאת שומע לקחו, ואף בעת אומרו את שיעוריו בפני תלמידיו לא שינה אז מלשון רש"י ותוס' אף כמלוא נימא. ובעת השיעור היה לפניו גמרא והמהר"ם שיק סימן באצבעו על הגמרא בעת לימודו, כך שהציבור לא הבחינו שהוא סגי נהור, ופע"א רצה אחד מתלמידיו לראות אם אכן הוא סגי נהור, ופתח את הגמרא של המהר"ם שיק בעמוד אחר והמהר"ם שיק אמר השיעור וסימן בידיו על העמוד הזה כאילו הוא לומד שם.

הגה"ק ר' יהודה גרינפעלד אביו של המהרש"ג אב"ד סעמיהאלי, היה תלמידו של הכתב סופר והיה תלמיד חכם ובר אוריין והיה מקורב מאוד אצל רבו הכת"ס, וכאשר בא ר' יהודה לפרק האיש מקדש מצא את זיווגו מעיר חוסט ונשאר לגור שם אחרי חתונתו והתיידד עם המהר"ם שיק והיה מקורב אצלו מאוד. פע"א כאשר נסע המהר"ם שיק למרחצאות התלוה אליו ר' יהודה, ובאותו זמן שהה הכת"ס באותו מרחץ, ור' יהודה הלך לבקר בהיכלו של רבו הכת"ס וכמו כן הסתובב אצל המהר"ם שיק, ואירע שהכת"ס למד איזה ענין בטור אהע"ז על כן ביקש מתלמידו שכאשר יהיה אצל המהר"ם שיק יבקש ממנו אם יוכל להלוות לו טור אהע"ז. כאשר ביקר ר' יהודה אצל המהר"ם שיק שאל אותו אם יוכל להלוות לרבו הכת"ס את הטור אהע"ז, שאל לו המהר"ם שיק: האם הנך יודע באיזה ענין ובאיזה סעיפים בשו"ע זקוק רבך לעיין בו, השיב ר' יהודה ואמר לו את המקומות המדוייקים בהם צריך רבו הכתב סופר לעיין. אמר לו המהר"ם שיק שיחזור ממחרת ואז יתן לו את הטור אהע"ז, כאשר חזר למחרתו נתן לו המהר"ם שיק את כל הסעיפים בשו"ע שרשם והעתיק בעצמו על נייר. ר' יהודה התפלא מאוד על מה שלא הסכים להלוות לו את השו"ע בעצמו, אך מפני הכבוד לא אמר לו כלום. כעבור זמן מה כאשר נפגש הכתב סופר עם המהר"ם שיק, שאלו הכת"ס על כך למה לא הסכים להלוות לו את השו"ע כמתכונתו, והוכרח לרשום ולהעתיקו מחדש, אמר לו המהר"ם שיק דלא היה לו אז את הטור אהע"ז אצלו, על כן רשם בע"פ כפי זכרונו את הסעיפים האלו. והפליא הכת"ס מאוד את כוח זכרונו הנפלא, וכאשר חזר הכת"ס לביתו ראה איך שהמהר"ם שיק רשם את כל הסעיפים בדייקנות ולא היה נחסר אפי' אותו אחת.

בראש מערכות ישראל

עמד בראש המערכה בה"טיילונג" באונגארין ועל פיו חרדו כל גדולי דורו כאשר מעיד עליו הגה"צ בעל אפסי ארץ זצ"ל אב"ד נאנאש שהי' תלמיד החתם סופר במכתבו לקהילת סיגוט בעת המחלוקה הידוע בין הארטאדאקסין לבין הספרדים, וז"ל: עוד לבי חרד בקרבי בהעלותי על זכרוני בעת אסיפת הרבנים בפעסט בשנת תרכ"ט, אשר הי' אז יותר ממאתים רבנים גאונים וצדיקים ופתח הגאון המהר"ם שיק ז"ל את פיו בחכמה והזכיר את המשנה בסוטה כל הרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו וכל הגדולים חרדו לדברים הקדושים היוצאים מלבבו הטהור בלבת אש, ולחם בתוקף על שינוי בדרך אבותינו.

רביה"ק זי"ע סיפר שפעם הי' אחד מבני הגבירים שלא רצה ללבוש קיטל תחת החופה והמהר"ם שיק לא רצה לסדר לו קידושין ואמר לו אבי החתן שהוא יראה שיקדש בעל כרחו ע"י שילך להלשין עליו בערכאות, השיב לו המהר"ם שיק להוי ידוע לך שב' פעמים לובשים בגד לבן לאדם, הראשונה תחת החופה והשני' בעת הקבורה, עכשיו הבהירה בידך מתי תרצה ללבוש עתה או בשעת הקבורה, אמר לו החתן בחוצפה שאותו לא יוכל להפחיד עם דברים כאלה שאני כבר מהדור החדש, ואחר החתונה כשנת עברה אשתו מת הבעל, וכשנולד הוולד מתה אשתו ר"ל.

ומש"ה עלה אל האלוקים

רבינו המהר"ם שיק נסתלק לגנזי מרומים בשב"ק פר' וארא בראש חודש שבט תרל"ט, והלוי' התקיימה ביום ב' פר' בא, ומרן הייטב לב זי"ע הי' ראשון המספידים וכך התחיל, ויאמר ה' אל משה בא, הקב"ה אמר להמהר"ם שיק שנקרא "משה" בא, ובתוך דברי ההספד אמר: היינו סגול, (ה"ה הגה"ק בעל צרור החיים מסעליש והמהר"ם שיק והייטב לב זי"ע שידוע גודל אהבתם זה לזה והיו קשורים בעבותות האהבה) כשנסתלק הרב מסעליש נשארנו צירי, ועכשיו נשארתי לבדי חיריק.

ובס' נפש יהונתן מובא וז"ל: שמעתי מפה קדשו של רבינו בעמח"ס הק' ייטב לב זצ"ל בעמדו לפני מיטתו של המהר"ם שיק זצ"ל להספיד אותו, ענה ואמר: כתיב בפרשתן הירא את ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, ופירש עפ"י מה דכתיב ובשר

בשדה טריפה, ודרשו חז"ל בשר שיצא חוץ למחיצתו, ויש לפרש שאיש הישראלי הירא את דבר ה' צריך לעשות לעצמו גדרים לכל ענינים כדי להנצל מן היצה"ר, אבל איש אשר לא שם לבו לדבר ה' זהו בבחינת שדה, בלי גדר ומחיצה כלל, רק בהפקירא ניחא לי', וז"ש ובשר בשדה מי שהוא בבחינת שדה זהו "טריפה", ופירשו חז"ל דבבשר שיצא חוץ למחיצתו הכתוב מדבר, דהיינו שאינו רוצה בשום מחיצה וגדר, וז"ש הירא את ה' "מעבדי פרעה" היינו היצה"ר, "הניס את עבדיו" אלו החושים שלו בתשובה, "ואת מקנהו" כל מיני קנינים שלו, "אל הבתים" לבחי' בית מוקף מחיצות דהיינו גדר סייג לתורה, ואשר לא שם לבו לדבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה בבחינת שדה בלי שום גדר וסייג.

מורשתו הרוחני

השאיר ברכה שו"ת מהר"ם שיק על ד' חלקי שו"ע ועל התורה פרקי אבות הגש"פ וחיבור גדול על מס' חולין, ועוד חיבר חיבור גדול על תרי"ג מצוות, ותלמידו הגדול הגה"צ ר' שמואל בראך זצ"ל אב"ד נ. מאדע שהוציא לאור את הספר כותב בהקדמה וז"ל, הנה בגדלות המחבר ובאיכות החיבור אין רצוני להאריך אך מוכרח אני להודיע את אשר נודע רק לתלמידיו כי זה רבות בשנים הי' וחיבור גדול על תרי"ג מצוות נשלם בתכלית השלימות וכאשר יצא בנתיים החיבור הגדול מנחת חינוך על תרי"ג מצוות אמר כי בחצי ספרו הקדימו המחבר בעל מנ"ח ואז גמר בדעתו לשנותו ולקצרו.

ב' שבט

הגה"ק הרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע

ואלה תולדות

נולד לאביו הצדיק רבי אליעזר ליפמאן, ולאמו מרת מירל. בשנת תס"ב, [ט"ו שנה קודם ללידת אחיו הק' הרר"א בשנת תע"ז]. מימי נעוריו הצטיין הרבי רבי זושא בתכונה של חיפוש האמת, תמיד ביקש ושאל במה יעשה נחת רוח להבורא יתברך, וכל מה שנראה לו כמסייע למטרה זו, לא הרפה ממנו (ראה לקמן במדור סיפורי קודש מענין זה). כך עלה ונתעלה במעלות עבודת ה'. שמע הבעש"ט הק' הגיע אליו והוא החליט ללכת אליו ואף יצא לדרך. אך לבסוף התיישב בדעתו שאין הליכה זאת כדאית, בשל ביטול תורה ותפילה שבדרך, ושב לביתו. כעבור תקופה החליט שוב לבוא אל הבעש"ט ולקבל תורה מפיו, אך אז שמע שהסתלק כבר הבעש"ט לשמי רום. התקרבותו למעשה לדרך החסידות החלה כאשר נפטר אביו הצדיק, והוא עבר להתגורר אצל דודו, ר' אלימלך פיילט ממעזריטש, משמש בקודש של המגיד הגדול הרבי ר' בער זי"ע. ואז דבקה נפשו במגיד ונעשה מחשובי תלמידיו, וכאשר ראה אחיו הצעיר הרבי רבי אלימלך את עבודת אחיו הק' נתפעל הימנה, ומאז נקשרה נפשם ביותר ובצוותא חדא נהנו ממקור מים חיים. והרבה סיפורים קשורים להני תרי צנתרי דדהבא בעבודתם את השי"ת במסירות נפש. לעיתים כאשר באה לפני המגיד שאלה קשה, או כשהיה צריך לקרב אליו מי מגאוני וצדיקי הדור, שלחם אל הרבי רבי זושא, היושב בבית מדרשו מאחורי התנור ועובד את בוראו במסי"נ וקדושה עליונה. כידוע, קיבל על עצמו גלות יחד עם אחיו הרבי רבי אלימלך, נע ונד היו בארץ, ובעת ההיא החזירו נשמות נדחות לשורשם ורבים השיבו מעוון. ועוד טובא גניז ביה בפעולות נוראות בגלות זה כידוע. רבינו האריך ימים, ונסתלק ב' בשבט תק"ס, כבן ע"ז, י"ג שנה לאחר אחיו הרר"א. ומנו"כ באניפאלי סמוך ונראה לרבו המגיד. מדברי תורתו הובא בספרים רבים, וחלקם קובצו בספרים 'מנורת הזהב', 'זהב המנורה', 'תורת הרבי ר' זושא', ועוד, ולאחרונה בספר 'תורת הרמ"ז'.

הורתו ולידתו בקדושה

איש יהודי היה בכפר "לאפאחי", שליד טיקטין, ושמו רבי אליעזר ליפמאן, פעם הגיעה לביתו חבורת עניים, ור' אליעזר ליפמאן וזוגתו קיבלום בסבר פנים יפות. אחד מהם היה חולה ומנוגע בנגעים רבים, עד שאפילו חבריו התרחקו ממנו, אך הם טיפלו בו במסירות רבה. ברכם העני: "יהי רצון שתלדו בנים כמוני" ופרח לו איש האמת. ויהי לפלא. ואכן נולדו להם בנים ובנות גדולים וצדיקים ביניהם ידועים ביותר הרבי ר' זושא מאניפאלי והרבי רבי אלימלך מליזענסק.

דרכי ציון

בחד קטירא אתקטר

בעיני ראיתי ממורי ורבותי שכבר נתבקשו בישיבה של מעלה, ומנוחתם כבוד בעולם העליון בצרורא דחיי דלעילא, ובפרט מאדומו"ר הרה"ק איש אלקים נורא מוהר"ר משולם זושא זצ"ל, אשר כמה פעמים בהעלותו להתדבק בהבורא ב"ה וב"ש, היה מפשיט עצמו לגמרי מן העוה"ז עד היותו ממש קרוב להתבטל במציאות, עד שהוכרח לנדר נדרים ונדבות שיתקיים נפשו בו.

ספה"ק באר משה (קאזניץ. פר' חיי שרה)

אורייתא סתימאה

הרה"ק רבי פנחס קאריצער זי"ע אמר: הר' רבי זוסיא היה שלש עשרה שנים רב בעיר אחת, ופלא שכל העולם שכח זאת, שכידוע לא החזיקוהו ללמדן.

סיפורי הרמ"ח מסלאנים ז"ל (מערכת הרר"ז אות י"ב)

הגה"ק רבי שמעון מזשעליחוב ז"ל היה אומר כי אין באפשרות לאדם אחר להגיע אל שליש גדולתו של הרבי ר' זושא אם לא שיזכור ויהיה חקוק במוחו כל התורה כולה.

'נהרי אש' (אות קע"א)

תורתו מכרזת עליו

ידוע כי בספה"ק נועם אלימלך פר' בהר הובא דבר תורה בשם אחד החסיד המפורסם (הובא לקמן במדור 'מילי דהילולא) וצדיקים הרבו לקלס קדושת המאמר ותקוף הימנותא המאיר ממנו, וסיפר הרב בן ציון אוסטראווער זצ"ל ששמע מהגה"ק מרן החידושי הרי"מ זצוקללה"ה שאמר בשם הגה"ק הרבי ר' זושא זצוקללה"ה הפי' וכי תאמרו וכו', וסיים הגה"ק מרן בעל החי' הרי"מ זצוקללה"ה בזה"ל: "הנה העולם אומרים על הרבי ר' זושא זצ"ל שלא הי' למדן ובאמת לא כן הוא מוכח מדברי תורה הזה שמשמע ומוכח מתורה הזה שהי' גאון" עכלה"ק.

'שיח שרפי קודש' (פרשת בהר)

שמעתי מפ"ק זקני [החי' הרי"ם] ז"ל שאמר: העולם אמרו על רבי ר' זושא ז"ל שלא היה למדן; מתורה זו ניכר שהיה למדן. שאמר על פסוק 'וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' לא נזרע וגו' וציותי את ברכתי' אם לא נשאל מה נאכל, פשיטא שישפיע לנו יתברך שמו כל צרכינו שהוא המכלכל חיים, אך כשנעשה שאלה יוצרך לצוות ברכתו ביחוד על ידי ירידה מאמונה עכ"ל.

'שפתי צדיק' להגה"ק רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ל (לראש השנה אות כ"ז)

ידוע שהרה"ק בעל ה'תניא' ז"ל היה בידידות רב עם הרבי ר' זושא ז"ל, וכתב עליו התואר 'הגאון האמיתי', או 'שר התורה', ואמר שהוא גאון בנגלה ובנסתר, אבל כשבאו בפני בעל ה'תניא' לחקור על גדלותו של הרבי ר' זושא, עשה הבעל ה'תניא' כפי רצון הרבי ר' זושא ולא גילה מאומה מנגלות התורה שלו, אלא אמר שהוא גאון אמיתי ביראת השם.

'קול אמונה' (גליון של"ו עמ' ב', ועי' עוד להלן מענין זה)

שר היראה

אין לנו השגה כלל ביראת שמים של הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע. ועובדא ידענא ממקור נאמן כי פעם אחת ישב הרה"ק הרב המגיד זי"ע ולמד עם הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, ופתאום ראו שהחלון רועד, אמר הרה"ק הרב זי"ע שיש לברר אם הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע עובר עכשיו בחוץ, בדקו ומצאו שכך הוה. הסביר הרב זי"ע כי מגודל היראת שמים של הרבי רבי זושא זי"ע נופלת יראה ופחד בכל סביבתו גם על הדומם, לכן רעד החלון מפחד יראת ה'.

'אמרות טהורות' (דברים עמ' קפ"ז. וב'שם הגדולים החדש')

הגה"ק בעל אבני נזר מסאכטשוב זצ"ל אמר בשם חותנו רבינו זצ"ל [הרה"ק מקאצק זצ"ל] כי זה ברור אשר הרבי ר' זושע זצ"ל היה גאון באהבה ויראה, ואיזה חילוק יש באיזה הלכה אדם מפורסם לגאון, הוא היה גאון בהלכות אהבה ויראה.

'אמת ואמונה' (אות תת"ע)

גדול בגדולים

אמר הרה"ק המגיד הגדול הרבי ר' דוב בער ממעזריטש ז"ל על תלמידו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפאלי זי"ע שלא ינהיג עדה, שהוא כבר למעלה מענין זה.

"ארץ צבי" (מועדים, ע' רפ"ז)

אחים גם יחד

קבלה בידינו אשר שם הספר הקדוש 'נועם אלימלך' ניתן לו הן כדי להזכיר בו את שם מחברו הרה"ק רבי אלימלך, והן כדי להזכיר בו את שם אחיו הרה"ק רבי זושא, שכן 'נועם' פירושו בלשון אידיש הוא 'זיס' וזה גם משמעות השם 'זוסיא'. ובא שם הספר לרמז ולכלול אף את שם אחי המחבר בשבת אחים גם יחד.

משמיה דהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זללה"ה

ככל היוצא מפיו יעשה

הרבנית מרת ציזא חנה הרבנית של הרה"ק רבי מרדכי מראחמאסטריווקא זצ"ל היתה אשה צדקנית ומעוטרת בעטרת יוחסין, נינה היתה לצדיק הקדוש הרבי ר' זושא מאניפאלי (אביה היה אדמו"ר רבי דוד מטאלנא זצ"ל, חתן האדמו"ר רבי ישראל אברהם מטשארני–אוסטראה זצ"ל, בן הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע), ושמעתי מפיה סיפור על האי סבא קדישא, מה ששמעה מאמה, פתחה וסיפרה, שני האחים הקדושים, הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק והרה"ק הרבי רבי זושא ישבו פעם בחדרם ושוחחו כסוד שיח שרפי קודש, לפתע פרצה אנחה מלבו הקדוש של הרבי רבי אלימלך וקרא, 'אוי ואבוי הנה הוא כבר בא'. לא חלפו שניות מועטות ואל החדר נכנס יהודי והחל שופך את ליבו לפניהם באומרו כי שקע בחטאים כבדים ועתה התעורר ליבו בחטרה עמוקה על מעשיו הרעים ומבקש הוא לשוב בתשובה.

נענה הצדיק רבי אלימלך ואמר לו: צר לי, אך שערי תשובה ננעלו בפניך, אין באפשרותך לעשות תשובה. כשמוע האיש את דברי הצדיק, נפרצו סכר דמעותיו ופרץ בבכי תמרורים, אנא רבי הושיעה, יילל בקול ייאוש הנני מוכן ומזומן לקיים כל אשר תאמר לי ובלבד שאזכה לעשות תשובה. ברם דמעותיו של האיש לא הועילו מאומה, רבי אלימלך חש והרגיש בחטאיו העצומים המשטינים ומקטרגים כנגדו, לא נענה מאומה להורות לו דרך תשובה. אותה שעה החזיק הרבי ר' זושא מקטרתו בידו וביקש להעלות בה עשן, הוא פנה אל נכדתו ששהתה שם וביקש ממנה שתביא לו גחל אש מן התנור הבוער, כששבה והגישה לו את הגחל, נענה הרבי ר' זושא ואמר לאיש הרואה אתה גחל זה שבידי כשם שיעלה בידך לעשות תשובה, כך גחל זה שבידי יצמיח עשב.

כשמוע האיש את דברי הרבי ר' זושא ונוכח כי אפסו סיכוייו, נזדעזע ארכובותיו ונפל תחתיו מתעלף, כשעוררוהו מעלפונו זעק בקול גדול, אם לא מועילה לי תשובה למה לי חיים וצנח שוב בעלפונו, כל המאמצים לעוררו לא הועילו והוא חזר והתעלף שוב ושוב. נכמרו עליו רחמיו של הרה"ק הרבי אלימלך והוא פנה וקרא

באוזני האיש, 'נעניתי לך אערוך לך סדר תשובה מעילה', אך עליך להתכונן לעמוד בסדר של סיגופים למשך תקופה של שנה תמימה, באם אכן תצליח לעמוד בכל אלה, אזי תמצא מזור לנפשך ותתקבל תשובתך לרצון לפני אדון כל. הנכדה שהיתה נוכחת באותו מעמד וראתה את הדברים, חדורה היתה באמונת חכמים איתנה, היא האמינה בכל ליבה כי אם יעלה ביד האיש לעשות תשובה אזי ללא ספק יתקיימו דברי הסבא והגחל יעלה עשב. היא נטלה עמה את הגחל ושמרה עליו מכל משמר, והיתה ממתינה ומצפה לראות כיצד ייפול דבר, כעבור שנה התרחש הפלא הגדול לנגד עיניה המשתאות, מן הגחל השרוף בצבצו ועלו עלי עשב ירוקים ולחים. הגחל היה שמור במשפחתי, סיפרה הרבנית מראחמאסטריווקא, והוא עבר אל אמי, וממנה הגיע לידי, עם השנים נבלו עלי הדשא ואינם אך את הגחל עצמו אוכל עודה עמדי באוצרותי. ולצדיקים שהיו מבקרים אצל בעלה הרר"מ זצ"ל היתה מוציאה את הגחל השמור והראתה אותו לפני האורח.

'משה איש האלוקים' ח"ב

לחם אבירים אכל איש

סיפר לי מורי חמי, הצדיק המפורסם מוהר"ר אברהם מרדכי מפינטשוב ששמע מאיש אלהים קדוש, מוהר"ר ר' זוסיא מאנפאליא שסיפר לו. היאך בעניותו היה שמש בעיר אוסטרהא, והיה דרכו להתענות שנים ושלשה ימים, ואחר כך היה הולך לבקש מאיזה בעל הבית, שיתן לו על לחם להשיב נפשו. ופעם אחת אמר בלבו, שזהו חסרון אמונה לילך ולבקש לחם, אלא יבטח באלהיו באמונה שלימה, שלא יחסיר מזונו. ופעם אחת התענה שלשה ימים כדרכו, ואחר התענית לא היה מי שיתן לו מעט לחם, והתענה והלך עד שהיה קרוב למות, ולא היה מי שיתן לו שום דבר, והיה רעש גדול למעלה, ולא היה בכל המקום מי שיזדמן לפניו זה המצוה הגדולה, לקיים נפש קדוש כזה כי לא היה אפילו אחד שיהיה ראוי לזה, אף שהיה שם אנשים כשרים הרבה, לא היו ראויין למצוה זאת, שישלח לו השם יתברך דורן כזה, כמבואר בזוהר (ח"א דק"ד ע"ב, ח"ב דקצ"ח) וברא לו השם יתברך שני דדין בפיו, אחד הוציא דבש ואחד הוציא חלב ושלשה חדשים היה ניזון מזה הדבש וחלב, שהיה יונק מן הדדין שבפיו ואחר עבור שלשה חדשים בא אליו אחד, ואמר לו, זוסיא, קח לך ששה גראשין וקנה לך לחם, אזי כרגע נפסק זה הדבש וחלב. כך סיפר הצדיק בפיו למורי חמי.

'מעשה השם' (קאמארנא) עמ' קל"ה

ענוה סגולה לשמחה

הרה"ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב זי"ע היה מספר, שבעירו של הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע היה גר איזה מו"צ ת"ח, פ"א שאל אותו ת"ח את הרבי ר' זושא בטעם הדבר שהוא בשמחה תמיד, ענה לו הרבי ר זושא הנה לפני זמן מה עשה גביר פלוני חתונה לבנו וקרא את כל אנשי העיר להשתתף בשמחתו וחשבתי שלפי ערכי כלל לא יקרא לי להשתתף, וכשבא משמשו לקרוא לי שמחתי מאד ונזדרזתי ללכת כרבע שעה לפני הזמן כי ידעתי שאם אאחר לא אמצא מקום לשבת, וכשהגעתי הרי היה ריק מאנשים והגביר הושיב אותי בראש השולחן וא"כ נתמלאתי שמחה, וגם היה לו מנה יפה לכבדנו וכן במתנת יד הגון, וכשהגעתי לביתי הייתי מלא שמחה שקבלתי מה שכלל לא שערתי.

אך לעומת זה אתה, שחשבת כבר כמה שבועות קודם לכן שהגביר יקרא אותך לחתונה ובכל יום ציפית להזמנה וכשזה התמהמה מחמת איזה סיבה לא יכולת לישון בלילה ורק סמוך מאד לחתונה נזכר לקרוא לך והצטערת וכשהגיע ליל החתונה הרי חשבת שאין זה מן הראוי שתהיה מעשרה הראשונים, ולכן נתאחרת מלהגיע, וכבר לא היה מקום ראוי בראש השולחן, ורק בקושי גדול דחפו לך כסא לשבת ואף מנה יפה כבר לא היה ומתנת יד הגונה לא נתן לך כי כבר פיזר ונתן לראשונים, ונמצא כשהגעת לביתך היית מלא מרירות ועצב על כל הקורות אתך, ולכן תלמד כלל גדול, שתדע תמיד שאין מגיע לך כלום, וע"ז כל מה שנותנים לך תשמח מאד. וזו היא הסגולה הגדולה להיות מלא שמחה תמיד.

צילא דמהימנותא

אם יסתר איש במסתרים

מעשה שהיה בימי המגיד הגדול מוהרר"ב ממעזריטש זי"ע שאיש א' היה סגור במערה אחת כמה שנים ועסק שם בתורה ועבודה עד שהרגיש בעצמו שנתעלה מאד, וכשיצא מן המערה ושמע שמרעישין את העולם עם המגיד הגדול, התפלא בעצמו האיך יהיה גדול יותר ממני שהייתי טמון במערה ויגעתי הרבה שנים על התורה, ונסע אל המגיד ז"ל והוצרך להמתין אחורי הפתח, והתרעם גם ע"ז האיך אדם חשוב כמותי צריך להמתין כאן על הפתח, בחשבו זאת שמע שהרב המגיד ז"ל שאל מהרה"ק ר"ר זושא: זושא מה אומרים בשמים, ענה ואמר 'אם יסתר איש במסתרים ואני', היינו אף שמסתתר א"ע במסתרים ואעפ"כ 'ואני' שחושב א"ע ליש אז 'לא אראנו נאם ה', ובשמוע האיש הדברים הבין שעליו מתכוין הדברים ולא נכנס אז להמגיד רק חזר הביתה והתייגע עוד כמה שנים להגיע לשפלות עד שעלה בידו להסיר הגאווה מלבו, ונסע עוה"פ להמגיד. ושמע עוה"פ מאחורי הפתח האיך ששאל המגיד מר"ר זושא מה אומרים עכשיו בשמים, ענה ואמר ג"כ 'אם יסתר איש במסתרים' כנ"ל, 'ואני לא" היינו שיודע מיעוט ערכו אז 'אראנו נאם ה' כי אז מקובלת עבודתו לפניו יתב"ש.

במעלליו יתנכר נער

מסופר על הרבי ר' זוסיא זי"ע ועכ"י, שבימי ילדותו היה עקשן גדול, ובעת שהיה מתעקש שיניחו לו לעשות דבר מה, היה מתעקש עד כדי כך שהיה צם ולא אוכל כמה ימים, עד שנתמלאה משאלתו. באחד הימים שמע מהחסידים שמשוחחים ביניהם אשר כל מידה אף רעה הטבועה באדם מראה לו את שרשו בקדושה אלא שנאחז בה הרע ח"ו, ודייקא עם מידה רעה זו הוא יכול להמליך את בוראו ולהתקרב אליו באופן נפלא. מיד בשמעו זאת, החל להתבונן ולעשות חשבון נפשו: הרי בי טבועה מידת

העקשנות, ואני עקשן ונצחן גדול, מה טוב שאבוא בזה אל המלך מלכו של עולם ב"ה, לנצח את יצרי ולהדבק בהשי"ת בחד קטירא.

ומה תואם זה עם מה ששמעתי מאנ"ש שאמר פעם רבינו (מוהר"ן) ז"ל, שהרבי ר' זושיא היה מהלך עם התהלבות הלב של התחלת התקרבותו (כידוע הפתגם "אין חזק כתחילת החסידות") במשך כ"א שנים רצופות. ועיין בחיי מוהר"ן (אות תקי"ח) מה שאמר רבינו עליו, שבענין זה היה חידוש גדול וכו' עי"ש. וזה מוכיח על גודל עוצם עקשנותו בקדושה, ששום דבר לא הסיטו כמלוא נימא, ושום 'דורעכגאנג' לא פגע בו ולא השפיע עליו אפילו כזיז כל שהוא בהתלהבותו הרבה שנמשכה זמן רב כל כך ללא הפסק כל דהו.

לקט אמרים" (ח"ב, עמ' נ')

את האלקים אני ירא

סיפר אדמו"ר הרה"ק בעל קדושת ציון זצוק"ל, אשר בעת שהלך הרה"ק הר"ר זושא זי"ע בגלות ביחידות בלי לוויית אחיו הרה"ק הר"ר אלימלך זי"ע, נתארח פעם אצל גביר שהי' בעל מכניס אורחים ביד רחבה וברוח נדיבה. בכל לילה, בעת ששאר העניים כבר הלכו לישון, הי' הרבי ר' זושא זצ"ל ער עד שעה מאוחרת, ובהצנע ובהסתר עבד עבודתו הקדושה בעריכת תיקון חצות ושאר סדרי לימודיו באופן שלא יודע לשום אדם. והנה אירע פעם אחת שנאבד חפץ יקר בבית הגביר, ואחר הרבה חיפוש בחורין וסדקין, החליטו בני הבית שודאי נגנב ע"י א' העניים מהארחי פרחי שנמצאו שם, ומיד נפל החשד על הר"ר זושא זצ"ל כיון שתמיד הניח את עצמו על משכבו בשעה מאוחר מאוד.

נגש אליו הבעה"ב ובקש ממנו שיחזיר לו החפץ, ואחר שענה לו הר"ר זושא ז"ל שהוא לא שלח ידו במלאכת רעהו, תבע ממנו שילך אתו לדין לפני רב העיר שהי' גדול בתורה ואיש צדיק ובעל מקובל. הסכים הר"ר זושא בדבר וילכו אל הרב. וידבר הרב על לבו שיראה להודות על חטאו, כי עם מעשה הגניבה שלו ינעול דלת בפני העניים, שמעתה לא יפתח הבעה"ב שערי ביתו לפני האורחים מפני החשש שמא יגנבו את חפציו היקרים. אבל הר"ר זושא זצ"ל עמד בשלו, שהם חושדים בכשרים ושלא הושיט אף אצבע בדבר שאינו שלו. הוציא הרב א' מספרי הקבלה והראה להר"ר זושא זצ"ל כמה שמות הק' הכתובים שם, והזהיר לו: "ידוע תדע שיש גיהנם ששם דנין את הרשעים בשריפה ר"ל, ואני מזהיר לך, אם לא תתודה על הגניבה תיכף ומיד, אשליך אותך בעמקי השאול תחתית ר"ל בכח שמות הקדושים אלו הכתובים עלי ספר". ענה הרבי ר' זושא זי"ע: "אזוי זאגט איר! אויב איר קוקט אין אזעלכע הייליגע ספרים דארפט איר דאך זיין א מבין! זאלט איר וויסען, איך האב א סאך מער מורא פאר דעם לא תגנוב, ווי פאר אייך מיט'ן גיהנם צוואמען! עובר צו זיין אויפ'ן "לא תגנוב" איז ערגער ווי דאס גיהנם"!

ויהי כאשר שמע הרב דברים אלו מפורש יוצא מפי הרה"ק הר"ר זושא מעומק הלב בכל הפשטות והתמימות, וניכרים דברי אמת, נתרגש עד מאד, והסתכל עוד הפעם על הר"ר זושא, ואמר: "אוי, נכשלתי ולא ראיתי לנכון, חשדתי בכשרים בצדיק וישר", ובקש ממנו מחילה. וצוה להגביר שילך לביתו ויחפש עוד הפעם את הגנב, אבל את הצדיק הזה תניחו לשלום. "האיש הזה אינו מתיירא לא ממני ולא מהזשאנדארע"ן, וגם לא מהגיהנם עצמו, הוא מפחד מן ה"לא תגנוב"! את האלקים הוא ירא"! וסיים כ"ק מרן מבאבוב זצוק"ל: "דער הייליגער רבי ר' זושא האט געוויסט אז עובר זיין אויף די תורה הקדושה איז ערגער ווי גיין אין גיהנם. דאס גיהנם איז נאר א תיקון אין א צירוף אויב מ'האט נעבעך עובר געווען אן עבירה, אבער דער פגם פון די עבירה אליין, איז דאס ערגסטע וואס ס'קען נאר זיין.

פרי הכרם (בשלח תשנ"ט, עמ' ה')

ובכן תן 'פאקדיך'

בזמנו של הרה"ק הר"ר זושא זצ"ל נהגו המלכות לחלק את הצבא לשני חלקים, שילחמו בינם לבין עצמם, כדי ללמוד להכות ולהלחם, ואלו שנצחו קבלו מתנות וכדו'. הכלל, רשעים אלו שקבלו המתנות היו מלאים שמחה. פעם באו אלו הנוצחים לאיזה עיר, ונכנסו לתוך ה"קרעטשמע" שהיה שייך ליהודי, ובקשו ממנו שיתן להם י"ש, והוא נתן להם ככל משאלותם, עד שנשתכרו, ואז לא רצה ליתן להם עוד. עמדו ממקומם והתחילו להכותו, ושברו את החלונות וכלי הבית. כשראו בניו של בעה"ב את אשר לפניהם, מיהרו אל הר"ר זושא וסיפרו לו מהנעשה. ויהי כשמוע הר"ר זושא כי ח"ו יכולים הם להרוג את היהודי, קם ממקומו וחיש מהר רץ אל המקום, וכיון שהחלונות היו פתוחים נגש הר"ר זושא והתחיל לצעוק בקול רם "ובכן תן פחדך ד' אלקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת", וחזר ושנה דיבורים אלו כמה פעמים, ונפל פחד גדול על הרשעים וברחו דרך החלונות ששברו וכן דרך הפתח, ונעלמו, כי נפל פחד היהודי עליהם.

בדיוק באותו רגע הזמין הקב"ה ברחוב ההוא את השר שלהם, וירא את המחנה שלו שאך נצחו רצים כמו משוגעים, ואף כשצעק לעברם שיעצרו מלרוץ, לא עצרו ואף לא ראו אותו מגודל הפחד שאחזתם, והלה צעק עוד והתרה בהם, עד שאחד מהם הראה לחבירו, כי הלא הגענעראל נמצא כאן, אבל ללא הועיל, כי רובם רצו הלאה כמשוגעים, ומיעוט אלו שעצרו ספרו לו את אשר עשו להיהודי מפני שמיאן ליתן להם עוד י"ש. רצו הגענעראל שיקחו אותו אל בית היהודי, אבל הם מיאנו ללכת עמו מחמת רוב הפחד, ויתפלא השר מה כל הפחד הזה לחיילים מזויינים, ויספרו לו, שבא לשם יהודי אחד ומבעד החלון צעק "פאקדיך פאקדיך", ומאז הם עדיין חלים ורועדים, ואחר יום כשעלה אחד להבוידעם מצא סאלדאט אחד מתחבא בקרן זוית, ונבהל מאד, ושאל אותו החייל אם ה'פאקדאך' עוד כאן. וכמובן שצוה השר עליהם שישלמו במיטב כספם על ההפסד שגרמו. וידוע לכל שהר"ר זושא הי' במדריגה גבוה במדת היראה.

שיח שלמה ע' ס"ז. - החכמה מאין

זכות הגליון בשבוע זו

נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

עוה"ר **שלו' יצחק**

וויינבערגער הי"ו

אב"י בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת זקינו

הרה"ח ר' **אהרן צבי**

ב"ר **משה מאיר** ז"ל

נלב"ע א' שבט

ת. נ. צ. ב. ה.

דבר בעתו

פעלתן וסגולתן שבתות השובבי"ם

לקט מדברי קודש מפי צדיק וקדוש עלין לעזרה קדושת היום וסגולתן

העיקר הוא בימי השובבי"ם לדבק עצמו בקדושת שבת, ולשמור השבתות שבתוך ימי השובבי"ם בקדושה נפלאה, והוא תיקון לכל ימי השובבי"ם.

(אמרי נועם)

◆◆◆

יש לרמז דהנה בימי השובבי"ם צריך לתקן בחינת יסוד שהוא בחינת מט"ט, ועיקר ע"י השבת, ויש בהם שש שבתות.

(עטרת ישועה)

◆◆◆

תשובתו ויקבץ נידחיו כמו ע"י השופר רמז על שובבי"ם דאיתא בס' הקדוש להרב ר' חיד"א על דאיתא בשל"ה הקדוש ובהאריז"ל דתשובה ר"ת ת'ענית ש'ק ו'אפר ב'כיה ה'ספד, אמנם שזה הי' בדורות הראשונים שהי' להם גופים חזקים אבל עתה בדורות האלו שחלושים מאוד, הר"ת של תשוב"ה ת'ורה ש'בת ו'ידוי ב'שה ה'כנעה, נמצא לפני דבריו הקדושים דש"ק יש כח לתקן מה שבדורות הראשונים היה לנו תיקון ע"י סיגופים, ע"כ נ"ל שמש"ה שובו בנים שובבי"ם, הכיון על הצירוף שאמרנו שבר"ת תשוב"ה דעתה ש"ק הוא תיקון כמו מאז סיגופים, כי הר"ת של שובבי"ם הוא ב'א ש'בת ב'א י'ום מ'נוחה, והיינו לנפש ור"ל בזמן הזה שאי אפשר לנו לעשות סיגופים לתקן הנפש ע"כ הקב"ה נתן לנו הש"ק שהוא ג"כ תיקון לנפש.

(רביד הזהב)

◆◆◆

איתא בתיקוני זוה"ק מאן דמשקר בברית מילה אסתלק מיניה הוי"ה, ושריא עליה שטן דאיהו אל אחר באתר דהוי"ה, עיי"ש, והנה מבואר בספה"ק כי ארבע תפילות של שבת הרי הם נגד ארבע אותיות של שם הוי"ה ב"ה, ואפ"ל כי בכח ארבע תפילות של שבת קודש זוכה האדם לתקן הפגם ולהחזיר אותיות שם הוי"ה למקומו.

(ברך משה)

◆◆◆

שובבי"ם הוא הזמן לתיקון כמ"ש האריז"ל, וכבר אמרנו שעיקר זמן התיקון בשבתות שבהן, דשבת ברזא דברית, כמו שכתוב בזוהר הקדוש (חלק ב צב, א) צדיק איהו שבת, וקדושת השבת שמתחדש בכל שבת היא קדושת הפרשה שקורין בה, ופרשת שמות מורה שאף שהיו ישראל מושקעים בקליפת מצרים כעובר בבטן אמו, מכל מקום עלתה צעקתם, כמו שנאמר "ואת צעקתם שמעתי" וכתיב "ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי", והוא תיקון לפגם זה, כמו שאמרנו במה שנאמר "פני ה' בעושי רע" דקאי על פגם זה שנקרא רע בעיני ה', כמו שכתוב בזוהר הקדוש (חלק א ריט, ב) ובגמרא (נדה יג:), וכתיב בתריה "צעקו וה' שמע" דצעקה מועיל לפם זה, ובזוהר הקדוש פרשה זו: צעקה גדולה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב "צעק לבם אל ה'" וכתיב אחר כך "קרוב ה' לנשברי לב", והזמן לזה בשבת שנעשה הישראלי עני ונכה רוח כשחושב נותן אל לבו כל העובר עליו בימי המעשה.

(פרי צדיק)

◆◆◆

וזה הוא שרמזו בת קול יוצאת היינו שבא הרהור תשובה לאדם מהר חורב שביהמ"ק חרוב הנקרא הר אבל השכינה אומרת שובו בנים שובבי"ם בימים הללו תתקנו הניצוצות מתחילה ובפרט בימי השבתות כנרמז וזה שובבי"ם היינו שו"ב בי"ם שהים נקרא בינה שהוא עלמא דחירות והוא ש"ק ואח"כ תדעו מהו גלות השכינה.

(תולדות אהרן זיטאמיר)

◆◆◆

וביותר צריך להזהר מדבור של חול וק"ו מדיבורים אסורים ר"ל, ויענג השבת במה שהוא עונג שבת לאכול לכבוד השבת דוקא, וללבוש בגדי שבת לכבד השבת, ולקבוע למוד בשבת כי לא נתן השבת אלא לעסוק בתורה, ואם כה יעשה נמחלים עוונותיו, ובכלל אשר חטא בפגה"ב, ושב ורפא לו.

(יוסף לחק)

◆◆◆

ויאמר תיקוני שבת וזמירות והוא תיקון גדול להכרית ולזמר חלאת הזוהמא והסט"א ר"ל, ובמוצאי שב"ק יאמר כל הזמירות.

(שארית ישראל)

◆◆◆

להכות כף אל כף בלכה דודי מסוגל לתקן חטא הידוע.

(תהלות חיים עמו' רצ"ו בשם הגה"ק משינאווא זי"ע)

◆◆◆

ואם שמירת שבת מועיל עאכ"ו שלימוד הל' שבת מועיל מאוד. (אגלי טל בהקדמה)

פנימי תשע"ט בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הרה"צ ר' משה אהרן רייך זצ"ל

רב דביהמ"ד בית משה אהרן דפשעווארסק

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בווילאמסבורג יע"א

יום ג' פרשת חיי שרה תשע"א לפ"ק

רבינו: וואם טוט מען עפעם דאהי?

הרמ"א: כ'בין שוין אנגעקומען אויף יום הקדוש, און כ'האב געהאט לא עליכם א רויז, כ'האב דאך דא א בית המדרש, בין איך דא געווען יום הקדוש און סוכות, און איך פאר אי"ה מארגן אהיים קיין אנטווערפן. כ'האב שוין אפאר מאל געדופן כ'האב געוואלט קומען און לא אסתייעא מילתא. אבער אז איך פאר שוין אהיים האב איך געמוזט קומען, ווי מ'פלעגט צו זאגן 'צו זיין אין וויען און נישט זעהן דעם קיסער..'.

רבינו: יענע וואך פרשת וירא באלאנגט נאך צו ראש השנה (כי הקריאות שבר"ה הם מפרשת וירא).

הרמ"א: דער בעלזער רב האט געזאגט אז חודש מרחשון איז פון דאם לשון 'מרחשין שפתיה' אז די ליפן שאקלען זיך נאך פון די תפילות פון די הייליגע טעג.

די וואך (ביום שבת קודש הבעל"ט) איז טאקע די יארצייט פונעם בעלזער רב (הרה"ק מהרי"ד ז"ל) דעם טאטן"ם (רבינו בעל ברך משה ז"ל) סנדק.

רבינו: ווען ער איז נסתלק געווארן (שנת תרפ"ז) איז אויך געווען שבת אזוי ווי ס'פאלט היי יאר, ער איז אוועק פרייטיג צונאכטס.

הרמ"א: ער האט געזאגט אז אויף שבת חיי שרה דארף מען האבן א רבי'ן, בפשטות האט מען פארשטאנען, אזוי האט דער שווער (כ"ק מהר"י מפשעווארסק ז"ל) דערציילט, אז די ווינטערדיגע סדרות זענען איינגעהילט אין טילעפ'עם, (כן מתאמרא משמי' דהרה"ק רבי מאיר"ל מפרעמישלאן ז"ל) און מ'דארף זיין ביי א רבי'ן, און ווען ער האט עם געזאגט האט מען נישט פארשטאנען וואם ער מיינט מיט דעם.

רבינו: דער בעלזער רב האט געזאגט אז עם ווערט זיין א גרויסער עולם.[1]

---

1 עיין בס' זכרון צדיקים (ח"א עמ' ר"ח) שהמהרי"ד מבעלזא אמר שענין גדול שחסיד יהיה אצל רבו בשבת פרשת חיי שרה, ופע"א אמר שאכן כך יהיה, ושנים רבות לאחמ"כ הוא נסתלק בפרשה זו, וקיבוץ גדול זכו להיות נוכחים בשעת הסתלקותו כיון שהיו באים מידי שנה בשנה.

ועיי' בס' 'אגרא דבי הילולא' (עמוד קפ"א) כשכ"ק מרן המהרי"ד ז"ל היה בראצפערט, אמר פעם וען איך וואלט געהאט א רבי צו פארן צו עהם, וואלט איך געפארן צו עהם אויף שבת פר' חיי שרה, ומאז היו חסידים מפחדים בכל פעם בשבת פרי חיי שרה שיעבור את השבת, ובסוף נסתלק כ"ק מרן מהרי"ד זיל בליל שב"ק פרשת חיי שרה.

וראה עוד בגליון עתיקות (כ עמוד צב) שמעתי מדודי הגההצ אב"ד וואידיסלאוו שמעם מאביו הגה"צ מוואידיסלאוו זצוק"ל ששמע כמה פעמים מהגה"ק ר' פיניעלע אוסטילער זצוק"ל בחיים חיותו של חותנו מרן מהרי"ד זצוק"ל: שמעתי מחותני, ואיני יודע כוונת חותני שאמר, שאם היה לו רבי היה נוסע אליו לשבת חיי שרה, וכידוע נסתלק מרן מהרי"ד בשבת חיי שרה.

וראה עוד שם ב'אגרא דבי הילולא' שבימי שבתו של מרן המהרי"ד בראצפערט ביקר אצלו הרה"צ רבי אברהם מקנעהניטש ז"ל, שאלו מרן על יום פטירת אביו הרה"צ רבי יהודה צבי זצ"ל מסטרעטין, אה"כ אמר מרן, יש צדיקים שבוחרים לעצמם את יום פטירתם שיחול ביום שחל בו יום ביפורים הבא, ויש צדיקים שבוחרים לעצמם יום שחל יוה"כ שעבר, והרה"ק מקנעהניטש אכן נסתלק זמן קצר לאחר מכן ביום כ"ח תמוז תרע"ץ יום שחל בו תמיד יום הכפורים הבא, וכ"ק מרן ז"ל נסתלק ביום כ"ב מרחשון יום שחל בו תמיד יום הכפורים שעבר.

ואגב יש לציין שבס' זכרונות אדמור"י בעלוא (ח"ג עמ' שנ"ג) מביא שהרה"ק המהרי"ד מבעלוא ז"ל אמר בשם אביו הרה"ק מהר"י ז"ל שסגולה לפרנסה לנסוע לציון בחדשי תשרי חשון וכסליו, כי הראשי

הרמ"א: כ'האב געהערט אז ביי רבי ישעי'לע קרעסטירער איז געווען אזוי, רבי משה גראס פון קראלי האט דערציילט פאר מיין שווער ז"ל,[2] אז ווען רבי ישעי'לע איז צוריק געקומען (בשנתו האחרונה) פון צאנז (שנסע על היומא דהילולא של מרן הדברי חיים ז"ל ביום כ"ה ניסן) איז ער שוין געווען שוואך, און האט נישט געוואלט מ'זאל ברענגען דאקטורים, און ער האט געבעטן די קינדער און די אייניקלעך, רבי משה גראס איז דעמאלטס געווען אכט יאר, און נאכדעם האט ער געזאגט, אליהו הנביא איז אים געקומען פאקן די פעקלעך, און אויף מארגן זאל מען זהען אננרייטן אסאך קארטאפל, ווייל ס'וועט דאך זיין א גרויסער עולם (כשמתכוין על הלויה שלו).

רבינו: איך האב געהערט אז ביים בעלזער רב איז אויך געווען אזוי.

הרמ"א: דער זיידע (כ"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ל) איז געווען גאר נאנט ביים בעלזער רב רבי ישכר דוב, און ער פלעגט אלץ איינשטיין ביים זוהן ביים בעלזער רב רבי אהרן, ער איז געווען א קרוב, די משפחת גלאנץ (חותנו של רבי איציקל ז"ל) זענען בעלזער אייניקלעך, דעם רבי'נס אייניקל (הרה"ג ר' יואל גלאנץ שליט"א התן הגה"צ רב דקהילתינו וומסב"ג שליט"א) איז דאך אויך פון די משפחה.[3]

ער (רבי איציקל ז"ל) האט געהאט א מעשה מיטן סטראפקובער רב (הרה"ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב ז"ל בנו של הגה"ק משינאווא ז"ל), ווען ער איז געווען אין קרעניץ, איז ער צוגעגאנגען צום סטראפקובער רב און געזאגט 'איך וויל זיין ביים רבי'ן אויף שבת', זאגט ער 'איך האב נישט קיין רעסטאראנט', ער איז עפעס ברוגז געווען אויף דעם וואס ער (רבי איציקל ז"ל) איז געפארן קיין ציעשנוב (להרה"ק רבי שמחה יששכר בער ז"ל אחיו של הרה"ק מסטראפקוב), ער האט געזאגט אז ווייל ער האט געמאכט דעם ציעשנובער רב פאר א רבי, ווען דעם איז ער אוועק יונגערהייט, כ'וויים נישט פונקטלעך... ער האט געהאט זיינע הויכע ענינים.

פרייטיג איז ער געגאנגען אין מקוה, און דער סטראפקובער רב איז ארוים געקומען פון מקוה, האט אים דער סטראפקובער רב געזאגט 'דו וועסט דאך אוודאי זיין ביי מיר אויף שבת', האט ער געפרעגט 'דער רבי האט דאך געזאגט אז דער רבי האט נישט קיין רעסטאראנט?', רופט זיך אן דער סטראפקובער רב 'אזוי האב איך דיר געזאגט?!, קום אריין זונטיג וועל איך עס פארגיטיגן!, און ער האט געזאגט 'כ'האב מיך שוין איינגעזאגט פאר בעלזער רב (הרה"ק ר' ישכר דוב ז"ל)'.

דאם ערשטע מאל וואס זיי זענען געווען אין בעלזא איז געווען ווען רבי זושא'לע א זוהן פון רבי פיני'עלע (הרה"ק רבי פנחס אבד"ק אויסטילא ז"ל התן הרה"ק מהרי"ד ז"ל) האט געמאכט א פדיון הבן, איז זיין שווער (הרה"צ ר' ישכר דוב הכהן גלאנץ ז"ל חותנו של רבי איציקל ז"ל) אהין געפארן, און האט מיטגענומען זיין איידעם (רבי איציקל), און דער בעלזער רב האט זיך דעמאלטם מיט אים שטארק געטשאטשקעט, און האט אים גהייסן עסן פון איין טעלער, פאר די יושבים איז עס נישט געפאלן, און זיי האבן עס געוואלט ארוים כאפן... און דער בעלזער רב האט געוויזן מ'זאל אים נישט טשעפן. שפעטער האט דער בעלזער רב אריינגעטראכט צי ער זאל געבן נאר פארן כהן די שפעזן אדער אויך פאר אים (מכיון שרצה שישאר בידו של הכהן החמשה סלעים בשלימות), צום סוף האט ער אים יא געגעבן די שפעזן.

שפעטער האט אים דער בעלזער רב געזאגט, אז ער האט גהערט אז ער גייט פאר אידנ'ס ווען נאך געלט, זאגט ער אים צוויי זאכן, איינם, מ'דארף האבן צוויי טאשן, איינם פאר די געלט, און איינם פאר די בושות, און צווייטנס האט ער אים געזאגט, ער זאל נישט רחמנות האבן אויפן געבער, און אז ער דארף נאך זאל ער בעטן נאך, האט ער גלייך אויסגעשטרעקט די הענט פארן בעלזער רב... דער בעלזער רב האט שטארק הנאה גהאט און געזאגט 'דו ביזסט א גוטער תלמיד'.[4]

תיבות של החדשים הללו הם חת"ך שהוא שם המסוגל לפרנסה, ואם קשה לבוא בזמנים אלו כדאי להשתדל ולבוא בשבתות פרשת בראשית נח ולך לך, שהסופי תיבות שלהם הם אותיות חת"ך.

2 הר"ר משה הי' בנו של הגה"צ ר' שמואל ז"ל אבד"ק קראלי הי"ד מח"ס עלה שמואל, בנו של הגה"ק ר' ישראל יעקב יוקל ט"ב ז"ל אבד"ק וואלאווע מח"ס היטב איטיב, וחתנו של הרה"ק ר' ישעי'לע מקערעסטיר ז"ל.

3 עי' בס' י"ג אורות (ח"ב עמ' קכ"ז) במכתב של הרה"ק מהר"י מפשעווארסק וז"ל: רבינו מוהר"ר שלו' רוקח ז"ל רב דבעלזא ורבן של ישראל הי' מיוחס גדול ובנו הה"צ מוה"ר יודא זינדל ז"ל הי' לו בת הצדיקת טאבאלא ע"ה ובעלה הי' הרב ר' אברהם יושיע העשיל ז"ל נכד להגאון הצדיק מוהר"ר מאיר קריסנאפאלער ז"ל רב דעיר בראד, גם נכד לרבינו מוהר"ר לוי יצחק מבארדיטשוב זצ"ל.

בנה הבכור של הרבנית טאבאלא הי' ר' מאיר מלובלין ע"ה בנה השני ר' זלמן פרענקיל ע"ה, בתה הצדיקת דבורה נחמה אשר בעלה הי' החסיד ר' ישכר דוב הכהן גלאנץ ע"ה וכו'.

4 בשולחן הטהור ביום שושן פורים בא' השנים, הזכיר רבינו סיפור זה באריכות, אחר שביקש מעות לצדקה ונתקבץ סכום גדול, והאציל ברכת

דער שווער (מהר"י מפשעווארסק ז"ל) האט איינמאל געזעהן דעם בעלזער רב, דער זיידע איז אסאך געפארן צו אים,

---

הקודש לאלפי המשתתפים בסכומים הגונים לטובת קופת "אבני חסד" ענה ואמר בזה"ל:

"איך וועל דערציילן א מעשה. דער בעלזער רב רבי ישכר בער ז"ל האט אמאל געמאכט א פדיון הבן פאר אן אייניקל. האט ער מכבד געווען מיט "כהן" רבי בערעלע גלאנץ. (ר' יוסף חיים גלאנץ זאל זיין געווען וואס מיר האבן דא, זיינס א זיידע) ער איז געווען א כהן, האט ער אים מכבד געווען אז ער זאל זיין כהן ביים פדיון הבן. איז ער געקומען צו פארן צו די שמחה ביים בעלזער רב, און ער האט מיטגענומען זיין איידעם. רבי איציקל (מפשעווארסק) ז"ל וואס האט געוואוינט שפעטער אין אנטווערפן, ער איז געווען אן איידעם ביי דעם רבי בערל. איז רבי בערל אריינגעקומען און ער האט שלום געזומען ביים בעלזער רב. פרעגט אים דער בעלזער רב, וואס זיין איידעם טוט. האט ער זיך אנגערופן "מיין איידעם איז א עוסק במצוות, ער גייט אסאך נאך געלט פאר נצרכים". ער איז געווען א אינגערמאן און ער האט שוין דעמאלטס אסאך עוסק געווען אין חסד. רבי איציקל איז דארט געשטאנען, זאגט אים דער בעלזער רב, דו גייסט נאך געלט, קום וועל איך דיך אויסלערנען, איך וועל דיר געבן אפאר הדרכות, זאלסט קיינמאל נישט שוינען דעם נותן. דעם מקבל זאלסטו שוינען, דעם נותן זאלסטו קיינמאל נישט שוינען, און אפילו דו האסט שוין איינמאל געבעטן געלט, זאלסטו דיך נישט צוריקהאלטן פון צוריקגיין צו יענעם נאכאמאל בעטן געלט. אזוי זאגט אים דער בעלזער רב ז"ל. שטעלט ער זיך אויף (רבי איציקל), ער גייט צו צום בעלזער רב, און ער זאגט אים "רבי איך גיי נאך געלט. דער רבי זאל אזוי גוט זיין און מיר געבן געלט", האט דער בעלזער רב אים געגעבן געלט. נאכדעם זאגט ער אים, דער רבי האט דאך געזאגט אז אפילו מ'האט שוין איינמאל געבעטן זאל מען זיך נישט צוריקהאלטן פון בעטן נאכאמאל, וויל איך איצט נאכאמאל בעטן פון רבין. זאגט אים בעלזער רב: אה, איך זעה דו קענסט שוין זייער גוט..."

והמשיך אז רבינו לבקש מציבור אנ"ש בזה"ל: "איך וויל זאגן דעם עולם דא, איך האב געבעטן פון ציבור געלט (לטובת קופת אבני חסד) אבער איך וועל אי"ה נאכאמאל בעטן געלט... און איך וויל טאקע שוין איצט דא פארזאגן אז איך וויל צוזאמשטעלן געלט פאר אונזערע מוסדות אין ארץ ישראל. איך וויל אז יעדער זאל געבן פאר די מוסדות יטב לב אין ארץ ישראל, אז מען זאל קענען שיקן אויף פסח, פאר די עניי ארצינו הק', אז מען זאל קענען אויסצאלן פאר אלע איינגעשטעלטע אויפן יום טוב פסח, די מלמדים פון חינוך הבנים און חינוך הבנות, און אלע עוסקים במלאכת הקודש אין מוסדותינו הק' אין ארץ ישראל, מען זאל קענען די אלע אויסצאלן אויף פסח. און דאס איז בך חותמין, דאס איז חסד די מדה פון אברהם אבינו, חסד פאר אנשי שלומינו אחים לדעה אונזערע ברודערס אין ארץ ישראל. וויל איך בעטן די אלע עסקנים פון מוסדות יטב לב, ביי וועמען זיי האבן נאכגעישט געבעטן קיין געלט זאלן זיי בעטן געלט, און אויב זיי האבן שוין ביי איינעם געבעטן געלט, זאלן זיי נאכאמאל גיין נאך געלט, און קיינעם נישט אויסלאזן, און זען אז מען זאל קענען שיקן אויף ארץ ישראל, אז אידן דארט זאלן האבן א כשר'ן לוסטיגן פסח. זאל דער אויבערשטער העלפן, אונז אלע דא זאלן מיר אויך האבן א כשר'ן פרייליכן פסח און א לוסטיגן יום טוב".

אבער דער שווער האט אים איינמאל געזעהן, דאס איז געווען וועג ער איז געפארן דעם לעצטן יאר פון בעלזא קיין קרעניץ, דורך קראקא, מ'האט זיך געשטופט טויזנטער מענטשן צו די באהן, ער איז געווען א מלך בישראל, אפילו גוים האבן זיך געשטופט. האט ער אויסגעטוהן דעם קאלפיק, און געזאגט 'קראקעווער בהמות גייט'ס אוועק', ער האט מורא געהאט אויב ס'וועט חלילה איינעם עפעס געשעהן. דעמאלטס איז דער שווער געשטאנען דארט בשעת מעשה.

דער זיידע האט דאך געהאט סמיכה פון אים, ער פלעגט זאגן 'ווען כ'וואלט געהאט שכל וואלט עם וועג געווען סמיכה'.

רבינו: דער בעלזער רב איז אוועק פון א לונגען אנטצינדונג, אסאך צדיקים, דער רבי ר' הערש (הרה"ק מרימנוב ז"ל) איז אויך אוועק פון א לונגען אנטצינדונג.

הרה"א: יא, דער רבי ר' הערש האט צוגעזאגט אז ער וועט פארן צו רבי אליעזר"ל דזשיקובער אויף א שבת, וויל רבי אליעזר"ל האט אים שטארק מקרב געווען ביי זיין טאטן, ביים ראפשיצער רב. דער שווער (מהר"י מפשעווארסק ז"ל) איז דאך געווען פון די געגנט פון רימנוב, ער האט געשטאמט פון יאשליסק, און ער איז אויך געווען רב אין יאשליסק, ער האט געוואוסט צו דערציילן אז דער רבי ר' הערש האט זיך איינגעפאקט אין דאכענעם און ער איז געפארן קיין דזשיקוב אויף א שבת (פרשת לך שנת תר"ז, שהיה כעשרה ימים לפני פטירתו לחיי עוה"ב).

רבינו: און אויפן וועג האט ער זיך פארקילט, כ'האב אויך אזוי געהערט פונעם טאטן ז"ל, אז דער רבי ר' הערש האט זיך פשוט פארקילט אינטערוועגנס, אזוי האט ער אמאל פארציילט.

הרה"א: דער שווער פלעגט דערציילן, און ער האט עס געהערט פונעם זיידן, דער זיידע האט נאך געקענט אידן וואס זענען נאך געפארן צום רבין ר' הערש, איינער האט געהייסן ר' ישעי' ביללער, ער האט דערציילט, אמאל איז ער מיטגעפארן מיטן רבי ר' הערש קיין דזשיקוב, דער רבי ר' הערש האט געהאט א מנהג אז ווען ער פלעגט זאגן תורה פלעגט ער אנהייבן פון 'בראשית ברא', ביז ער איז אנגעקומען צו די שירה, האט ער זיך אויפגעשטעלט און געזאגט די שירה, ווען ער איז געווען אין דזשיקוב עטליכע וואכן פאר זיין פטירה האט דער דזשיקובער רב אים מכבד געווען צו זאגן תורה האט ער אויך אזוי געטוהן. און זיין זוהן דער אמרי נועם פלעגט צו זאגן, אז ער וואלט נאך איינמאל געצאלט אסאך געלט – ער איז געווען א איידעם

ביי א עושר, ער האט געהאט דריי הונדערט בעכערם (שהיה אז חשיבות למי שיש הרבה כוסות מכסף), און אסאך געלט – כ'וואלט אלעם אוועק געגעבן כדי איך זאל נאך איינמאל קענען הערן ווי דער רבי ר' הערש זאגט 'נטית ימינך תבלעמו ארץ'.

דער שווער האט ליב געהאט מסביר צו זיין – האט ער מסביר געווען, אז דער רבי ר' הערש האט ביי אים דעמאלטם צוגענומען דאם גאנצע ארציות דאם גאנצע גשמיות 'תבלעמו ארץ', און דאם איז געווען ביי אים אזא חשיבות.

דער שינאווער רב איז דאך אויך געפארן צום רבי'ן ר' הערש, ער האט געהאט א חבר (הגה"צ ר' זאב וואלף מפשעווארסק ז"ל בעל שו"ת משיב כהלכה) וואס האט געלאכט 'הערש משרת איז געווארן רבי'... (כן הי' נקרא כשהיה משרת בקודש אצל רבו הרה"ק הרמ"מ מרימנוב ז"ל), דער שינאווער רב האט אים מציע געווען ער זאל מיטקומען מיט אים ווען ער פארט קיין רימנוב, ער זאל זעהן דעם רבי ר' הערש (וכן עשה), ווען דער רבי ר' הערש האט געזאגט תורה ביי שלש סעודות איז געווען טונקל, האט דער הייליגער שינאווער רב געזאגט אז ער האט שוין געווארט מ'זאל שוין אנצינדן די ליכט און זעהן ווי אזוי דער חבר זעהט אוים ביי די תורה, ער האט טאקע זייער געווויינט ביי די תורה פון גרויס התפעלות.

רבינו: דער הייליגער רבי ר' הערש איז געווען א אש להבה.[5]

דער רבי ר' הערש האט זיך משדך געווען מיטן ריזשינער, און דער ריזשינער האט אויסגערעכנט זיין גרויסן יחוס, האט דער רבי ר' הערש געזאגט, אז ער איז געווען א יתום, און מ'האט אים אויסגעלערנט (כשרצו ללמדו אומנות אמרו לו) 'נייע סחורה זאל מען אכטונג געבן נישט צו פארדארבן און אלטע צו פאררעכטן' [וכשמוע זאת הרה"ק מריזשין אמר שאין לו להוסיף עוד, כי ראה בזה בינתו העמוקה בעבודת ה'].

הרמ"א: ער איז געווען א נשמה קדושה כידוע, נאר מ'דערציילט אז מ'האט געווואוסט אז ווער ס'איז אריין געגאנגען תיכף נאך רבי משה פשעווארסקער אין מקוה האט באקומען מדריגות.

ווען דער רבי ר' הערש האט דאם געהערט, ער איז נאך געווען א בחור, און דער גאנצער עולם האט זיך אויסגעטוהן אריינצוגיין תיכף נאך איהם אין די מקוה, האט דער רבי ר' הערש נישט געווארט, נאר ער איז אריינגעשפרינגען מיט די קליידער... דער שווער איז דאך געווען פון די געגנט פון רימנוב, פלעגן ער עם אלעמאל דערציילן אז נאכדעם איז ער געווארן א נייער מענטש, און ער איז נאכגעלאפן נאך רבי משה'ן, האט איהם רבי משה געזאגט אז ער זאל גיין קיין רימנוב (אצל הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנוב ז"ל).

רבי אברהם משה הראשון פון פשעווארסק, ס"איז דאך געווען צוויי רבי משה'ס פון פשעווארסק, און דער זיידע (רבי איציקל ז"ל) איז געבוירן י"ב טבת (ביומא דהילולא של הרה"ק רבי אברהם משה ז"ל הנ"ל), אבער ער האט נישט געהייסן נאך אים, נאר 'משה' האט ער געהייסן ווייל ער איז געבוירן ביי א וואסער [ונקרא משה ע"ש הכתוב (שמות ב, י) כי מן המים משיתיהו], און יצחק האט ער געהייסן נאכ'ן הייליגן חוזה פון לובלין.

און דער שווער (מהר"י ז"ל) פלעגט זאגן א וועלט 'א נם אז דער שווער האט נישט געהייסן 'יעקב' אויך [כשמו הק' של החוזה 'יעקב יצחק'], ווייל אויב יא וואלט ער נישט געקענט ווערן א איידעם ביי אים.[6]

רבינו: אז ס'איז דא צוויי נעמען איז שוין אנדערש...[7]

כ'האב געזהען ברענגען פונעם שינאווער רב אז אפילו ביי כלה וחמותה, מ'זאל צוגעבן א נאמען, אין וילקט יוסף (שנה יח קונטרס ה–ו) איז ער מעתיק א מכתב פונעם שינאווער רב

---

5 עי' בס' פרי הגן מה שסיפר רבינו [מהר"י] ז"ל שפעם אחת איקלע הרה"ק הרבי ר' הערש ז"ל לישוב לאדאני יצ"ו ונכנס לבית הרה"ח ר' זאב וואלף הכהן ז"ל גראס, שהיה חסיד מפורסם ועתיר נכסין מחשובי העיר, והרה"ק הרבי ר' הערש ביקש ממנו סכום גדול מאוד ולא גילה לו שהוא הרבי מרימנוב, על כן לא ידע הרה"ח הנ"ל מי הוא זה האורח המבקש ממנו כ"כ הרבה כסף, שהרגיש עליו שאינו אורח פשוט, ע"כ התיישב שישאל את מרן הייטב לב ז"ל שהיה ג"כ אז בישוב הנ"ל בעת ההוא, והשיבו הייטב לב ז"ל שרוצה לראות בעו עיניו את האורח, והלך עמו אל ביתו, ויהי כאשר הלך אתו אל ביתו ופתח את הדלת וראה את צורתו הק' של הרבי ר' הערש ז"ל מיד נרתע לאחוריו וצעק: "א אש להבה דער הייליגער רבי ר' הערש", ואמר להרה"ח שיתן לו את כל אשר יבקש, וכן עשה, ובגלל הדבר הזה נתברך הרה"ח הנ"ל בכ"ט.

6 כי נודע מש"כ בצוואת רבי יהודה החסיד (אותיות כ"ג כ"ד) לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו.

7 עי' בס' הפוסקים מילי דחסידותא, טוט"ד (מהדורת"ל סי' רס"ג), צמח צדק (אה"ע סי' קמ"ג) בשם הגה"ק בעל התניא, ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' י"ג) שכן עשה מעשה בעצמו הגה"ק בעל עטרת צבי ז"ל. וכן הי' מרגלא בפומי' של מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל בשם מרן דודו כ"ק מרן רבינו ז"ל לומר שאם יש לא' עוד שם א"כ אין שם שניהם שוה.

וואם ער שרייבט בכלה וחמותה ׳זולת בהוספת שם לאחד משתיהן׳.[8]

הרמ"א: יא, דער זיידע פלעגט זאגן אז מ׳האט נישט מקפיד צעווען, דער זיידע איז דארט אויפגעצויגן געווארן, זיין מומע איז געווען די שינאווער רביצין (בזיווג חמישי).[9]

רבינו: קען מען דען משיג זיין דעם שינאווער רב, איז שינאווא איז אנגעקומען א דיבוק, און האט געזאגט אז וועז די ממונים האבן אים געטריבן אין וואלד, האט ער געזעהן ווי די ביימער שאקלען זיך, האט ער געפרעגט ׳פארוואס שאקלען זיך די ביימער?׳, האט מען אים געזאגט ׳אז דער שינאווער רב גייט מאכן קידוש׳, האט ער געזאגט ׳אז אויב די ביימער שאקלען זיך פון זיין קידוש, איז זיכער אז ער קען מיר א טובה טוהן׳, און ער איז אנגעקומען קיין שינאווא, וועז דער שינאווער רב האט געזאגט ׳אדון כל הנשמות׳ פרייטיג צונאכטס איז ער צוגעפלויגן צו די פום, און זיך געבעטן.

הרמ"א: דער זיידע איז געווען דארטן וועז דער דיבוק איז געווען, ס׳איז געווען א יונגל פון יאס, וועז מ׳האט ארויף געלייגט אויף אים ׳שמות׳ האט זיך דער דיבוק געווארפן, און וועז מ׳האט ארויף געלייגט א פשוט׳ע זאך איז ער שטיל געווארן, כ׳האב געהערט אסאך מאל פונעם זיידן רבי איציק׳ל, און כ׳האב אויך געהערט פונעם שווער, אז זיינס א פעטער איז דארט געווען, און האט דערציילט אז דער שינאווער רב האט געהאט א סיגוף ער פלעגט זיך קלאפן די

---

8 וז״ל התשובה ממרן הדברי יחזקאל: אבל בשאלה שבאה עתה לפנינו כתב כ״ת שתי שמות שוין, ובאתי לפסוק היתר, זולת בהוספת שם לא׳ משתיהן, ואודות שקשה לו כי בגוף הספר חסידים בסימן תרע״ז איתא משולשים, אבל אחרי העיון קצת לא קשה וכו׳, ע״כ אי אפשר לסתור מזה לשון הצוואה שכתב סתם לא ישא אשה ששמה כשם אמו וכן העולם מקפידין, לזאת לא אוכל להגיד נגד צוואת רבי יהודה החסיד, אם לא בהוספת שם לא׳ משתיהן, עיי״ש. וראוי לציין מנהג רבותיה״ק ז״ל בזה, שעכ״ז ישאלו ג׳ רבנים שיסכימו להשידוך.

ובספר אילה שלוחה נעתק מכתב מאת הגאון הגדול רבי נפתלי הכהן שווארץ זצ״ל אבד״ק מאד משנת תרנ״ה, שכתב אל הגה״ק משינאווא ז״ל ובו הוא כותב: ׳וקודם המו״מ (של התנאים) ניתן שם חדש נוספת לבתו הבתולה תחי׳ כאשר יען אותו הדרג״ק וכו׳ כי בכגון דא ליכא שום קפידא, ועשינו קשר תנאים.

9 ה״ה הרבנית שיינדל ע״ה שהיתה אחות אביו הרה״ק רבי נפתלי אלימלך געווירצמאן ז״ל. בת הרה״ק רבי אברהם מגארליץ ז״ל, בן הרה״ק רבי אלימלך (התן הרה״ק רבי אלעזר מליזענסק, בן הרה״ק הרבי ר׳ אלימלך מליזענסק ז״ל) בן הרה״ק ר׳ ישראל חתן הרה״ק הרבי ר׳ אלימלך מליזענסק ז״ל. הנישואין התקיימו בשנת תרמ״ב לערך, ולא היה לו בנים ממנה.

העגט ביי די אדערן, ס׳האט געקענט אמאל גיסן בלוט, און מ׳האט געמיינט אז ס׳איז א סיגוף, דערווייל האט מען געזעהן אז וועז דער שינאווער רב האט אזוי געטוהן, האט דער דיבוק געשריגן פון יענעם עק ׳רבי, הערט׳ס אויף, ווייל עם ברענט׳.

דער דיבוק איז דארט געבליבן ביז חמשה עשר בשבט, דעמאלטס איז געווען א פדיון הבן, האט דער שינאווער רב גזאגט ׳אונז האבן מיר יעצט אויסגעלייזט א אידיש קינד, יעצט וועלן מיר אים אויך אויסלייזן׳.

אגב, דער שווער האט מיר געזאגט אז ער פלעגט דאך זיצן נעבן זיידן ביים זיידס׳ טיש, איינמאל איז אויסגעקומען אז דער וואסלויער רב פון ראמעניא איז געקומען, און ס׳איז מיטגעקומען מיט אים א גבאי א עלטערער איד, האט דער זיידע געזאגט פאר׳ן שווער ׳קוק אהין, ער איז דער דיבוק׳. דער שווער האט געקלערט, ס׳איז עפעס חלומות, ער זעהט א עלטערער איד, פאלט אים אזוי איין, אזוי איז געווען נאכאמאל און נאכאמאל, און דער שווער האט אפגעווארט ביזן סוף טיש. וועז דער איד איז ארוים געגאנגען, איז צוגעגאנגען מיין שווער און גיט אים ׳שלום׳, און פרעגט אים פון וואו קומט א איד?, ענטפערט ער ׳פון יאס׳. פרעגט אים דער שווער ׳איר וויסט פון א מעשה מיט א דיבוק?׳ ענטפערט יענער ׳שא, זאגט נישט, איך בין דער איד...!׳.

א האלב יאר האט זיך דער שינאווער רב אפגעגעבן מיט דיבוקים,[10] און שפעטער האט ער עם אוועק געשטעלט, ווייל זיין זוהן רבי לייבוש טורנער (הרה״ק ר׳ לייבוש מק״ק טורנא) איז נישט געזונט געווארן, האט ער תולה געווען אז דאס האט אים געשאדט.

דער זיידע דערציילן נאך א מעשה פונעם שינאווער רב וואס ברענגט חיזוק אין אמונה, מ׳זעהט אין דעם רוח הקודש פונעם שינאווער רב, פרייטיג צונאכט׳ס האט מען אין שינאווא יא געפאטשט מיט די הענט, אין בעלזא האט מען נישט געקלאטשט מיט די הענט שבת, איינמאל איז דער שינאווער רב געגאנגען פון זיין פלאץ ביז אונטן אין בית מדרש ביי מעריב זייט, און איז צוגעגאנגען צו א איד און געגעבן א ׳באבע׳ (קלאפּ), און גזאגט ׳אז מ׳האט מחשבות זרות קנאפט מען זיך, נישט מ׳זאל יענעם מבלבל זיין׳. פלעגט דער זיידע זאגן, ׳מילא אז ער האט מרגיש

---

10 עיין בס׳ י״ג אורות (ה״א) שאחיו הרה״ק מגארליץ ז״ל כינה את אחיו הק׳ משינאווא ׳דער דיבוקים טרייבער׳, וחשבו שכוונתו על שהוא מגרש דיבוקים, ואח״כ ביאר שכוונתו על ענין יותר גבוה ונעלה, אז ער טרייבט אהן דביקות אינעם באשעפער.

געווען אז איינער האט מחשבות לא טהורות, ס׳שטייט אז די מחשבות שטערן פאר א צדיק, אבער אזוי ווייט צו וויסן אן אדרעס, ווער דאס איז און וואו ער שטייט, איז שוין רוח הקודש׳.

רבינו: דער טאטע ז״ל האט אויך געהערט די מעשה פון אים, ער ברענגט עס אין ברך משה פ׳ שמיני.[11]

הרמ״א: דער זיידע פלעגט זאגן אז יעדן טאג וועז ער זאגט ׳האל הגדול הגיבור והנורא׳, דערמאנט ער זיך ווי דער שינאווער רב האט זיך געווארפן מיטן שטענדער וועז ער האט געזאגט ׳והנורא׳.[12]

רבינו: דער טאטע ז״ל האט דערציילט אז דער זיידע (הרה״ק רש״א מראצפערט ז״ל) האט געהאט אין שטוב א שאפע וואס ער האט מיטגעברענגט פון טורנא קיין אונגארן, די שאפע האט געהאט א דעקל פון האלץ פון אויבן וואס האט געהאט א שפאלט.

האט ער דערציילט אז וועז ער האט נאך געווואוינט אין טורנא, איז דער ברודער דער שינאווער רב איינגעשטאנען ביי אים א לינת לילה, אינדערפרי האט דער שינאווער רב געזאגט ברכת התורה, און ער האט אזוי געקלאפט מיט די האנט בשעת ברכת התורה מיט התלהבות אז די האלצערנע דעק פון די שאפע איז געווארן צושפאלטן. און שפעטער האט דער זיידע די שאפע מיטגענומען קיין ראצפערט.

רבינו כיבדו לברך על הפירות

הרמ״א: דער ציעשנובער רב (הגה״צ רבי יחזקאל שרגא ז״ל הי״ד חדב״נ מרן העצ״ח ז״ל) איז דאך געווען א שוואגער מיטן טאטן (רבינו בעל ברך משה ז״ל).

איך בין געווען וועז דער טאטע ז״ל (רבינו בעל ברך משה ז״ל) איז געווען ביי מיין זיידן דעם לעצטן יאר תשל״ו איז דאס געווען, אין אנטווערפן. דער רבי איז אפשר אויך געווען מיט אים?

רבינו: ניין, דער טאטע איז דעמאלטס געווען אונטערווענגס פון מקומות הקדושים.

והמשיך הרמ״א לספר: דער זיידע איז געליגן אין בעט, און דער טאטע האט אים געגעבן א קוויטל, און דער זיידע האט אים גאר שטארק מקרב געווען.

רבינו: איך געדענק וועז רבי איציקל איז געווען דא אין אמעריקא, איז ער געקומען באזוכן דעם טאטן, ער איז שוין געווען א אלטער איד, איז דער טאטע אראפגעגאנגען די שטיגן פון שטוב, ער האט נישט געוואלט ער זאל זיך מטריח זיין און ארויפקומען, און האט אים אויפגענומען אונטן אין בית מדרש, ער האט דעם טאטן שטארק מכיר טובה געווען, ווייל ער האט געהאט א א איידעם (הרה״צ ר׳ יחזקאל שיף ז״ל) וואס האט געוואוינט אין סיגעט, און דער טאטע האט אים מקרב געווען אין סיגעט בימים ההם, במילא האט ער דעם טאטן מכיר טובה געווען.

הרמ״א: דער זיידע האט אויך געהאט א זוהן אין ראמענא, רבי יוסף חיים, וואס איז געווען א איידעם אין מיהאלאוויץ.

וחזר הרמ״א לענין הראשון: כ׳געדענק אז וועז דער טאטע (רבינו בעל ברך משה ז״ל) איז געווען ביים זיידן, האט דער זיידע נישט געוואלט נעמען דאס קוויטל, כ׳געדענק שוין נישט פונקט וואס עס איז געווען, ארום און ארום זענען געשטאנען אנגעפאקט אסאך מענטשן.

דעמאלטס האט ער דערציילט אז וועז דער זיידע דער עצי חיים האט א שידוך געטוהן מיטן יונגן ציעשנובער רב, ער איז נאך געווען א קינד, ס׳איז געווען ו׳ טבת, די יארצייט פונעם שינאווער רב, האט דער ציעשנובער רב (הגה״ק בעל דברי שמחה ז״ל אבי החתן הגה״צ ר׳ יחזקאל שרגא הנ״ל בן הרה״ק משינאווא ז״ל) געדאוונט מנחה, און האט שוין נישט געדאוונט די אנדערע תפילות, ער איז שוין געווען שוואך, און דער זיידע האט ביי זיך אפגעמאכט אז דא האט ער ׳א מחותן מיט א רבי׳ (ה״ה הגה״ק מציעשנוב ז״ל).

רבינו: דער זיידע האט געזאגט ׳עדעם וואארט וואס דער ציעשנובער רב (בעל דברי שמחה) האט געזאגט האט אים עלעקטעריזירט פון קאפ ביז פוס׳.

און דער זיידע שרייבט אינעם חתונה בריוול ביי די חתונה – דער ציעשנובער רב האט שוין נישט געלעבט ביי די חתונה – ער שרייבט אויף אים ׳הרב הקדוש׳, ער האט דאך געהאט נאך מחותנים און ער שרייבט נישט אויף זיי ׳הרב הקדוש׳.

הרמ״א: שוין, כ׳וויל נישט אויפהאלטן דעם רבי׳ן.

וכירכו רבינו: הצלחה רבה, דער אויבערשטער זאל העלפן מ׳זאל אהיים פארן געזונטערהייט, און מ׳זאל תמיד הערן גוטע בשורות.

---

11 וזל״ק שם: מצינו כי האדם הפשוט במחשבותיו הפסולות יכול לבלבל את הצדיק ולהפריעו מעבודתו הקדושה, וכאשר שמעתי מהרה״צ ר׳ משה יצחק מפשעווארסק זללה״ה אשר עיניו ראו ולא זר, אצל דו״ז הגה״ק משינאווא זי״ע שפעם אחת באמצע קבלת שבת ירד ממקומו אל ירכתי בית המדרש וניגש אל אדם אחר והוכיחו על שמבלבל דעתו במחשבותיו הפסולות, עיי״ש.

12 יש לציין גם מה שמובא בספר מקוה ישראל (דף לט) שהגה״ק מנאסאד סיפר שראה אצל הרה״ק משינאווא שכל פעם שהתפלל שמו״ע ואמר בברכה ראשונה ״והנורא״ שיניו דא לדא נקשו מרוב פחד ה׳ והדר גאונו.

ביקור הגה"צ רבי אברהם יהושע העשיל פריעדלענדער שליט"א

האדמו"ר מהיבנוב, בארא פארק יצ"ו

באכסניית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בפאלם ספרינגס יע"א

יום ב' פרשת וארא תשפ"א לפ"ק

רבינו קידם פניו בברכה ודרש בשלומו

רבינו: וואו וואוינט איר אין בארא פארק?

האדמו"ר מהיבנוב: אויף די איין און פופציג'סטע גאס, צוויישן עלף און צוועלף.

רבינו: איך געדענק אייער פאטער האט געוואוינט ביי די פופציג'סטע גאס.

האדמו"ר מהיבנוב: יא, ער איז אוועק אום תשל"א, עס ווערט יעצט פופציג יאר פון זיין הסתלקות.[13]

כ'געדענק נאך ווי היינט געוויסע זאכן, כ'בין נאך געווען דעמאלטס א יונגער בחור, אבער כ'געדענק ווי דער טאטע ז"ל דער ברך משה, מיטן רבין זאל זיין געזונט להבחל"ח זענען געקומען מנחם אבל זיין, דעמאלטס איז געווען גאר אן אנדערע דור, אז מ'קוקט צוריק און מ'דערמאנט זיך פון די אלע חשובע רבנים וואם זענען דעמאלטס געקומען, ס'איז שוין כמעט נישטא פון זיי קיינער.

רבינו: יא, ס'איז דאך שוין אסאך יארן צוריק.

האדמו"ר מהיבנוב: בכלל בארא פארק איז אויך אנדערש געווען דעמאלטס, דער רבי געדענקט דאך. ס'איז געווען דעמאלטס אייראפאישע אידן און די רבנים וואם זענען געקומען פונדערהיים פון אייראפע, ס'איז געווען די בחינה ווי דער זיידע ז"ל זאגט אין אך פרי תבואה (פר' שמות) די פאריגע וואך אין די סדרה, אויפן פסוק (שמות א, ח) ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, זאגט ער, וואם הייסט אשר לא ידע את יוסף, נאר אונז וויסן מיר אז די גמרא זאגט אין מועד קטן (מז:) הקב"ה גוזר גזירה און צדיק מבטל, ווי אזוי קען א צדיק מבטל זיין די גזירה פון הקב"ה? זאגט ער, אזוי ווי ווען ס'איז דא שישים אקענן א איסור, ווערט בטל דער איסור, אזוי אויך א צדיק וואם איז מרחיב די גבולי הקדושה, ער איז מבטל אזוי ווי די שישים איז מבטל דעם איסור, במילא איז ער מבטל די גזירה פון הקב"ה.

רבינו: ואתהלכה ברחבה כי פיקודיך דרשתי (תהלים קיט, מה). ואתהלכה ברחבה, אין ייטב לב ברענגט ער צו אז דורך דעם וואם מ'לערנט תורה שבעל פה און מ'דרש'נט די דרשות חז"ל, דורך דעם ווערט ארץ ישראל ברייטער, עס קומט צו. אבער אזוי ווי מ'האט נישט געלערנט תורה האט זיך עס איינגעצויגן, 'על מה אבדה הארץ', פארוואס איז געווען אבדה ארץ? ס'איז געווארן א קליינע לאנד, על עזבם את תורתי, ווייל מ'האט נישט געלערנט קיין תורה.[14]

13

ה"ה הגה"צ רבי יוסף פריעדלענדער ז"ל אבד"ק ואדמו"ר מליסקא, נולד בחודש ניסן שנת תרע"ח ונתגדל על ברכי אביו הגה"ק רבי צבי הירש ז"ל הי"ד בעל 'שערי הישר' על תהלים, מ"מ אביו הגה"ק בעל טל חיים מליסקא ז"ל מ"מ חותנו הגדול הגה"ק רבי צבי הירש מליסקא ז"ל בעל ספה"ק אך פרי תבואה עה"ת, וספה"ק הישר והטוב על מועדים וסוגיות הש"ס. - הי' חתן הגה"צ המפו' רבי אברהם יהושע העשיל פרענקל ז"ל הי"ד אדמו"ר מהיבנוב-לובלין שהי' יחסן גדול נכד בא"ב מהגה"ק ה'חכם צבי' ז"ל, ונכד הרה"ק השר שלום מבעלזא ז"ל, ומכמה וכמה גדולי תלמידי הבעש"ט הק'. – רבי יוסף ז"ל שבחל"ח במיטב שנותיו בן נ"ג שנים ביום כ"ח שבט תשל"א לפ"ק, ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים ת"ו.

14

כ"ה בספה"ק ייטב לב (פרשת בהעלותך) על הפסוק (במדבר י, כט) ויאמר משה וגו' נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך. יש לדקדק, דהיה לו לומר נוסעים אנחנו אל ארץ כנען, ומדוע שינה כאן לשונו והאריך לומר אל המקום וגו'.

ונראה לי על פי מה דכתיב בפרשת מסעי (להלן לה, ב) זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותיה, ובמדרש שם (במדבר רבה בג, ו) כתיב (יחזקאל מה, א) בהפילכם את הארץ, זהו שאמר הכתוב (תהלים טז, ו) חבלים נפלו לי בנעימים, בזכות התורה שנקראת נעים, דכתיב (משלי כב, יח) כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך. דיש להבין מה בעי בזה, וגם למה הביא סיפא דקרא יכונו יחדיו וגו'.

ופירשתי (פר' מסעי ד"ה והנראה, ואילך) דקשה ליה מה זה דקאמר אשר תפול לכם, עיין שם ברש"י, ליה מפרש על פי מה שאמרו (גיטין נז.) למה נקרא ארץ ישראל ארץ צבי, מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו כמו כן ארץ ישראל פשטא לה וגמדא לה. והחוש מעיד על זה, כי ארץ ישראל היתה ארבע מאות פרסה כו', ועתה בעוה"ר בחורבנה איננה רק מעט מזעיר לארכה ולרחבה. והטעם, כי בזמן שהיו ישראל שרוים על אדמתן ומקיימין מצות התלויות בה, מכח הקדושה היתה הארץ מתרחב והולך ופשטה לה, ועתה בעוה"ר דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד (איכה א, ד), על כן גמדא לה. ומבואר בספרים שזה שאמרו בגמרא (נדרים פא.) דבר זה נשאל לחכמים ונביאים שנאמר (ירמיה ט, יא) על מה אבדה הארץ דייקא, ר"ל מה שאנחנו אבדנו מן הארץ אין צריך לשאלה ותשובה, כי מפני חטאינו גלינו מארצנו, אבל השאלה היא על מה אבדה הארץ דייקא, כי גמדא לה ולא נשאר רק מעט. ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי "לפניהם", היינו תורה שבעל פה וגזירות שמהם תצא, וקראה תורתי משום דכתיב (דברים יז, יא) לא תסור. כי בזכות תורה שבעל פה שעל ידה מתרחב והולך תורה שבכתב בגדרים וסייגים ועל כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, בזכות זה גם ארץ ישראל מתרחב והולך, ובשביל שעזבו תורה שבעל פה על כן גם הארץ גמדא לה והבן, ע"כ דבריהם.

ווען מ׳לערנט תורה איז ׳ואתהלכה ברחבה׳, עם ווערט פארבריטערט ארץ ישראל, ׳כי פיקודיך דרשתי׳, ווייל כ׳האב געדרש׳נט.

האדמו״ר מהיבנוב: דארט אין אך פרי תבואה זאגט ער עם כלפי מבטל זיין א גזירה, טייטשט ער אז דאס זאגט דער פסוק, ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, דער פרעה האט נישט געווואוסט אז א צדיק קען מבטל זיין. אזוי ברענגט דער אך פרי תבואה.[15]

רבינו: דער קדושת יו״ט זאגט (לראש השנה דרוש י״א) מיט וואספארא כח קען א צדיק מבטל זיין?, ווייל את ה׳ אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:), דער אויבערשטער איז מקיים דעם את ה׳ אלקיך תירא, מיט דעם וואס צדיק גוזר והקב״ה מקיים און הקב״ה גוזר וצדיק מבטל.[16]

דער זיידע ז״ל אין עצי חיים זאגט, אז פרעה האט געזאגט הבה נתחכמה לו, ווייל ער האט מורא געהאט אז ס׳איז טאקע דא א גזירה, אבער טאמער וועלן די צדיקים מבטל זיין די גזירה, אזוי זאגט דער עצי חיים. ער טייטשט מיט דעם ׳אשר לא ידע את יוסף׳ ווייל די גמרא זאגט (ר״ה יז:) אז לאחר גזר דין איז נאר בציבור, אבער א יחיד נישט, זאגט ער, אויב ס׳איז רבים צריכים לו האט ער א דין ווי א רבים, במילא יוסף איז דאך געווען הוא השליט הוא המשביר לכל עם הארץ (בראשית מב, ו) זאגט די גמרא (תענית ט.) אז ס׳איז געווען רבים צריכים לו, במילא אז יוסף איז טאקע א יחיד, אבער ער האט מורא געהאט ׳פן ירבה׳ אז ס׳וועט זיין א רבים וואס וועלן מבטל זיין, אבער אין אמת׳ן א יחיד קען אויך מבטל זיין, אויב ס׳איז רבים צריכים לו קען מען אויך מבטל זיין.[17]

וזהו שנאמר כי אתם באים אל "הארץ" כנען, בה״א הידועה, ר״ל מה שאתה רואה בעוד כנען בתוכה שאז גמדא לה, זאת הארץ (היא) אשר תפול לכם דייקא בנחלה, כי תהיה מתרחב והולך מכחכם וקדושתכם. וזהו שאמר המדרש חבלים נפלו לי בנעימים בזכות התורה שנקראת נעים שנאמר כי נעים כי תשמרם בבטנך, היינו תורה שבכתב, יכונו יחדיו על שפתיך, היינו תורה שבעל פה, והבן. ועל כן כל מקום אשר דרכו כף רגלם וכבשו אותה יש לה בחינת ארץ ישראל, כי קדושתה מתרחב והולך.

והנה, משה אמר לכה אתנו והטבנו לך, ולכאורה איך יש לו רשות לתת מאשר נתן ה׳ לישראל דייקא ולא לגרים שלא נטלו חלק בארץ. אבל הענין, כי הלא מכח קדושת ישראל היתה בחינת ארץ ישראל מתרחב והולך, ואותו מקום לא היה לו מתחלה בחינת ארץ ישראל עד שכבשו אותו ישראל בכח תורתן וקדושתן, כאמור, וזהו חלקנו ומעשי ידינו, ומזה יש לנו רשות לתת לזולתינו הם הגרים. ואשר על כן נאמר (דברי הימים-א יז, ט) ושמתי מקום לעמי ישראל, ר״ל שאשים מקום מכח עמי ישראל, שהם יעשו אותו מקום, והבן. וזהו שאמר נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם דייקא, ר״ל שיהיה מקום בבואכם שם מה שלא היה תחלה אותו מקום בחינת ארץ ישראל, כי אם על ידכם, על כן לכה אתנו והטבנו לך. ועל כן נתן להם דשנה של יריחו, והבן (וע״ע מש״כ בזה בייטב לב בפ׳ שלח ובפ׳ מסעי משם תדרשינו לשובה).

ועי׳ בחידו״ת ודרשות כ״ק רבינו הדברי יואל ז״ל בארה״ק עמוד קכ״ו, מ״ש בדרשתו הגדולה ביום א׳ פנחס תשי״ט ביאור והתעוררות בענין זה.

15 וז״ל שם: הנה אחז״ל (מו״ק דף ט״ז) הקב״ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה, דהיינו כמו שהאיסור הוא בטל בס׳ ואין לו כח שוב לאסור, כן הצדיק מרחיב גבול הקדושה וע״י כן הגזירה נתבטל. והנה בכ״מ שיש ח״ו דינים על ישראל נתבטלו ע״י הצדיקים, וזה ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף שיש צדיקים שיכולים לבטל הגזירה ולהרחיב גבול הקדושה.

16 וז״ל שם בתו״ד: והנראה בזה על פי אמרם ז״ל בירושלמי (ראש השנה פ״ג ה״ג) על הפסוק (ויקרא יח ל) ושמרתם את משמרתי, דהקב״ה בעצמו שומר גם כן התורה והמצוה, ע״ד אמרם ז״ל במס׳ ברכות (דף ו.) תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו (שמואל-ב ז כג) מי כעמך ישראל גוי אחד כו׳, חזינן דאף מצות תפילין דלכאורה נראה דהיא שייך רק לישראל להעיד על אחדותו ית״ש ויתעלה, בכל זה אמרו דאף הקב״ה מניח תפילין, וכן בכל המצות, וכן רמזו זה בפסוק (תהלים יב ז) אמרות ה׳ אמרות טהורות כו׳ אתה ה׳ תשמרם גם כן.

ועתה נחקור דידוע דמצות יראת ה׳ היא אחת מתרי״ג מצות שצונו הבורא ב״ה וברוך שמו לירא מהשם הנכבד והנורא, ואיפוא שייכות קיום מצוה זו לגבי הקב״ה, ובאיזה אופן יצוייר שמירתה אצלו, כאשר כבר העיר על זה רבינו הקדוש בספר נועם אלימלך. אולם נכון הדבר מאוד על פי מה שדרש רבי עקיבא (פסחים כב:) על הפסוק (דברים ו יג) את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים שמצוה לירא אותם גם כן. ומעתה שפיר מקיים הקב״ה מצוה זו כביכול לירא מתלמיד חכם, ע״ד (איוב כב כה) ותגזור אומר ויקם לך, מי מושל בי צדיק כו׳ (מועד קטן טז:), וכל בניך לימודי ה׳ (ישעיה נד יג) כנודע. וזהו מעמד ומצב עם בני ישראל בהיותם צריכים לישועה מאיזה צרה שלא תבוא ר״ל, או להפקד בדבר ישועה ורחמים בכל המצטרך להם בכלל ובפרט, אז המה באים בכח זה אשר הקב״ה שומר התורה והמצוה כביכול ומקיים גם כן מצות יראה לירא מתלמיד חכם לקיים שפיר גזירתם אשר יצא מפיהם להושיע את ישראל. ועיין בספר כלי יקר (פ׳ שמות) על הפסוק הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. ובאמת זה גופיה רצונו יתברך ויתעלה כידוע, אך מלך במשפט יעמיד ארץ, ונגד המסטינים ומקטריגים יועיל טענה זאת לחתוך הדין לצדק בקו המשפט תורתנו הקדושה.

17 וז״ל שם: ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. יש לומר דהנה לעיל בפרשת מקץ כתיב ביוסף (בראשית מב ו) הוא השליט הוא המשביר לכל עם הארץ. ופירשו בספרים הקדושים (פרדס ש״ד פ״ב, שכ״ב פ״ג) שיוסף בצדקו היה המשפיע שפע ופרנסה לכל העולם. והנה אמרו בפרק קמא דתענית (דף ט.) פרנסה בשביל רבים שנאמר (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם וגו׳, ופריך והרי מן בזכות משה, ומשני שאני משה כיון דלרבים הוא בעי, כרבים דמי, עיי״ש. ולפי זה יש לומר דהכי נמי ביוסף

כ׳האב אינזין געהאט, ס׳איז דא א מדרש פליאה שלח נא ביד תשלח ביד רבי עקיבא, ווייל רבי עקיבא איז דער וואס דרש׳נט (פ״ב דמס׳ פסחים) את ה׳ אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, במילא האט ער פאר דעם מורא געהאט.

האדמו״ר מהיבנוב: כ׳האב אמאל געטראכט מוסיף צו זיין אויך א מילתא בטעמא פארוואס א צדיק קען מבטל זיין? ווייל די גמרא זאגט (שבת קיט:) כל האומר ויכולו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית, און אז מ׳וועלט א שותף מיטן רבונו של עולם, געווענליך שותפים איז אזוי, אז איינער קען אפהאלטן און איז נישט משועבד צום צווייטן.

רבינו: יא, אזוי איז אהנגענומען אין די הלכה, שותף מה שעשה עשוי.

האדמו״ר מהיבנוב: יא, במילא קען זיין אויך דעם אופן, אז אויב דער צדיק וועלט א שותף במעשה בראשית קען שוין דער צדיק מבטל זיין, ווייל ער איז א שותף, ער האט א שותפות מיט דעם וואס ער דינט דעם באשעפער. וואס איז די שישים? דאס איז די שישים רבוא אותיות לתורה, דורך די תורה הקדושה איז מען מרחיב די גבולי הקדושה, און דורך דעם קען מען מבטל זיין.

רבינו: הבה נתחכמה לו, איז דא א מדרש (הובא בקדושת יו״ט) שרצו לבטל את השבת. ווייל פארוואס קען א צדיק מבטל זיין וויל ער איז א שותף להקב״ה במעשה בראשית, ווי אזוי וועלט ער א שותף? דורך שבת, וועגן דעם האט ער געוואלט מבטל זיין דעם שבת.

האדמו״ר מהיבנוב: מיט דעם האב איך געטראכט, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, אלע פרעגן די קשיא, דער תולדות און דער נועם אלימלך, קודם פאנגט ער אהן ׳ישראל׳ און נאכדעם ׳יעקב׳, נאר עם קען זיין אז יעקב אבינו האט געוואלט אוועק שטעלן דעם יסוד, אז טאמער מ׳וועט גוזר זיין גזירות של מלכות ווי אזוי וועט מען דאס קענען מבטל זיין, דורך די ר״ת פון ׳ישראל׳, וואס איז נוטריקון י״ש ש׳שים ר׳בוא א׳ותיות ל׳תורה, אז מ׳וועט זיך מקשר מיט די תורה וועט מען קענען מבטל זיין.

רבינו: דער ישמח משה אין פרשת שמות גייט אויך אויף דעם דרך, ער ברענגט עם פון כלי יקר, הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, זיי זענען שטערקער פון כביכול הקב״ה, אז הקב״ה גוזר וצדיק מבטל. און ער טייטשט דארט אוים די פסוקים לפי דרכו.[18]

שהיה בכחו להשפיע פרנסה לכל עם הארץ, אף על גב דיחיד הוא, משום דלרבים בעי כרבים דמי.

והנה כתב בכלי יקר על הפסוק הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו (שמות א ט), הכוונה כי עצום הוא ממנו כביכול, שהקב״ה גוזר והצדיק מבטל (מועד קטן טז:), אם כן הגזר של ד׳ מאות שנה הוא משענת קנה רצוץ, עכ״ד. והנה לא פירש בכלי יקר תיבת רב, דלפי דבריו לא הוי ליה למימר רק עצום, ותיבת רב למה לי.

ונראה על פי מה שאמרו בפרק קמא דראש השנה (דף יז:) אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם, והקשו על זה וכו׳, ומסיק לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור. ואם כן יש לומר דזה היה פחד מצרים, פן יבטלו הגזירה של ד׳ מאות שנה, אף על גב שהוא לאחר גזר דין, מכל מקום כיון דרב הוא היינו בצבור יכולים לבטל אפילו לאחר גזר דין. וזהו שאמר פרעה אל עמו הנה עם בני ישראל רב, ועל כן הוא עצום ממנו כביכול. ולכן נתחכמה להם למעטם, פן ירבה, כי לפי מרבית אסיפתם יגדל יקרת קדושתם, ואם כן כל מה שירבו בכמות ובאיכות, יותר יוכלו לבטל הגזירה, על כן מגמתם היה שלא ירבו כל כך, שלא יהיה להם דין רבים לבטל הגזירה לאחר גזר דין.

אבל טעו בדמיונם, דהא אפילו אחד יוכל להיות שיש לו דין רבים ובכחו לבטל הגזירה, וראיה מיוסף שהוא לבדו היה המשביר לכל עם הארץ, אף על גב דפרנסה בשביל רבים, והיינו משום דכרבים דמי. וזה שאמר הכתוב אשר לא ידע את יוסף, היינו שלא ידע להביא ראיה מיוסף דגם אחד יש לו דין רבים.

וי״ל בזה עוד הבה נתחכמה לו פן ירבה, ופירש״י מן המדרש (ילקו״ש שמות רמז קסב) נתחכם למושיען של ישראל. היינו למשה שיש לו דין רבים, ובזכותו ירד המן משום דכרבים הוא (ועיין בפרשת דרכים דרוש י״ג), ועל כן נתחכמה לו לדונם במים, פן ירבה, ר״ל שהוא בעצמו ירבה שיש לו דין רבים לבטל הגזירה, והבן.

---

18 וז״ל שם: להבין ענין זה, נ״ל על דרך שכתב הכלי יקר בפסוק (שמות א ט) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, דהכונה כי עצום הוא ממנו כביכול (סוטה ל״ה ע״ב), שהקב״ה גוזר והצדיק מבטל (מו״ק ט״ז ע״ב), אם כן הגזר של ד׳ מאות שנה הוא משענת קנה רצוץ, עד כאן דבריו. ולפי זה יש להבין אומרו רב. והנ״ל על פי דאיתא במדרש (קה״ר פ״ט, קהלת ט יד) עיר קטנה זה בית הכנסת, ואנשים בה מעט זה הציבור, ובא עליה מלך גדול זה הקב״ה שמשרה שכינתו בבתי כנסיות וכו׳. וצ״ל לאיזה כונה ייחם להציבור בתואר מעט, ועיין בפרשת דרכים (דרך כרמים) שמפרש על פי דכתיב (דברים ז ז) לא מרובכם חשק ה׳ בכם כי אתם המעט מכל העמים, ואמרו רז״ל (חולין דף פ״ט ע״א) אמר הקב״ה חשקני בכם שאפילו בשעה שאני נותן לכם גדולה אתם ממעטים עצמיכם. וז״ש ואנשים בה מעט זה הציבור, דהיינו שהם ממעטים עצמם, אז ובא עליה מלך גדול זה הקב״ה שמשרה שכינתו בתוכם, דאי אינם ממעטים את עצמם, כביכול אינו שורה בתוכם, כדכתיב (תהלים קא ה) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, עד כאן דבריו. ועל פי המהרש״א בחידושי אגדות (ב״ב דף ע״ג [ע״א]) בעובדא דרבה בר בר חנה גבי ודלינן גלא, ועל פי הגמרא דמועד קטן (דף ט״ז [מו״ק ט״ז ע״ב]) מה שדרשו ואלה שמות הגבורים אשר לדוד וגו׳ יושב בשבת תחכמוני (שמואל ב׳ כג ח), אמר רב אמר לו הקב״ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני, שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה, עיין שם. אם כן לפי זה היה מקום לייעץ ליתן להם גדולה לישראל שיתגאו ולא יוכלו לבטל הגזירה, אך מה שהיו יודעים שהם יכולים לבטל הגזירה, נ״ל דהיינו ממה שמעו שיעקב ביטל הגזירה של הרעב בבואו למצרים כמבואר ברש״י בנימוקי החומש (בראשית מו יט, ד״ה

האדמו"ר מהיבנוב: בכלל דער פריער'דיגער דור האט אסאך געלערנט בפלפולא של תורה. כ'געדענק כ'האב געהערט פון איינעם וואס האט מספיד געווען דעם טאטן, איינער פון די רבנים דארט פון שטאט פאר פופציג יאר צוריק, אפשר דער רבי געדענקט אין די גרויסע שוהל אויף אכט און פערציג, ער איז געווען א פאפא תלמיד, ער האט געהייסט הרב שור,[19] ער איז געווען דעם ויגד יעקב'ס א תלמיד, האט ער דעמאלטס געזאגט, אז מ'זעהט ביי עתניאל בן קנז ס'איז געווען אסאך הלכות וואס איז פארגעסן געווארן אזוי ווי חז"ל זאגן, און עתניאל בן קנז האט עס צוריק געברענגט בפלפולו, האט ער געפרעגט וואס עפעס דורך פלפולו פון עתניאל בן קנז, וואו קומט ער דא אהער?. האט ער געזאגט אן אינטערסאנטער געדאנק, אז אמאל א מענטש וועלן ער קומט אין א קליין דארף, דעמאלטס גייט אלעס בפשטות, ער האט נישט קיין גרויסע חידושים, דאם לערנען קען גיין בפשטות, און דאם גאנצע לעבן, ווייל ס'איז א דארף און ס'איז קליין. אבער אז ער קומט אריין אין א שטאט וואס ס'טוט זיך, עס איז דא געדרייטע גאסן אהער און אהין, דאם איז שווין אן אנדערע וועלט, דאם ווערט שווין מער א קאמפליצירטע זאך, מער אויסגעשארפט, במילא עתניאל בן קנז איז געקומען די ערשטע אין א שטאט, האט ער געמוזט מחדש זיין בפלפולו, ער קען שוין נישט גיין בפשטות, ער האט געדארפט גיין מחדש זיין בפלפול.

עכ"פ, אז ס'איז געקומען די אייראפאישע אידן, האבן זיי געלערנט בפלפולא של תורה, זיי האבן דאך מיטגעמאכט, זיי זענען אדורך געגאנגען אזעלכע גרויסע זאכן.

דער רבי טוהט אויך אסאך אין פלפול התורה, כ'זעה דאך כסדר אין די ספרים לב אהרן, כ'מיין אז כ'האב שוין כמעט אלע ספרים. דארט גייט אויך מיט דעם דרך הפלפול, ווייל דער רבי איז דאך פון א שטאט מ'איז מרחיב די גבולי הקדושה.

וצוה רבינו להביא כיבוד

א' הנוכחים: אין בארא פארק געט דער היבנובער רב דעם הכשר אינעם שפיטאל אויך.

רבינו: יא, דארט אין מיימאנעדים שפיטאל.

האדמו"ר מהיבנוב: ס'איז נישט נאר דארט, ס'האט זיך שוין אביסל מרחיב געווען די גבולות.

רבינו: זיי האבן א 'האום' (מושב זקנים) אויך דארט.

האדמו"ר מהיבנוב: די 'האום' באלאנגט גראדע נישט צום שפיטאל, ס'איז א פריוואטע זאך.

רבינו: ס'איז נעבן דעם שפיטאל.

האדמו"ר מהיבנוב: יא, ס'איז א דינא דבר מצרא...

רבינו: ס'באלאנגט אבער פאר אידן?

האדמו"ר מהיבנוב: יא.

כ'האב מיך שוין עטליכע מאל געטראפן מיטן דיין ר' געציל זאל זיין געזונט (הגאון דומ"ץ קרית יואל שליט"א), האט ער מיך אלץ איינגעלאדענט כ'זאל קומען באזוכן אין קרית יואל ביי די שחיטה, ווייל ס'איז מיר אויסגעקומען כ'האב אים געזאגט אז איך טוה דאך אין השגחה, אין עטליכע 'נורסינג האום'ס', און מ'נוצט אסאך פון די שחיטה אין קרית יואל, דאם איז א סימן אז די רעגירונג איז אויך צופרידן פון דעם, ווייל דער שפיטאל קוקט דאך נאך די אלע זאכן.

רבינו: יא, ברוך ה', ס'איז א שיינע שחיטה סיי אין הלכה און סיי אין חוקי המדינה.

ברוך ה' מ'זוכט מהדר צו זיין, נישט נאכצולאזן.

ס'איז דא א גרויסע הזנחה אין כשרות דא אין אמעריקא.

האדמו"ר מהיבנוב: יא דאם זעה איך טאג טעגליך.

רבינו: עם כאפט זיך אריין א קולא איינמאל, און נאכדעם גייט עס נאכאמאל און נאכאמאל, יעדער דיעבד ווערט א לכתחילה.

האדמו"ר מהיבנוב: מען בויעט די גאנצע השגחה אויף קולות. כ'זעה דאך דאם אליינס. אסאך מענטשן בלייבן שטיין און פרעגן 'אין א שפיטאל קען זיין כשרות?' זאג איך ס'איז אזוי ווי ווען מ'נייט אין א זאל, תורה ויראה צי עטרת חיה, וועלכע זאל ס'זאל נאר נישט אויסקומען, איז עס אויפן זעלבן סיסטעם, ווי אזוי קען עס זיין? מ'שטעלט עס אין אזוי, היינט קען מען האבן די אלע פראדוקטן, כ'האב משגיחים אויף יעדן פלאץ מבוקר עד ערב, און כ'האב אלעמאל אן אפענער טיהר, אין השגחה האב איך א כלל גדול יעדער רב קען אריין קומען, מ'דארף זיך נישט ווענדן צו מיר, כ'האב

ותן), ושפט שבודאי לא היו מוכנעים אז שהיה להם גדולה שיוסף מלך היה, לכך אמר הנה עם בני ישראל רב, ר"ל מתגאה היפך המעט שדרשו באתם המעט וכו', ואף על פי כן ועצום ממנו בכיכול כפירוש הכלי יקר, לכך (שמות א י) הבה נתחכמה, אבל זה היה מחמת שלא ידע את יוסף, דוודאי עניו היה כאמור לעיל (שמות א ה) ויוסף היה במצרים, עיין רש"י (ד"ה ויוסף), ולא עבר על הפסוק (קהלת י ד) אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח, ולא ידע שאף שנותן להם גדולה הם ממעטים עצמן שאין זה בכל העמים והבן, ושומה מאת ה' היה כדי שיהיה להם פתח תקוה, והיינו (שמות א יב) כאשר יענו אותו כן ירבה וגו', ויזעקו ותעל שועתם (שמות ב כג), מה שאין כן אם היה נתחכם עליהם להגביהם ולנשאם, והבן.

19 הרה"ג ר' ישראל שור ז"ל מתלמידי הגה"ק רבי מאיר אריק ז"ל והגה"ק בעל ויגד יעקב מפאפא ז"ל.

נישט וואס צו באהאלטן, אדרבה אז מ׳וויל זאגן עפעס אן הערה בין איך גרייט צו מקבל זיין.

רבינו: מ׳זאגט אז די מערסטע אידישע קינדער דאהי ווערן געבוירן אין מיימאנעדים שפיטאל.

האדמו״ר מהיבנוב: אזא חשבון איז דא בליעה״ר, אז ס׳ווערן געבוירן דארט אריבער זיבן טויזענט אידישע קינדער א יאר פון אלע קרייזן.

*

האדמו״ר מהיבנוב: מן הסתם ווייסט דער רבי, כ׳האב געהאט א שטארקע התקרבות צום טאטן דער ברך משה זי״ע, טאקע דעמאלטס ווען דער רבי דער ברך משה איז געקומען צו אונז מנחם אבל זיין, מיין טאטע איז יונגערהייט אוועק, ער איז געווען קוים אלט דריי און פופציג יאר, ס׳האט באנומען די שטאט, ס׳איז געווען א טראגעדיע דעמאלטס, ער איז אוועק אזוי פלוצלינג, איז יעדער געווען אזוי באנומען, כ׳געדענק ער איז געקומען מנחם אבל זיין, ער איז געזיצן דארט אביסל א לענגערע צייט, אויפן וועג ארויס האט ער מיר געזאגט, כ׳בין נאך געווען א יונגער בחור, ׳ווען דו וועסט דארפן עפעס האסטו אן אפענער טיהר ביי מיר׳, אזוי האט מיר דער רבי דער ברך משה געזאגט.

עד כדי כך – ס׳איז כדאי צו הערן, די יונגעלייט דא זאלן וויסן אביסל פונעם ברך משה, וואס זיין מהות איז געווען, זיין פשטות איז געווען מוראׄ׳דיג עד אין לשער – כ׳האב געלערנט אין די ישיבה פונעם מאטעסדארפער רב, און כ׳האב אמאל אדורך שפאצירט, אונז האבן מיר געוואוינט דעמאלטס אויף די פופציג׳סטע גאס. און איין נאכמיטאג, אפשר איז עס געווען נאך די שלושים פון מיין טאטן, און דער ברך משה ז״ל האט אזוי ארוים געקוקט פון פענסטער, [ער פלעגט אמאל אמאל אזוי אינמיטן טאג ארוים קוקן אויף אפאר מינוט שעפן לופט, ער האט אזוי ארוים געקוקט] און איך בין פונקט אדורך געגאנגען, און איך פלעג אים אזוי גרייסן, כ׳האב אזוי ארויף געקוקט. הכלל, ווינקט ער מיר אז איך זאל ארויף קומען, ווען איך קום ארויף פרעגט ער מיך ׳פון וואו קומסטו יעצט?׳ זאג איך אים אז איך קום פון די ישיבה, יעצט איז בין הסדרים און איך גיי אהיים עסן מיטאג, מיין מאמע ע״ה איז דארט אינדערהיים. פרעגט ער מיר ׳דיין מאמע וואוהן אויף דיר?׳ זאג איך יא, זי ווייסט געווענליך ווען ס׳איז מיין צייט אהיים צו קומען, זאגט ער, ׳קודם רוף איהר אהן זאגן אז דו ביזסט ביים סיגעטער רב׳, און ער האט מיר געגעבן דעם טעלעפאון דארט אין ספרים שטוב. דער טעלעפאון איז געלעגן דארט אין די זייט, און איך רוף אהן אהיים, אז כ׳בין דא דער סיגעטער רב האט מיך געבעטן כ׳זאל ארויף קומען צו אים אהיים, שוין, זאגט זי פיין קענסט בלייבן דארט אביסל.

זאגט מיר דער ברך משה, ׳נו דו האסט דאך נישט קיין טאטן, וואס האסטו היינט געלערנט?׳ ער האט מיט מיר אביסל אזוי אדורך געשמועסט וואס מ׳האט געלערנט. כ׳געדענק מ׳האט געלערנט מסכת חולין עניני שחיטה, ער האט מיר שיין נאכגעזאגט א נודע ביהודה׳ס קשיא, מ׳האט אזוי אביסל ארום גערעדט, כ׳געדענק נישט אלעס, כ׳בין דאך נאך יונג געווען, ס׳איז נאכנישט געווען אזוי מ׳זאל ארום גיין אלעס רעקארדירן, אבער ער האט פארברענגט מיט מיר א גוטע האלבע שעה, און ער זאגט מיר זאלסט קומען נאכאמאל, כ׳האב הנאה צו לערנען און איבער חזר׳ן מיט דיר דעם שיעור וואס דו האסט געלערנט, און ס׳איז געווען אזוי כמה פעמים. ס׳איז געווען א געוויסע צייט וואס איך בין כסדר געגאנגען צו אים. דאס ליגט מיר אין די ביינער נאך עד היום.

וכיכדו רבינו בכרכת לחיים

וכירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן מ׳זאל האבן סייעתא דשמיא און הצלחה, מיט געזונט אין מיט אלעם גוטן.

האדמו״ר מהיבנוב: כ׳געדענק נאך א זאך דעמאלטס, דער רבי געדענקט דאך, דער טאטע דער ברך משה האט געוואוינט נעבן דעם ראחובער רב רבי מענדל הורוויץ (ז״ל רב דיבהמ״ד ראחוב בבני ברק, חתנו של כ״ק הגה״צ בעל זבחי שלמה מראחוב ז״ל). דארט איז געווען אזוי ווי א סגול, דריי ידידים זענען געווען דארט, דער ראחובער רב, נאכדעם איז געווען רבי בעריש לייפער דער דזשעלינער רבי, א נאדבורנער אייניקל. נאכדעם איז געווען רבי משה פאנעט דער דעעשער רב, רבי נחום מאיר׳ס טאטע.

איז געווען אז דער דזשעלינער רבי האט התונה געמאכט א זוהן, און זיי זענען געווען מחותנים מיט אונז, בין איך מיטגענאנגען אזוי מיט די מאמע צו די התונה, ס׳איז געווען אזוי שפעט ווען מ׳איז אהיים געגאנגען, דער רבי געדענקט ר׳ מאיר פרענקל האט געהאט א האלל (אולם מפואר להתחונות)...

רבינו: יא איך געדענק, דארט ביים עק בארא פארק.

האדמו״ר מהיבנוב: יא, ביי די זעקס אין אכציג׳סטע גאס. איז מען ארוים געגאנגען און געווארט אויף א טעקסי אהיים צו פארן, ס׳איז געווען דעמאלטס עלף צי צוועלף אזייגער ביינאכט, און דער רבי דער ברך משה איז דארט

געשטאנען צוזאמען מיט רבי אשר ישעי' דער זידיטשויבער רבי, זעהט אויס זיי האבן אויך געווארט אויף א קאר, רבי אשר ישעי' קומט צו צו מיר און פרעגט מיך, 'עטץ ווארטם אויף א קארי?', זאג איך אז יא. נאך אפאר מינוט קומט אהן א טעקסי, און רבי אשר ישעי' קומט צו צו מיר און זאגט מיר, דער סיגעטער רב איז דא און ווארט אהיים צופארן, אפשר געבסטו איבער די קאר פארן סיגעטער רב. זאג איך אין אודאי יא, בכבוד גדול, איך קען ווארטן. הכלל, דער טאטע דער ברך משה האט אזוי געפרעגט וואס האנדלט זיך דא? האב איך געזאגט אז אונז ווילן מיר אויך אהיים פארן, אבער דער זידיטשויבער רבי האט מיך געבעטן איך זאל עס איבער געבן פארי"ן רב. זאגט ער מיר 'דו שטייסט דאך מיט דיין מאמע, זי איז אן אלמנה', זאגט ער, 'איך וויל מקיים זיין די מצוה פון מחזק זיין אן אלמנה מיט יתומים; ס'איז שפעט ביינאכט, פארט'ס אהיים מיט די קאר און באלד וועט קומען נאך א קאר פאר מיר', און כ'האב מיך נישט געוואוסט ווי אזוי זיך אהער צו שטעלן, כ'האב געזאגט, ניין ניין, ס'איז גוט, אונז וועל מיר ווארטן. זיין פשטות איז געווען געוואלדיג.

כ'קען נאך פארציילן נאך זאכן וואס כ'האב מיטגעלעבט אזוי איז יענע יארן. ער פלעגט אמאל צו גיין אין די מנורה – האלל אויף א התונה, כ'וויים נישט וואו צי כ'בין אדורך דארט צי וואס, כ'געדענק נישט ווער דער מחותן איז געווען, אבער דער מחותן האט מיר געזאגט, באגלייט אהיים דעם סיגעטער רב, בין איך געגאנגען מיט אים און געשמועסט מיט אים אויפן וועג, כ'געדענק שוין נישט ענעוי וואס, אבער מ'האט גערעדט אין דברי תורה וכדומה, איז מיר אסאך מאל אויסגעקומען צו פארברענגען מיט אים אזוי, ברוך ה'.

כ'פארצייל עס פשוט, כ'האב עס פארציילט פאר מיינע קינדער שוין מערערע מאל, זיי זאלן וויסן דער מהות וואס ער איז געווען, זיין גדלות, ער איז מיט אלעם אזוי צוגעגאנגען בפשטות.

ס'איז דא זאכן וואס אמאל א מענטש וויל פארגעסן, אבער ס'איז דא זאכן וואס מ'וויל געדענקען.

כ'געדענק מיין טאטע ז"ל פלעגט נאכזאגן פונעם בעלזער רב א ווארט, אויפן פסוק (בראשית מא, נא) כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי... כי הפרני אלקים בארץ עניי, זאגט ער, מילא כי הפרני אלקים בארץ עניי, אבער כי נשני אלקים, ער האט געוואלט פארגעסן את בית אבי, וואס איז דער פשט? זאגט ער, אמאל א מענטש קומט אריין אין אזא מצב, אין א פרעמדן לאנד, און אויב ער וועט זיך דערמאנען פון וואו ער שטאמט און פון זיין טאטן שטוב, וועט אים זיין אומעגליך צו ממשיך זיין, ווייל ער וועט זיך פילן אין א יאוש, וואו קען איך צוקומען צו דעם, דאס האט יוסף הצדיק געזאגט, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי, אז ער האט פארגעסן, נישט אז ער האט געוואלט פארגעסן, נאר ער האט עס געלייגט אין א זייט, כדי ס'זאל זיין כי הפרני אלקים בארץ עניי, איך זאל קענען אויפטוהן, נאכדעם וועל איך עס צוריק נעמען.

רבינו: דער פשט אין דעם איז אזוי, ער האט פארגעסן את כל בית אבי, און האט אנגעהויבן צו האראווען פון זיך אליינס. ער זאל זיך נישט פארלאזן אויף די מדריגות וואס ער האט באקומען פונעם טאטן, נאר ער זאל האבן זיין אייגענע האראוואניע.

איך האב אמאל גזעזאגט, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי, ווייל ס'שטייט פונעם רבי ר' שמעלקא (מניקלשבורג) אויף דעם וואס מ'זאגט ביים דאוועננען (ר"ה, סדר הזכרונות) כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, אז א איד טוט א מצוה דארף ער עס פארגעסן, און טאמער ער האט עס פארגעסן, געדענקט מען עס אין הימל, כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם. אזוי שטייט פונעם רביץ רבי שמעלקא.

דער פעטער ז"ל האט אמאל געטייטש ביי די ווידוי מעשרות, וועז איינער איז זיך מתוודה זאגט ער 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' (דברים כו, יג), לכאורה וואספארא ווידוי איז דאס, ער דערמאנט דאך נאר וואס ער האט גוט'ס געטוהן. נאר די ווידוי איז 'ולא שכחתי', אז כ'האב טאקע אלעם גוט געטוהן, כ'האב אבער נישט פארגעסן פון די מצוות, ווייל מ'דארף באמת פארגעסן די מצוות און די מעשים טובים.[20]

וועגן דעם קען זיין אז יוסף הצדיק האט דא גזעזאגט זייער א גרויסער מדריגה, יוסף הצדיק האט א נאמען געגעבן 'מנשה', כי נשני אלקים את כל עמלי, ווייל יוסף האט געהאט א גרויסע עבודה, אפילו ער האט זיך שטארק מייגע געווען אין תורה בבית אביו, דאך האט ער אלעם פארגעסן.[21]

*

---

20 כן ידוע שכשרביה"ק בעל דבר"י ז"ל נפגש עם הרה"ק האהבת ישראל ז"ל אמר לו רבינו את הד"ת הנ"ל, והוא הפליא מאוד את הדברים, ואח"כ חזר ברבים לחסידיו על דברי רבינו.

21 ועי' בדברי יואל להקפות של שמחת תורה (אות ל"ח) מ"ש בזה דברי הגמרא (ברכות ה.) אין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו.

רבינו: ווי לאנג בלייבט איר דא?

האדמו"ר מהיבנוב: ביז זונטאג אי"ה. לכתחילה האט מען געהאט געשמועסט צו זיין דא דריי וואכן, אבער ס'האט זיך עפעס נישט מסדר געווען אזוי.

רבינו: איר קומט שוין לאנג אהער דא?

האדמו"ר מהיבנוב: איך בין שוין דא יעצט דאס צווייטע יאר, איך האב אן עקסטערע הנאה צו זיין דא ווען דער רבי איז דא, ס'האט אן אנדער פנים ווען דער רבי איז דא.

רבינו: איך קום שוין דא א שיינע פאר יאר.

האדמו"ר מהיבנוב: חוץ מזה איז עס א פיין מקום, ס'איז שטיל, ס'איז מנוחה.

דאס ערשטע מאל וואס איך בין געקומען האב איך מיך דערמאנט וואס מיין שווער ז"ל דער האלייענר רב האט געזאגט ווען ער איז געקומען קיין מאנרא,[22] דאכט זיך מיר נאך ביים רבי'ן זי"ע ביים דברי יואל, כ'בין דעמאלטס מיטגענאנגען מיט אים,

רבינו: ער איז געווען א תלמיד פון פעטער נאך אין קראלי, נישט אזוי?

האדמו"ר מהיבנוב: יא, אין קראלי און אין סאטמאר.

עכ"פ האט ער מיר געזאגט, ס'שטייט (בראשית יב, א) לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, וואס עפעס אל הארץ אשר אראך, דאס איז געווען דער נסיון?, איך וועל דיך ווייזן? האט ער געזאגט אזוי, אמאל גייט מען אויף א פלאץ, דא קען מען נישט טוהן קיין דבר שבקדושה, דא איז נישט קיין צניעות, וכדומה. זאגט ער, ביי אברהם אבינו האט אים דער אויבערשטער געזאגט לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אבער אל הארץ אשר אראך, וואו דו וועסט קוקן וועסטו נאר זעהן קדושה, אזוי האט ער מיר געזאגט ווען מ'קומט אריין אין רבינ'ס שטעטל.

אין קרית יואל איז טאקע אזוי, כ'מיין אבער צו זאגן אז מ'קומט דא איז אויך אזוי, מ'זעהט גארנישט.

רבינו: יא, ס'איז אן ערליך מקום דא, מ'זעהט נישט קיין פריצות, דאס איז די מעלה דא בעסער ווי אנדערע מקומות, ס'איז זייער אן איידל פלאץ.

האדמו"ר מהיבנוב: ס'איז נישטא קיין ים, נישט קיין בארטן פונעם ים, קיין אויסגעלאסענקייט, ס'איז נישטא די אלע זאכן. און ס'איז א פיינע לופט אויך. ס'איז ברוך ה' דא וואס מ'דארף, א ביהמ"ד און א מקוה.

רבינו: ברוך ה', דער אויבערשטער האט עס נישט געגעבן פאר עוברי עבירה, דער אויבערשטער האט עס געגעבן פאר ערליכע אידן, שמש צדקה ומרפא (מלאכי ג, כ).

אין ייטב לב אין פרשת מסעי זאגט ער, אז אין די פלעצער וואס ס'וואוינען נישט דארט א גאנצן יאר קיין אידן, ווען ס'קומט זומער און מ'האלט זיך אויף אונטער די ביימער, מ'לערנט און מ'דאוונט, מ'איז עוסק אין עבודת ה' איז מען מעלה דעם מקום, ער האט דארט א שיינעם שמועס אין דעם ענין.

ער שרייבט דארט אז ער האט דאס געזאגט זומער ווען ער איז געווען דארט 'בשבתי במרחץ שהוא בקצה מדבר'....[23] פונעם בעלזער רב ז"ל שטייט אויך אזא ווארט (כן מובא בס' קול יעקב בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא ז"ל), **ער זאגט פשט** (תהלים כט, ח) קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש, 'קול ה" אויפן קול פונעם אויבערשטן, א קול פון תורה ותפילה, 'יחיל מדבר', אויף דעם ווארט דער מדבר, דער מדבר איז דאך א מדבר שממה, ער ווארט צו הערן דעם קול פונעם אויבערשטן, דעם קול תורה ותפילה.

וברכו רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל זיין געזונט, מ'זאל עס קענען אויסנוצן, מ'זאל אויפטוהן, און אהיים פארן געזונטערהייט.

האדמו"ר מהיבנוב: אמן, דער רבי זאל זיין געזונט מיט אלע גוטע השפעות, כ'זועל נישט אויפהאלטן דעם רבי'ן, מ'איז דאך אויף מנוחה דא אביסל.

ונפרד רבינו ממנו ברב ברכות

---

22 ה"ה הגה"צ רבי אהרן צבי טויב ז"ל אבד"ק האליין, מחשובי תלמידי רביה"ק ז"ל עוד בעיר קראלי ואח"כ בעיר סאטמאר, ומחשובי הרבנים בקראונהייטס, ואח"כ בבארא פארק הרבה שנים, שחל"ח ביום ל' כסלו תשע"ה לפ"ק.

23 וז"ל הייטב לב בפרשת מסעי (דף עה:) "ובשבתי במרחץ שהוא בקצה מדבר מאין אדם, ובימי הקיץ לפרקים יאספו שמה אנשים לומדים ומתפללים ועובדים את ה' במקום ההוא, אמרתי שעל זה כוונת המדרש שעל ידי המעיין שהוא לרפואה יש ישוב בעת מרפא, והענין כי בכל מקום יש ניצוצות הק' שצריך להעלותן ולזה עשה ה' ככה למען לבא לשם להעלותן לשורשן", וז"ש דוד המלך ע"ה ה' רועי לא אחסר, שום ניצוץ השייך לשורש נשמתי, על כן בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות היינו מים שעל ידה ימצא אדם מנוחה ממכאוביו ינהלני בכדי להעלות הניצוצות הק' דשם.

וביטב לב פרשת מטות (דף ע"ה. ד"ה ומקנה רב) האריך לפרש בענין זה מאמה"כ בפרשת מסעי ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וגו' ואלה מסעיהם למוצאיהם, עיי"ש באריכות. וע"ע מש"כ בפרשת עקב.

להלן כתי"ק של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
אשר רשם בקצירת האומר

תירוץ על הקושיא

אשר שלח לתלמידי ישיבה"ק מעיר הנופש פאלם ספרינגס יע"א

ולתועלת התלמידים העתקנוהו והורחב בביאור הדברים בעמודים הבאים
וחי' לעיני כ"ק מרן רבינו שליט"א

התירוץ

ששלח כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בכי"ק במיוחד לתלמידיו היקרים ביני עמודי דגירסא מתיבתא הקדושה תורה ויראה דרב"י

מעיר הנופש פאלם ספרינגס, ביום א' פ' וארא תשפ"ה לפ"ק

כתשובה על הקושיא שהציע לפני התלמידים ביום ב' פ' שמות העעל"ט

ע"ד הקושיא שהעליתי בדברי הרמב"ן (שבת ד.) שהק' בקושית התוס' (ד"ה וכי תימרוס) מסוגיא דריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) דמצינו דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה, דהא לכאורה 'העשה דהשלמה' הכהנים עוברים עליה, וה'עשה דקרבן פסח' המקריב מקיים, ואיך נאמר להכהן 'חטא' ועבור על עשה דהשלמה, כדי שיזכה 'חברך' הישראל במצוה דקרבן פסח. ותי' הרמב"ן דאיכא למימר שאני כהנים דשלוחי ישראל שוינהו רחמנא, והוא אינו יכול לזכות מעצמו, ע"כ יעשה אותו הכהן במקומו, עכתו"ד.

ויש להקשות ממ"ש הרמב"ן בעצמו במס' קידושין (כג:) ליישב מה שהקשו מסוגיא דקידושין על האיבעיא דגמ' במס' נדרים (דף לה:) דבעי הני כהני שלוחי דרחמנא הוו או שלוחי דידן, ולא איפשטיה. והקשו התוס' (קידושין כג: ד"ה למר) מהא דאמר רב הונא ברי' דרב יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו, דתימה דמשמע הכא דפשיטא ליה ובמסכת נדרים בפרק אין בין המודר (דף לה:) לא איפשיטא, ואמאי לא מייתי התם הך מילתא דרב הונא ברי' דרב יהושע למיפשטא. ותירצו התוס' ויש לומר דאורחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי דלא מיפשטא אלא ממשנה או מברייתא אע"ג דמצי למיפשט מדברי אמוראי, א"נ דהתם הכי קמיבעיא ליה הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל או דילמא הוו נמי שלוחי דידן וכו'. והרמב"ן (שם) תי', די"א דבקידושין איירי בישראל דודאי כיון דאנן לא מצינן למיעבד ואינהו מצוי מעבד, שלוחי דרחמנא נינהו, ואיבעיא לן בנדרים בכהן דליתיה להאי טעמא, מי אמרינן כיון דגבי ישראל שלוחי דרחמנא נינהו גבי כהן נמי, או דלמא ישראל דלא מצי משוי להו שליח שוו להו רחמנא שליח, כהן דמצי משוי שליח, ע"כ. ולכאורה קשה בכפלים, ראשית איך יתיישב דברי הרמב"ן דהכא דהני כהני שלוחא דישראל שוינהי רחמנא, עם דברי הרמב"ן במס' קידושין דסב"ל דבישראל בודאי הוי שלוחא דרחמנא. וכמו כן צ"ע דהא שפיר יש כאן ברייתא מפורשת לפשוט האיבעיא דמס' סנהדרין.

*

ואפשר לפרש כוונתו ע"פ דברי הטיב גיטין (גיטין כח:) בדברי התוס' (גיטין, כח: ד"ה אבל חצמל) שהקשו על דברי הגמ' דהו"א דבחטאת העוף שמסופקין אי מייתי בעלי' לא ליכנס חולין בעזרה. הקשו התוס' דאיך יתכן להסתפק בזה, וז"ל: וא"ת והלא חטאת העוף באה על הספק כדאמרינן בפרק בתרא דנדה (דף ע.), ויש לומר דאדם עצמו בדין הוא שמביא על הספק כדי לפטור עצמו, אבל הכא לשליח אין להביא חולין לעזרה מספק, עכ"ל התוס'.

והקשה על זה בטיב גיטין, דהניחא האדם עצמו המביא הקרבן יכול להביא על הספק כדי לפטור עצמו, אבל מ"מ צ"ע הלא הכהנים מקריבים את הקרבן, והם עוברים על חולין בעזרה ולבישת בגדי כהנים להרמב"ם [דסב"ל שיש איסור לבישת בגדי כהונה שלא בשעת קריבת קרבן].

וכתב בטיב גיטין לתרץ בדרך חידוד, ע"פ המבואר במס' בבא מציעא (י:) יסוד בדין דאין שליח לדבר עבירה, דאף דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה,

מ"מ באופן שהשליח מתחייב בעל כרחו לעשות כדבר המשלח, שפיר אמרינן יש שליח לדבר עבירה, כגון באופן שחצרו קונה לו, אף שהוא לדבר עבירה שפיר מתחייב שולחו, דלא שייך ביה דינא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, דרק באופן דאי בעי עביד, אי בעי לא עביד, מיחייב השליח ולא השולח. ולפי זה גם בכהנים, אף אם נאמר דשלוחי דידן נינהו, מ"מ מותרים להקריב הקרבן, דאף אם הוא חולין בעזרה מ"מ שליחותן הם עושים, ומתחייב השולח, ולא הכהן, דבהא יש שליח לדבר עבירה, כיון דה"ל הכהנים כחצר. משא"כ באדם אחר אם הוא חולין בעזרה, ה"ל כאלו 'הוא' עושה האיסור ולא המשלח, דהא אין שליח לדבר עבירה, דהא כיון דאי בעי השליח לא עביד.

וע"פ דברי הטיב גיטין הנ"ל כ' ק"ו ז"ל בעצי חיים (קדושים, מ"כ, ד"ה פיס חמו) לבאר לשון רש"י במס' גיטין (נב.) בסוגיית הגמ' שהעיד רבי יוחנן בן גודגדא וכו' ועל חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת. וכ' בגמ' אמר עולא דבר תורה בין נודעה ובין לא נודעה אינה מכפרת, מ"ט יאוש כדי לא קני, ומה טעם אמרו לא נודעה מכפרת שלא יהו כהנים עצבין. ופרש"י 'שלא יהו כהנים עצבים, "שאכלו חולין שנשחטו בעזרה" שאסורין, ע"כ. והקשו האחרונים (בעיב גיטין, ועוד) דלמה כ' רש"י שיהיו עצבין במה שאכלו חולין בעזרה, אמאי לא פירוש כפשוטו שיהיו עצבין 'שהקריבו' חולין בעזרה.

וביאר ק"ו ז"ל (שם, בעני חיים קדושים, וכ"כ גם בחידושיו למס' גיטין) דלפי חידושו של הטיב גיטין הנ"ל, י"ל דעל הקרבה לחוד לא היו הכהנים עצבים, כיון שהיו אנוסים במצוות דרחמנא, והוי כחצר דבעל כרחך מותיב בה, ובכהאי גוונא יש שליח לדבר עבירה, ולא עבדי הכהנים איסורא כלל, אבל במה שאכלו חולין בעזרה, הא לא הוי שלוחי דבעל הבית על אכילת הקרבן, כיון שנהנה באכילה, ובזה לא שייך לומר שהשליח יתחייב, וכמו שאמרו (קידושין מב:) דאפילו למ"ד יש לשליח לדבר עבירה, מודה באומר לשלוחו צא בעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב ושולחיו פטור שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. וא"כ הכהנים עבדי איסורא במה שאכלו חולין שנשחטו בעזרה, ועל זה שייך לומר שהכהנים עצבים. ולכן דקדק ר"י וכ' שהכהנים יהיו עצבים במה ש'אכלו' חולין שנשחטו בעזרה, שע"ז לא שייך לומר שהמשלח יתחייב, משא"כ על השחיטה עצמה, ועל ההקרבה, לא שייך לומר שיהיו עצבים וכמו שחידש בעל הטיב גיטין דבענין זה שפיר יש שליח לדבר עבירה, ויתחייב המשלח, והשליח פטור, כיון שמצווין ועומדין הן משמיא להקריב הקרבנות.

ומעתה יש לומר דזה כוונת הרמב"ן הכא במס' שבת, דכיון שהכהן מצוה לשחוט הקרבן פסח, א"כ הוא אינו עובר על העשה דהשלמה, רק המשלח עובר ע"ז, דהא באופן כזה שפיר אמרינן יש שליח לדבר עבירה, ומתחייב המשלח והשליח פטור, נמצא שאין הכהן עושה שום איסור בשביל חבירו, ולא שייך להקשות איך אמרינן חטא בשביל שיזכה חברך, כי הכהן אין חטא בזה כלל.

ובזה מיושב הקושיא שהקשיתי, במה שכ' הרמב"ן הכא דאיכא למימר שאני כהנים דשלוחי ישראל נינהו, וסותר דבריו במס' קידושין (כג.) שכ' דהני כהני לגבי ישראל ודאי שלוחא דרחמנא נינהו, ולא נסתפקו בגמ' רק לדין הכהנים אי הוי שלוחי דכהנים אחרים, או דרחמנא, והכא מבואר דאפילו לישראל הוי שליחא דידן, וכנ"ל.

אמנם להנ"ל יובן היטיב, דבין אם הכהן הוי שלוחא דרחמנא, או שליחא דידן, מ"מ מצוה הוא להקריב הקרבן, אם כן שוב אין על הכהן שום איסור כי אם על המשלח, דהוי כחצר, שכל שהוא בעל כרחו שפיר אמרינן יש שליח לדבר עבירה, ורק המשלח יתחייב ולא השליח.

ואין כוונת הרמב"ן לומר בדיוק, דכהנים שלוחי דישראל נינהו, אלא כוונתו לומר דהכהנים 'שלוחים הן' בעבודת הקרבן, וכל שהוא שליח בעל כרחו במצות הבורא, שוב יש שליח לד"ע ואין השליח חייב, ועל כן אין עליו שום חטא כשעובר על עשה דהשלמה. וא"ש.

תשפ"ה

ה'סיום תורה שבעל פה

שליסט אייך אן צום היסטארישן סיום!

מיטן כח הרבים וועלן מיר אינאיינעם לערנען

די לעצטע מסכת צום סיום הש"ס!

התחלת מסכת נדה – ה' בשלח!

איר קענט נעמען א "חברותא"?

מועלדט אייך צו די עסקנים פאר א פאסיגע חבורתא

צו יעדע צייט אין טאג

917-474-3363

איר וועט אונז שטענדיג דאנקבאר זיין!

הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַחֲתוּם:

"ברוך ה', די חבורה "תורתך שעשועי" לערנט אדורך מסכתות נאך מסכתות, הי' יאר האפן זיי מסיים צו זיין גאנץ ש"ס, ברוב עם הדרת מלך. דאס איז א געוואלדיגע שמחה פאר אונזער קהלה, אז א גרויסע מספר חברי קהלתינו הקדושה וועלן מסיים זיין ברבים גאנץ ש"ס!

יעצט איז דער זמן צו רופען צו אנשי שלומינו:

מ'זאל זיך אנשליסן אין די חבורה, על כל פנים אין די לעצטע מסכתא פון ש"ס!

צוזאמען מסיים זיין ש"ס, און אנצוהייבן נאכאמאל פון מסכת ברכות.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א - כ"א בסלו תשפ"ה לפ"ק)

וועד קרן הבנין

בית חינוך לבנות

שע"י מוסדות יטב לב ד'סאטמאר בני ברק

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

שִׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָ"ה

אדשת שפתינו יערב, ברכת מזל טוב, מריחוק מקום וקירוב לבבינו, בברכה מרובה עד בלי ד'
בזאת השורה, נשגר קדם מעלת כבוד ידידינו האי גברא יקירא, דדף צדקה וחסד חשיכה כאורה
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, במידה מרובה וגדושה, מוזיל זהב מכיסו לטובת מוסדותינו
הוא הגבר הנודע בשערים שזכה להיות ראשון למקראי קודש למען קרן הבנין לתפארה, וזכותו תיחקק לעד
מה נכבד היום בעת ה' שמחה בביתו בהוד והדרה, נביע איחולינו בכבוד ובהוקרה, בשפה ברורה

הרבני הנגיד הנעלה הנכבד, עושה ומעשה צדקה וחסד

מו"ה אברהם יהודה באנדא הי"ו

מחשובי תומכי מוסדותינו הק'

ולמען הקמת הבית הגדול לחינוך הבנות פה בני ברק יצ"ו

לרגל אירוסי בתו הכלה החשובה והמהוללה שתחי'

למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

עב"ג החתן החשוב והנעלה, תודה ה"ש וחסידות אצלו כלולה

כמר **משה יודא** נ"ו

בן מחו' החשוב והנעלה מוה"ר **מאיר יצחק וויס** הי"ו

והברכה אחת היא לעטרת זקנים בני בנים ידידינו החשוב הנכבד והמרומם

הרה"ח ר' אליעזר וויס שליט"א

מראשי קהילתינו דק' בקדית יואל יע"א

ושגורה ברכותינו, ותערב לפני ה' עתירתינו, שתזכה לראות רב תענוג ונחת, תודה וגדולה במקום אחת, ויהא רעוא מן קדם רבון עלם ועלמיא, שתשרה שכינה בכל מעשי ידיו ברב סייעתא דשמיא, ויוכל להמשיך בפעליו הברוכים בהרחבת גבולי הקדושה, מתוך בריות גופא ונהורא נפישא, אורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל הימים, אכי"ר.

כ"ד ידידיו מוקירו השמחתו, ומברכים ברגשי הודאה והערכה לשמחתו

וועד קרן הבנין

להקמת הבית הגדול לחינוך הבנות בני ברק יצ"ו